

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

DOĞAL AFETLERİN RİSK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**DIŞ GÖÇÜN TÜRK EKONOMİSİNE VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURAK ERASLAN

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SİBEL MENTEŞE

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOĞAL AFETLERİN RİSK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**DIŞ GÖÇÜN TÜRK EKONOMİSİNE VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISINA
ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURAK ERASLAN

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SİBEL MENTEŞE

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Burak ERASLAN tarafından Doç. Dr. Sibel MENTEŞE yönetiminde hazırlanan ve **29/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Dış Göçün Türk Ekonomisine ve Sosyo-Kültürel Yapısına Etkisi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Sibel MENTEŞE

.....

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Selen AKTAN

.....

Dr. Öğr. Üyesi Emre AYKOÇ

.....

Tez No : 10495785

Tez Savunma Tarihi : 29/08/2022

.....
Doç. Dr. YENER PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Burak ERASLAN

01/08/2022

TEŞEKKÜR

Hazırladığım bu tez çalıőmasında, bana her konuda yardımcı olan ve akıl hocalığı yapan danışman hocam Doç. Dr. Sibel MENTEŞE'ye, minnet ve őükranlarımı sunarım. Ayrıca bana bu güne kadar maddi ve manevi olarak destek vermiő olan aileme teşekkür ederim.

Burak ERASLAN
anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

DIŞ GÖÇÜN TÜRK EKONOMİSİNE VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISINA ETKİSİ

Burak ERASLAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Sibel MENTEŞE

29/08/2022, 103

Afetler halklar üzerinde demografik, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve çevresel kayıplar doğuran, mevcut toplumsal yaşamı ve beşeri faaliyetleri işlemez hale getirerek toplumsal düzeni bozan, düzeni bozulan kişilerin yerel kaynak ve imkanları kullanarak baş edemeyeceği, maddi ve manevi kayıplar doğuran olaylardır. Bu çalışmada araştırılan göç olgusu ise insan kaynaklı afet grubu içinde yer almaktadır. Göç afetine neden olan olaylara pek çok örnek verebiliriz. Bunların başında, bölgesel karışıklıklar, salgın hastalıklar, çevresel felaketler, iç savaşlar, ekonomik sorunlar, terör ve kuraklık gelmektedir. Göç, sadece Türkiye'yi değil, dünyanın pek çok ülkesini etkileyen önemli sorunların başında gelmektedir. Göç afeti hemen hemen dünyanın her noktasında görülebilmektedir. Bu afet çeşidi, ortaya çıktığı bölgelerde ve ülkelerde toplumsal, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel birçok soruna yol açmaktadır.

Türkiye üç kıtanın kesişim noktasında bulunmaktadır. Bu sebeple özellikle ekonomik ve siyasi istikrar açısından sorun yaşayan Orta Asya ve Orta Doğu ülkeleri vatandaşları, Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmakta ve gelişmiş Avrupa ülkelerine geçmek istemektedir. Türkiye'ye çeşitli yollarla giren pek çok sığınmacı ve mülteci, özellikle siyasi, ekonomik, demografik, güvenlik, sosyo-kültürel ve çevre gibi birçok konuda Türkiye'yi etkileyebilmektedir. Özellikle Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu'daki siyasi istikrarsızlıklar ve belirsizlikler, düzensiz göçün artmasına neden olmuştur.

Bu tez çalışmasının amacı; dış göçün, ulusal ve uluslararası istatistiki veriler kullanılarak elde edilen bilgi ve veriler doğrultusunda Türkiye ekonomisine ve sosyo-kültürel yapısına etkilerinin derinlemesine irdelenmesi ve değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Dış Göç, Sosyo-kültür, Göç ve Ekonomi, Göçmen

ABSTRACT

THE EFFECT OF EXTERNAL MIGRATION ON TURKISH ECONOMY AND SOCIO-CULTURAL STRUCTURE

Burak ERASLAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Risk Management of Natural Disasters

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sibel MENTEŞE

29/08/2022, 103

Disasters are events that cause demographic, economic, sociological, cultural and environmental losses on people, disrupt the social order by rendering existing social life and human activities inoperable, and cause material and moral losses that people who are disrupted cannot cope by using local resources and opportunities. The phenomenon of migration, which is examined in this study, is included in the human-induced disaster group. Many examples of events that cause migration disasters can be given such as regional turmoil, epidemics, environmental disasters, civil wars, economic problems, terrorism, and drought. Migration is one of the most important problems affecting not only Turkey but also many countries of the world. Immigration disaster can be seen in almost every part of the world. This type of disaster causes many social, political, economic and socio-cultural problems in the regions and countries where it occurs.

Turkey is located at the intersection of three continents. For this reason, especially the citizens of Central Asian and Middle Eastern countries, which have problems in terms of economic and political stability, use Turkey as a transit country and want to move to developed European countries. Many asylum seekers and refugees who enter Turkey in various ways may affect Turkey in many issues, especially in political, economic, demographic, security, socio-cultural and environmental issues. Political instability and uncertainties, especially in the Caucasus, Central Asia and the Middle East, have led to an increase in irregular migration.

The aim of this thesis is an in-depth examination and evaluation of the effects of external migration on the Turkish economy and socio-cultural structure in line with the information and data obtained by using national and international statistical data.

Keywords: Disaster, External migration, Immigrant, Migration and the economy
Socio-culture.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

1.1. Afet.....	3
1.2. Göç	6
1.2.1. Göç ile İlgili Kavramlar	6
1.2.2. Göçün Sınıflandırılması	7
1.3. Türkiye’de Yasa Dışı Göç	8
1.4. Göç İdaresi Başkanlığının Kurulması	16
1.5. Avrupa Birliği - Türkiye Geri Kabul Anlaşması	17

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

20

2.1. Sağlık.....	20
2.2. Barınma	23

2.3. Eğitim	24
2.4. Türkiye'nin Yakın Gelecekteki Demografik Dönüşümü	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ GÖÇÜN TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİSİNE ETKİLERİ 30

3.1. Türk Ekonomi Göstergelerinin Genel Değerlendirilmesi	30
3.1.1. Dünya Ekonomisinde Türkiye'nin Konumu	30
3.1.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Durumu	32
3.1.3. Türkiye İşgücü Piyasasının Genel Durumu	36
3.1.4. Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi ve İstihdam	41
3.1.5. Enflasyon.....	47
3.2. Suriye Kaynaklı Göçün Gelişim Süreci	51
3.3. Dış Göçün Demografik Yapıya Etkisi.....	55
3.4. Dış Göçün İşgücü Piyasasına Etkileri	58
3.5. Suriyeli Sığınmacıların Mesleklerine Göre İşgücü Piyasasına Etkileri	62
3.6. Emlak Piyasasının Mevcut Durum Değerlendirmesi	65
3.7. Yabancıların Konut Satış Piyasasındaki Yeri	74
3.8. Yabancıların Kiralık Konut Piyasasındaki Yeri.....	76
3.9. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devletine Maliyeti.....	80
3.10. Son Yıllarda Türkiye ve Dünyada Artan Gıda Enflasyonunun Sığınmacılar ve Türk Vatandaşları Üzerindeki Etkisi	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER 86

KAYNAKÇA	91
----------------	----

EKLER.....	I
EK 1. Suriyeli Sığınmacılar İçin Harcanan Toplam Gider Kalemleri	I
ÖZGEÇMİŞ.....	II

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BETAM	Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
BM	Birleşmiş Milletler
CREA	Enerji ve Temiz Hava Araştırma Merkezi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GFE	Girdi Fiyat Endeksi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NEET	Ne Çalışan, Ne Okuyan, Ne De İş Arayan
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ORSAM	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TTB	Türk Tabipleri Birliği
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNISDR	Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi
ÜFE	Üretici Fiyat Endeksi
Vb.	Ve benzeri

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı	24
Tablo 2	Yıllara göre çocuk sayısı ve işsizlik oranı değişimi	27
Tablo 3	Ülkelere göre GSYİH (Milyon ABD doları)	31
Tablo 4	Yıllar itibariyle kayıt dışı istihdam oranları (%)	43
Tablo 5	Bölgelere göre kayıt dışı istihdam oranları (%)	45
Tablo 6	İktisadi faaliyet koluna göre kayıt dışı istihdam oranları (%)	46
Tablo 7	Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı	51
Tablo 8	Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı	53
Tablo 9	Yıllara ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı	59
Tablo 10	Ekonomik faaliyet ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı	60
Tablo 11	Kamp içinde ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin mesleklerinin cinsiyete göre dağılımı	63
Tablo 12	Konut satış şekline ve durumuna göre satılan konut sayısı	66
Tablo 13	Yıllık kira artışlarının en yüksek ve en düşük olduğu iller	78

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Modern afet yönetim sistemi	5
Şekil 2	Göç sınıflandırma şeması	7
Şekil 3	Türkiye'nin konumu ("Türkiye'nin komşuları ve başkentleri", 2021).	9
Şekil 4	Türkiye'nin göç aldığı ülkeler	10
Şekil 5	Uyruklarına göre yakalanan düzensiz göçmenler grafiği	12
Şekil 6	Uluslararası koruma başvurusu yapan ilk üç uyruk grafiği	13
Şekil 7	Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı	14
Şekil 8	Yıllara göre göçmen kaçakçılığı	15
Şekil 9	Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı	16
Şekil 10	Başakşehir ilçe nüfus müdürlüğünden bir görsel	22
Şekil 11	Reyhanlı ilçe nüfus müdürlüğünden bir görsel	23
Şekil 12	Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı, 2001-2021	26
Şekil 13	Toplam doğurganlık oranının (kadın başına çocuk sayısı) en yüksek ve en düşük olduğu 10 il, 2021	28
Şekil 14	Kaba doğum hızı (binde), 2001-2021	28
Şekil 15	IMF tahmini: Dünyanın en büyük ekonomileri (2022)	32
Şekil 16	TCMB'nin brüt ve net rezervi	33
Şekil 17	Ülkelerin sahip olduğu brüt uluslararası rezerv	34
Şekil 18	Mart 2020-Şubat 2021 arasında Türkiye ile benzer ülkelerin merkez bankası rezervlerindeki nominal değişim	35
Şekil 19	Merkez bankalarının swap dahil net rezervleri	36
Şekil 20	Ocak 2020- Ocak 2022 arasında işgücü istatistikleri a) İşsizlik oranı (%), b) İstihdam oranı (%)	37
Şekil 21	OECD ülkelerinde 15-24 yaş arası gençlerde işsizlik oranı	38

Şekil 22	OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençlerin oranı	39
Şekil 23	OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası erkeklerde istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençler (NEET)	40
Şekil 24	OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası kadınlarda istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençler (NEET)	40
Şekil 25	Motorin ve benzinin son 6 aydaki hızlı yükselişi	48
Şekil 26	TCMB faizi ile TÜFE arasındaki fark grafiği	49
Şekil 27	TÜFE ile ÜFE arasındaki farkı gösteren grafik	50
Şekil 28	2007-2021 yılları arası nüfus artış hızını gösteren grafik	52
Şekil 29	Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı	55
Şekil 30	Türkiye'de 2020 şubat -2022 şubat arası konut satışları	65
Şekil 31	Satış şekline göre Şubat 2020'den itibaren aylık konut satışı	66
Şekil 32	Satış durumuna göre (ilk el ve ikinci el) aylık konut satışı	67
Şekil 33	2019 ve 2020 Yıllarında konut sahipliği oranı (%)	68
Şekil 34	Türkiye'deki Suriyelilerin şehirlere göre dağılımı	69
Şekil 35	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) 2021-2022 dönemine ait aylık konut fiyat endeksi	70
Şekil 36	Konut fiyat endeksi (Yıllık % değişim)	71
Şekil 37	İstanbul, Ankara ve İzmir İlleri için konut fiyat endeksi	71
Şekil 38	2020 yılından itibaren inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%)	72
Şekil 39	2020 yılından itibaren bina inşaatı maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%)	73
Şekil 40	2020 yılından itibaren bina dışı yapılar için inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%)	73

Şekil 41	2020 Yılından itibaren yabancılara yapılan aylık konut satışı	74
Şekil 42	2022 şubat ayında Uyruklara göre en çok konut satışı yapılan 20 ülke	75
Şekil 43	Türkiye geneli ve üç büyük ilde bir önceki yılın aynı ayına göre cari kira fiyatı değişimi (%)	77
Şekil 44	Türkiye genelinde reel kira endeksi (2017 Eylül=100)	78
Şekil 45	İstanbul'da ortalama konut fiyatının 2010 yılından bu yana değişimi	79
Şekil 46	Atatürk Havalimanı'nda 250 bin dolarlık mal sahipliğine karşılık Türk vatandaşlığı sağlandığını gösteren reklam afişi (31.01.2019).	80
Şekil 47	Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2020/21,%)	83
Şekil 48	2021 Ocak-2022 Şubat arası tarımsal girdi fiyat endeksi (%)	84
Şekil 49	2004-2022 Şubat arası tüketici güven endeksi grafiği (%)	85

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Arapça kökenli bir sözcük olan ‘afet’; çok büyük zararlara ve felakete yol açan durum anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu, 2006). Ayrıca *afet*, insan yaşamını olumsuz etkileyen, can ve mal kaybına sebep olan, yıkıma uğrayan halkın kendi kendine başa çıkamayacağı, maddi ve manevi kayıplar oluşturan, halkın olağan yaşamını olumsuz etkileyen teknolojik gelişmelerin, insan faaliyetlerinin ve doğa olaylarının sebep olduğu bir durumdur (AFAD, 2014a).

Diğer bir ifade ile afet, olduğu yerdeki hemen hemen birçok devlet ve özel sektör kuruluşunun faaliyet göstermesinin bir zorunluluk olduğu ve toplumlar üzerinde birçok maddi ve manevi zarar oluşturan, olağan yaşam faaliyetlerini ve beşerî aktiviteleri olumsuz bağlamda etkileyen, teknolojik gelişmelerin, insan aktivitelerinin ve çevresel gelişmelerin neticesinde oluşan bir durumdur (Erkal ve Değerliyurt, 2009).

Afetler literatürde yer alan kaynaklarda farklı biçimlerde sınıflandırılmaktadır. Son günlerde yaygın olarak kullanılan kaynak durumu baz alınarak yapılan sınıflandırmada afetler doğal ve insan kaynaklı olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir: Doğal afetler, doğal nedenlerle ortaya çıkarken, insan kaynaklı afetler ise insanın doğayı etkilemesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Kadioğlu, 2011). Bazı afetler hem insan, hem de teknoloji kaynaklı olabilmektedir ve karmaşık afet olarak isimlendirilmektedir. Bu bağlamda, savaş afeti, bir karmaşık afettir. Ülkemizde son dönemde hem ekonomik hem de sosyal açıdan sorunlar yaratan ve kamuoyunu meşgul eden afet türü ise *dış göç*’tür.

Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) temel anlamda incelendiğinde, ekonomik gerekçelerle kurulan, bunun yanında sosyal ve toplumsal sorunları da çözmeyi benimseyen uluslararası bir örgüttür. OECD’ye göre *göç*: dünya var olduğundan beri olan bir olgudur ve ekonomik açıdan fakir olan ülkelerde yaşayan insanların, görece daha zengin ülkelere gitmesi şeklinde ifade edilmektedir (OECD, 2009).

Kapsamlı ve geniş bir tanım yaparsak göç, insanların bulunduğu ülkenin veya bölgenin yaşam koşulları ve hayat standartlarını beğenmeyip, geçici veya kalıcı olarak başka ülke veya bölgelere yerleşmesidir (Aktel ve Kaygısız, 2018).

Göç, sosyal ve ekonomi gibi alanlar ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle, göç kavramını sosyo-ekonomik açıdan ele almak mümkündür. Göç olgusu sosyo-ekonomi perspektifinden değerlendirildiğinde, *iç göç* ve *dış göç* olarak ikiye ayrılmaktadır. *İç göç*, kişinin aynı ülke sınırları içerisinde yer değiştirmesiyken; *dış göç* ise kişinin bulunduğu ülkeyi terk edip başka bir ülkeye gitmesidir (Kırdar ve Saracoğlu, 2012).

Göç olgusu yüzyıllardır dünya gündemini meşgul etmektedir. Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru bu konu hem medya, hem de uluslararası kamuoyu gündemini daha çok meşgul etmeye başlamıştır. Ekonomik açıdan bitkin ülkelerde yaşayan insanlar aynı zamanda siyasi istikrarsızlık, terör, kuraklık, savaş ve baskıcı rejimlerden de bıktıkları için yaşam kalitesi yüksek ve ekonomik özgürlüklerinin olduğu ülkelerde hayatlarına devam etmek istemektedir. Bu kişiler, göç etmenin zor ve çetrefilli bir yol olduğunu bildikleri halde, can ve mal güvenliklerini riske atarak bu meşakkatli yola çıkmaktadır. Bu kişilerin çoğu ekonomi bakımından daha güçlü ve insan özgürlüğünün daha iyi korunduğunu düşündükleri Avrupa ülkelerine göç etmek istemektedir. Özgürlük ve refah koşullarının Avrupa’da daha iyi olduğu algısını ise internet gibi iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla fark etmişlerdir. Görsel ve işitsel iletişim araçlarının bu denli yaygınlaşması; gelişmemiş ülke vatandaşlarının, gelişmiş ülkelerdeki hayat standartlarını fark etmelerine ve neticesinde ise göçün son yıllarda hızlı bir şekilde artmasına vesile olmuştur (Danış, 2004).

Orta Doğu’da *Arap Baharı* ile birlikte, Suriye’de iç savaş başlamış ve Türkiye özellikle Suriye çıkışlı bir dış göç dalgasına maruz kalmıştır. 2011 yılında Türkiye’ye giriş yapan ilk Suriyeli sığınmacı kafilesinden sonra, ülkemize giriş yapan Suriyeli sığınmacı sayısı çok hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Başlangıçta hükümet yetkilileri tarafından Türkiye’nin kabul edebileceği Suriyeli sığınmacı sayısının en fazla yüz bin olabileceği belirtilmiş olmasına karşın, günümüzde ülkemize gelen Suriyeli sığınmacı sayısı milyonları aşmıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015).

Suriye ve Türkiye arasında hızlanan bu göç trafiği ilk etapta Suriye'ye komşu illerimizde daha fazla hissedilmiştir. Türkiye'ye ilk etapta gelen sığınmacılar genellikle sınır bölgelerine yakın şehirlerdeki kamplara yerleştirilmiştir. Ancak, sığınmacı sayısının hızla artması ile kamplardaki kapasite aşılmış ve ilerleyen dönemlerde sığınmacılar başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa olmak üzere Türkiye geneline dağılmıştır.

Özellikle 2011 yılında ivmesini arttıran göç dalgası Türkiye'yi pek çok alanda olumsuz etkilemiştir. Dünya üzerinde hiçbir ülkenin bu kadar kısa sürede bu kadar çok sayıda insana verimli bir şekilde kaynak sunması ve ihtiyaçlarına karşılık vermesi pek olağan değildir. Nitekim, Türkiye'de sığınmacı krizinin ilk yıllarından itibaren sosyal, ekonomik, çevresel ve siyasi krizler yaşanmaya başlamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler dış göçün, aslında ülkelere zarar veren bir afet olduğunu bizlere göstermiştir. Çünkü dış göç deprem veya başka bir afet türüne göre Türkiye'de daha büyük bir yıkım oluşturmuştur. Özellikle sığınmacı olarak ülkemize gelen insanların büyük bölümü ülkelerinde kırsal alanlarda yaşamaktayken; Türkiye'ye geldiklerinde bu insanların büyük bölümü şehirlere yerleşmiştir. Kent yaşamına yeterince aşina olmayan insanlar şehirlerde yaşamaya başlayınca sosyal ve psikolojik sorunlar gözlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında, kentsel yaşam ile göç kavramı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (Erdoğan, 2019).

Bu çalışmanın amacı; literatürdeki eksikliği kapatacak şekilde Türkiye Cumhuriyeti Devletine özellikle yasadışı biçimde giriş yapmış, ülkemizde yaşamaya başlamış ya da ülkemizi diğer Avrupa ülkelerine geçiş için durak olarak gören göçmenlerin/sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devletine sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan verdikleri zararları tespit etmek ve çözüm yolları bulmaktır. Tez çalışması süresince özellikle Suriye'den gelen göçmenlere ait daha sağlıklı verilere ulaşılabildiği için, tezin bazı bölümlerinde son birkaç yılda sayıları artış eğilimi gösteren diğer ülkelerden gelen göçmenlere ilişkin daha dar kapsamda bir değerlendirme yapılabilmektedir.

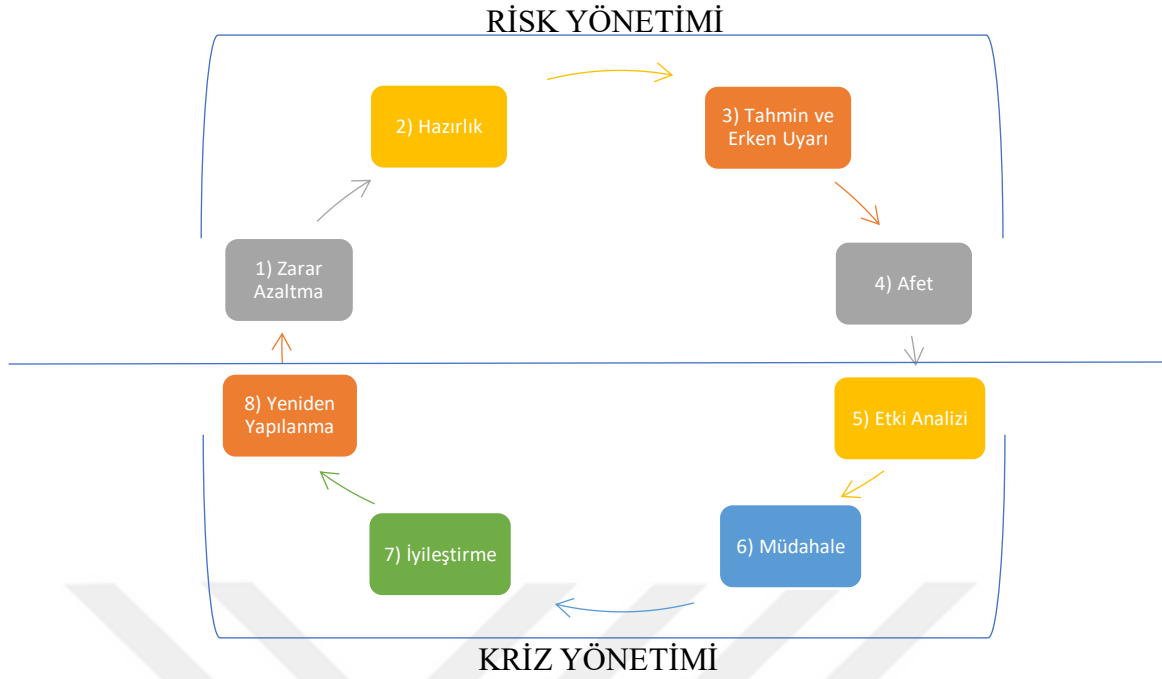
1.1. Afet

Afet kavramı çok çeşitli biçimde tanımlanabilmektedir. Ancak kapsayıcı bir perspektif çerçevesinde tanımlarsak afet; teknolojik, insan ve doğa merkezli etkilerin neden

olduğu, insan yaşamını olumsuz etkileyen, maddi ve manevi kayıplar doğuran olaylardır (UNISDR, 2009). Bir durumun afet tanımı içerisine girmesi için, maddi ve manevi kayıpların olması gerekmektedir. Afet, büyük maddi ve manevi kayıplara yol açan, insanları sosyal, çevresel ve ekonomik açıdan etkileyen ve doğada geri getirilmesi mümkün olmayan çok zor kayıplar doğuran sratlı bir perspektifte oluşan olaydır (Koç vd., 2005).

Afetler çok çeşitli Şekilde sınıflandırılmaktadır. Ancak genel olarak, kaynağına göre afet ikiye ayrılmaktadır: Bunlar insani nedenlerle oluşan insan kaynaklı afet ve doğal sebeplerin tetiklediği doğal afettir (Keçici, 1994). Doğal afetlere dolu, don, sel ve taşkın, fırtına, hortum ve deprem gibi olaylar örnek verilebilir. İnsan kaynaklı afetler ise; insan faktörünün neden olduğu olaylardan oluşmaktadır örneğin; hava, salgın hastalıklar, baraj yıkılmaları, su ve evre kirlenmesi, küresel iklim değişimi, i çatışma, terör olayları ve büyük glerdir (Kadioğlu, 2017).

Afetleri önceden bilmek mümkün değildir, ancak tedbir alarak afetlerin zararlarını azaltmak ve can kaybını minimize etmek mümkündür. Afet yönetiminin temel amacı, afetlerin zararlarının asgariye indirilmesi ile afetleri önlemektir ve afet öncesinde, afet sırasında ve afetten sonra yapılması gerekenleri ve alınması gereken tedbirleri içeren çeşitli adımlardan oluşmaktadır. Ayrıca, disiplinli ve çok yönlü çalışma gerektiren, risk yönetimi ve kriz yönetimi gibi süreçleri de içinde barındırmaktadır (Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2014). Şekil 1'den de anlaşılacağı gibi, afet yönetimi sistemi de kendi içinde risk yönetimi ve kriz yönetimi olarak ayrılmaktadır. Risk yönetimi daha ziyade afet öncesi süreçleri kapsarken, kriz yönetimi ise afet sonrası yapılması gereken konu ve süreçleri kapsamaktadır (Kadioğlu, 2008).

Şekil 1. Modern afet yönetim sistemi (Kadioğlu, 2008)

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle daima afet riskiyle karşı karşıyadır. Türkiye’de afetlerin büyük çoğunluğunu deprem, heyelan ve sel oluşturmaktadır (AFAD, 2020). Özellikle 1999 Düzce depremi çok sayıda can ve mal kaybına neden olmuştur. Kayıpların oluşmasındaki en temel sebep afet öncesinde alınması gereken önlemlerin alınmamış olması ve deprem için yeterli kaynak ayrılmamasıdır.

Çalışmamızın konusu olan göç, insan kaynaklı bir afettir. Diğer afetlerde olduğu gibi, göç nedeniyle de birçok insan hayatını kaybetmektedir. Özellikle ulaşılmak istenen ülkeye gitme çabası, insanların yol boyunca ve göç ettiği ülkede başına her türlü tehlikenin gelmesine neden olmuştur. Özellikle dış göç sırasında, insanlar daha ulaşmak istediği ülkeye varmadan boğularak, donarak veya kazalar sonucu yaşamını kaybedebilmektedir. Bu açıdan göç, dünya tarihinde insanlık üzerinde derin izler bırakmış bir olaydır.

1.2. Göç

Göç, insanlığın varoluşu kadar eski bir olgudur. Dünyadaki çeşitli yenilikler ve uluslararası konjonktür nedeniyle göç olgusu dünya gündeminde hala önemli bir yer tutmaktadır. Göç, farklı kaynaklarda farklı şekilde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumuna (TDK) göre göç, insanların ve toplumların sosyolojik, maddiyat ve kültürel nedenlerle bir şehirden farklı bir şehre veya bir memleketten farklı bir memlekete gitmesidir (TDK, 2005). Mevcut koşullarda göçü ele aldığımızda, bu kavramın sosyal, toplumsal, ekonomik, sosyo-kültürel ve demografi gibi parametreleri de etkilediğini göz önünde bulundurmalıyız (Karpata ve Sönmez, 2003; Yalçın, 2004).

Göç, birden fazla yönü olan bir kavram olduğu için, göçü tek yönüyle ele almak her zaman yanlış sonuçlar bulmamıza neden olacaktır. Göçü daha geniş bir perspektiften incelemek için, göç ile ilişkili olabilecek farklı disiplinler ile birlikte göçün ele alınması gerekmektedir. Böylece daha tarafsız sonuçların ortaya çıkmasını sağlamış oluruz (Sirkeci, 1999). Bu nedenle göç olgusu araştırılırken özellikle ekonomi, sağlık, sosyoloji, güvenlik, kültür ve psikoloji gibi alanlar da dikkate alınmalıdır.

1.2.1. Göç ile İlgili Kavramlar

Sürekli göç; kişilerin buldukları yeri terk ederek başka yere yerleşmeleridir.

Mevsimlik Göç; kişilerin yılın belirli bir zamanını çalışmak amacıyla başka yerlerde geçirmeleridir.

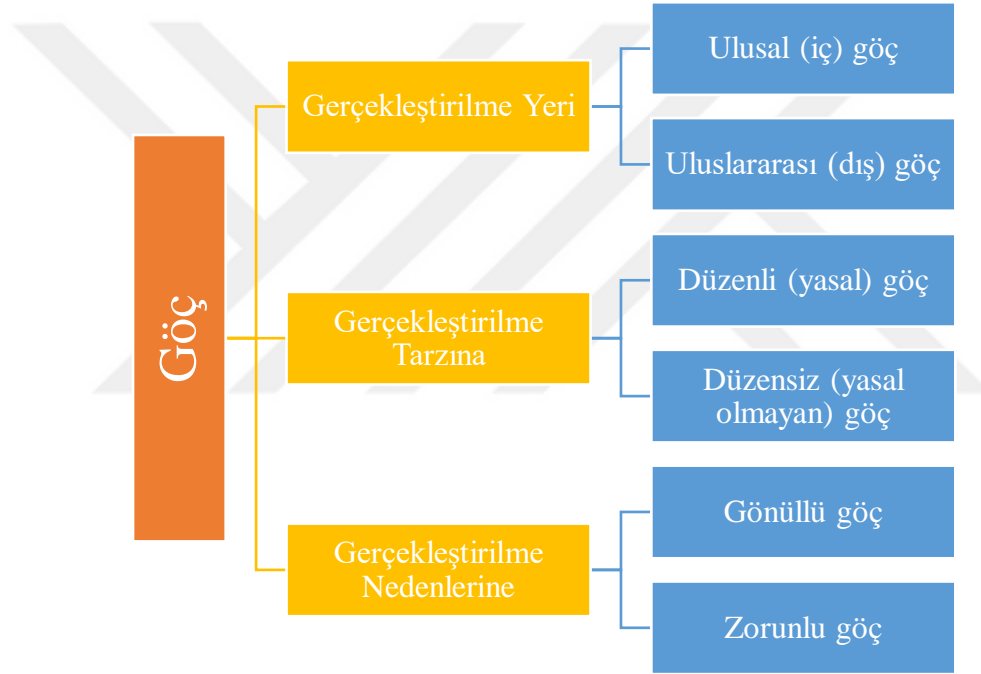
Sığınmacı; kendi ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınan, geldiği ülkeye yaptığı başvuru henüz kabul edilmemiş olan kişilerdir.

Mülteci; mezhebi, ırkı, dini ve herhangi bir politik gruba aidiyeti ve siyasal fikirleri sebebiyle baskı ve şiddet göreceği nedeniyle çekinceleri olan ve bu sebeple vatanından ayrılan ve ülkesine bir daha dönmek istemeyen kişilere verilen isimdir. Mülteciler, genellikle ülkelerinde siyasal düşünceleri nedeniyle, siyasal ve baskıcı yönetimlerden kaçan kişilerin çoğunluğunu oluşturduğu bir gruptur. Bu insanlar ülkelerinde diktatoryal ve baskıcı rejimleri eleştirdikleri ve bu rejimlere karşı çıktıkları için buldukları ülkede şiddet görme ve öldürülme korkusuyla başka ülkelere kaçma yolunu seçerler. Mültecilik, uluslararası

hukukta yeri olan bir statüdür ve tüm dünyada kabul gören ve literatüre girmiş bir kavramdır (Castles ve Miller, 1998).

1.2.2. Göçün Sınıflandırılması

Şekil 2’den de anlaşılacağı gibi göç; gerçekleştirilme yeri, gerçekleştirilme tarzı ve gerçekleştirilme nedenlerine göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Gerçekleştirme yerine göre iç göç veya dış göç, gerçekleştirilme tarzına göre düzenli veya düzensiz göç ve gerçekleştirilme nedenine göre ise gönüllü veya zorunlu göç olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2. Göç sınıflandırma şeması

Gönüllü göç; insanların daha iyi hayat standartlarında yaşamak ve çocuklarına daha iyi bir gelecek sunmak amacıyla yapılan, yer değiştirmek için herhangi bir zorunluluk olmayan göçler gönüllü göç olarak adlandırılır. *Zorunlu göçlerin*, gönüllü göçlere göre gerçekleşmesinde terör, savaş ve özgürlük gibi daha farklı sebepler vardır (Akgür, 1997).

İç göç, kişinin aynı ülke içinde bir şehirden başka bir şehre gitmesidir. *Dış göç* ise kişinin bulunduğu ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye gitmesidir (Kırdar ve Saracoğlu, 2012). İç göç ve dış göç birbirinden çok farklı kavramlardır. İç göçte insanlar aynı ülke

sınırları içinde bir yerden başka bir yere giderler. Yani birbirine yakın kültürler ve alışkanlıkların olduğu insanların yanında yaşamaya başlarlar. Dış göç ise, iç göçe göre daha zor ve çetrefillidir. Çünkü dış göçte insanlar başka ülkelere yani başka kültür ve geleneklerin hakim olduğu topraklara yerleşirler. Göç edilen ülkede yaşamak ve hayatta kalmak gibi temel yaşam koşulları iç göç olayına göre daha zordur (Demir, 2012).

Düzenli (yasal) göç; yasal izinler alınarak gerçekleşen göçü ifade eder. Yasal olarak ülkeye giriş yapan göçmenler bir vizeye veya kanuni belgelere sahiptir. *Düzensiz (yasal olmayan) göç*; ise yasa dışı yollarla bir ülkenin sınırlarını geçerek ülkeye giriş yapmak veya kural ve kanunlara göre ülkeye giriş yaptıktan sonra yasal onay almadan ülkede ikamet etmektir (Asar, 2004).

Göç; insanları ve toplumları psikolojik, sosyo-kültürel, demografik, çevre, sağlık ve ekonomi konularında oldukça etkilemektedir. Göç eden insanlar kendilerini sosyal açıdan yalnız ve duygusal açıdan bitkin hissederler. Çünkü hiç bilmediği bir ülkeye gelmiştir ve hiç bilmediği bir dilin konuşulduğu sosyal çevrenin içine girmiştir. Bu nedenle göç yoluyla insanlar farklı ülkelere gittikten sonra; orada farklı kişiler ve toplumlarla iyi ilişkiler kurma ve bulunduğu ülkenin dilini öğrenmeye çalışması, bireyin karşılaşacağı sorunları ve kültürel şoku en aza indirecektir (Ekşi, 2002).

Göç olayı ile sadece göç eden kişiler çeşitli olumsuz etkilere maruz kalmazlar. Aynı zamanda, göç ettikleri ülkenin vatandaşlarını da pek çok açıdan etkilerler. Göç sonucu gelen kişiler, göç ettikleri ülkenin çevre, sağlık, ekonomi ve demografik yapısını etkileyebilirler. Göç ülkemizde sağlık sisteminin yükünün artmasına neden olmaktadır. Demografik açıdan ise özellikle bazı şehirlerde görülen yoğunlaşmalar yörenin nüfus yapısının değişmesine ve güvenlik açısından tehlikeli bir durum oluşmasına neden olmaktadır.

1.3. Türkiye’de Yasa Dışı Göç

Coğrafi konumu itibari ile yasa dışı göç konusu Türkiye’nin en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Türkiye, 1961 tarihinde bir bildiri yayımlayarak Cenevre Sözleşmesinde yer alan “coğrafi kısıtlama” şartını nedeni ne olursa olsun uygulamaya

koyacağını ve Avrupa haricinde başka bir yerden ülkeye gelenleri mülteci olarak kabul etmeyeceğini bildirmiştir (Acer vd., 2010).

Türkiye, coğrafi konumu itibariyle üç kıtanın birleştiği yerde olması göç konusunda Türkiye'nin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Şekil 3'ten görüleceği üzere, Türkiye'nin İran, Irak, Suriye, Ermenistan, Gürcistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Azerbaycan ülkeleri ile sınır kapıları bulunmaktadır. Ekonomik açıdan görece fakir Orta Asya, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden gelen kişiler, Türkiye üzerinden daha zengin Avrupa devletlerine geçmek istemektedir. Bu şekilde Türkiye, Avrupa'ya geçiş için güzergâh ve konaklama yeri olarak kullanılmaktadır.

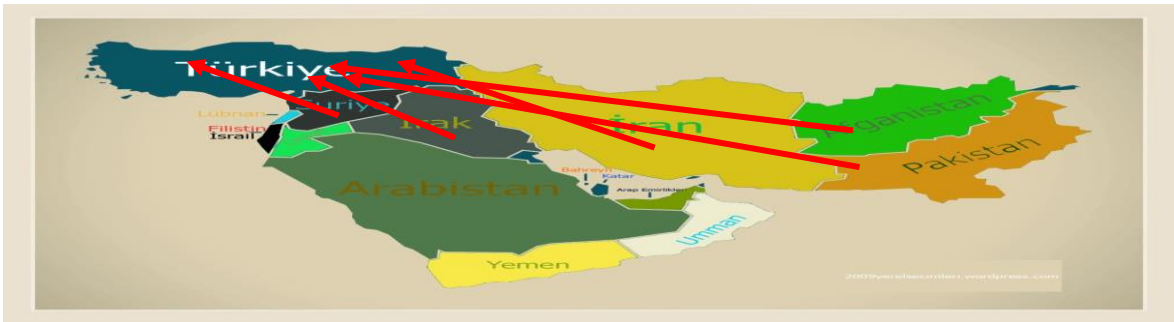
Şekil 3. Türkiye'nin konumu ("Türkiye'nin komşuları ve başkentleri", 2021).

1990'lı yıllar Türkiye için bir dönüm noktasıdır; öncesinde Türkiye hep göç veren bir ülke konumundayken, bu tarihlerden itibaren dünyada yazılı ve görsel iletişim araçlarının gelişmesi ve seyahat olanaklarının kolaylaşması, göç bağlamında Türkiye'yi göç veren ülke konumundan göç alan veya transit ülke olma gibi farklı bir konuma getirmiştir. Türkiye'nin ülkeye giriş çıkışlarda Sovyetler birliğine yakın ve merkez Avrupa'da bulunan bazı ülke vatandaşlarına vize konusunda kolaylıklar sağlaması, bu ülkelerden ülkemize ticaret, turizm, çocuk bakıcılığı vb. birçok konuda insanın gelmesini sağlamıştır. Bu ülkelerin vatandaşlarının ülkemize gelmesi ve ülkemizde ticari ilişkilerde bulunması Türkiye'nin göç

konusunda adeta kaderinin değişmesini sağlamıştır. Türkiye, birçok ülke vatandaşının geldiği ve ticaret yaptığı bir ülke konumuna gelmiştir (Kirişçi, 2003).

Türkiye'nin yasadışı göç ve sığınmacı konusunda ön planda olmasının birçok sebebi vardır. Yukarıda da vurgulandığı üzere, ülkemizin üç kıtanın kesişim noktasında bulunması ve ekonomik açıdan fakir devletlerden gelen göçmenlerin Avrupa'ya en rahat şekilde geçebileceği konumda olması öncelikli sebebidir. Bir diğer sebep ise, Türkiye'nin komşusu olan birçok ülkede savaş, istikrarsızlık ve terör gibi olayların sürekli ortaya çıkmasıdır. Buna bağlı bir diğer sebep ise, çevre ülkelere kıyasla Türkiye'nin ekonomik ve refah seviyesi olarak daha iyi bir konumda olmasıdır. Türkiye'nin komşusu olan birçok Orta Doğu ülkesinde refah seviyesi çok düşük olduğu için, çevre ülkelerde yaşayan insanlar Türkiye'yi ekonomik ve özgürlük anlamında bir cazibe merkezi olarak görmektedir. Bu durum Türkiye'yi göç konusunda talihsiz bir ülke yapmıştır (İçduygu, 2005).

Türkiye, özellikle bazı Orta Doğu ülkeleri ve Orta Asya'daki Türki Cumhuriyeti vatandaşlarına vize bağlamında kolaylıklar tanımıştır. Türkiye, bu sebeple bu ülke vatandaşları açısından göç edilebilecek en cazip ülke konumundadır. Bu ülkelerin vatandaşları, Türkiye'ye turizm, ticaret, fuhuş ve bakıcılık gibi sektörlerde çalışmak amacıyla gelebilmektedir. Ayrıca, Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden gelen kişiler, ülkemizde genelde kayıt dışı ve sigortasız bir şekilde çalıştırılmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de çok büyük bir kayıt dışı ekonomi mevcuttur (Kirişçi, 2007). Şekil 4'ten de görüldüğü gibi, ülkemize Afganistan, Pakistan, Irak, İran ve Suriye'den göç edilmektedir.

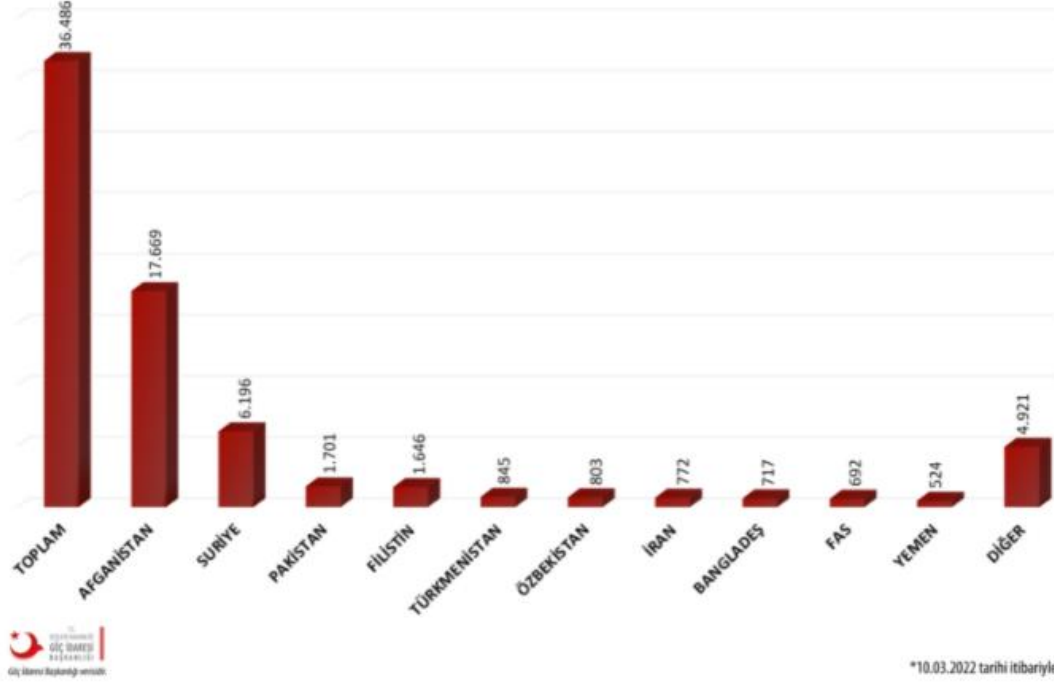

Şekil 4. Türkiye'nin göç aldığı ülkeler (Göç İdaresi, 2022a).

Son yıllarda özellikle Afganistan'dan gelen mültecilerin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Suriye savaşı ve Arap Baharı olaylarının fitili ateşlenmeden önce Afganistan,

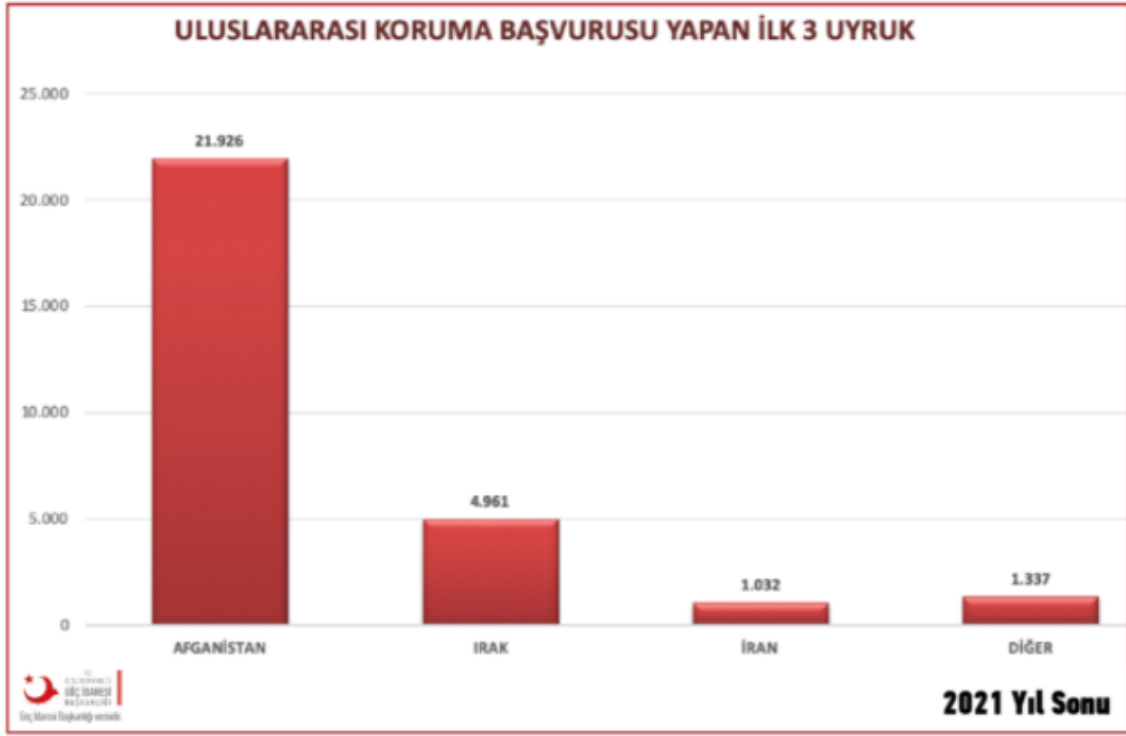
gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, diğer ülkelere nazaran daha çok mülteci gönderen ülkeydi. Çeşitli nedenlerle ülkelerinden kaçan Afganların çoğunluğu genellikle Pakistan ve İran'da ikamet etmektedir. Türkiye, uzun zamandır Afgan mültecilerin hem transit geçiş amacıyla kullandığı bir yer, hem de yaşamak için geldikleri bir ülke konumundadır. 2000'li yıllardan itibaren Afganların Türkiye'ye girişleri oldukça hız kazanmıştır. Afganların ülkelerinden ayrılmalarının en büyük sebepleri arasında terör, şiddet ve ekonomik sıkıntılar gelmektedir. Özellikle son dönemde başta ABD olmak üzere uluslararası güçlerin ülkeden çekilmesi ve Taliban'ın yönetimi devralmasıyla çok sayıda Afgan mülteci ülkelerini terk etmiş ve Türkiye'ye gelmiştir. Ülkemize yasal yollarla gelen Afganlar olmasına karşın, mevcut durumda genellikle Afganların büyük kısmı yasa dışı yollarla ülkemize gelmektedir (Göç idaresi, 2022). Afganların bir kısmı kendi çabalarıyla, bir kısmı ise kaçakçılar aracılığıyla ülkemize giriş yapmaktadır. Afganistan'dan ayrılan bir Afgan önce İran'a, daha sonra da oradan Türkiye'ye geçmektedir. Türkiye'ye geçişler, İran'la yaklaşık 300 km sınırı olan Van'dan gerçekleşmektedir. Aynı zamanda Hakkâri, Iğdır, Kars ve Ağrı'dan da Türkiye'ye girişler gerçekleşmektedir. Türkiye'de Afganların çeşitli statüsü bulunmaktadır. Türkiye'ye yasadışı yollarla giren ve hiçbir kaydı olmayan Afganlar düzensiz göçmen statüsünde yer almaktadır. Kaydı olan bazı Afganlar ise sığınma talebi amacıyla başvuru yapmış Afganlardan oluşmaktadır. Statü olarak geçici koruma talebi kabul edilen Afgan ise bulunmamaktadır. Bu statü sadece Suriyelilere verilmektedir. İlaveten, Türkiye'de ikamet eden Afganlar da bulunmaktadır ve bunlar diğerlerine göre daha varlıklı kişilerden oluşmaktadır. Göç İdaresinin verilerine göre (Göç İdaresi, 2022a), Türkiye'de yakalanan düzensiz Afgan göçmen sayısı oldukça fazladır. Şekil 5'ten görüleceği üzere, Türkiye'de 2022 yılının ilk üç ayında yakalanan göçmenlerin büyük bölümünü Afganlar (17.669 kişi) oluşturmaktadır. 2022'nin ilk üç ayında Afganlardan sonra en çok yakalanan düzensiz göçmen uyruklarını sırasıyla; Suriye, Pakistan, Filistin, Türkmenistan, Özbekistan, İran, Bangladeş, Fas ve Yemen vatandaşları oluşturmaktadır.

YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLER (İLK 10 UYRUK)

Şekil 5. Uyruklarına göre yakalanan düzensiz göçmenler grafiği (Göç İdaresi, 2022a).

Terör, savaş ve zulüm gibi sebeplerle ülkelerinden kaçmış bireylerin ülkemizde sığınma talebinde bulunma hakkı mevcuttur. Ülkemiz yasalarına göre bu talebin adı, uluslararası koruma başvurusu olarak bilinmektedir. Ülkemizde bu durumda olan bir yabancı, Valilikler bünyesindeki İl Göç Müdürlüklerine başvurması gerekmektedir. Başvuruda bulunan kişiye Uluslararası başvuru kimlik belgesi verilir. Bu kişi, başvurusu sonuçlanıncaya kadar Türkiye’de kalma ve çeşitli haklardan yararlanma izni alabilmektedir. Şekil 6’da görüldüğü gibi, en çok uluslararası koruma başvurusu yapan grubu Afganlar oluşturmaktadır. İçişleri Bakanlığı İl Göç İdaresi Başkanlığının 2021 yılı sonu verilerine göre, 21.926 Afgan Uluslararası Koruma Başvurusunda bulunmuştur (Göç İdaresi, 2022b). Başvurularda Afganları; Iraklılar ve İranlılar takip etmektedir. Afganların uluslararası koruma başvuruları kabul edilirse, bu kişiler şartlı mülteci olarak kabul edilecektir.

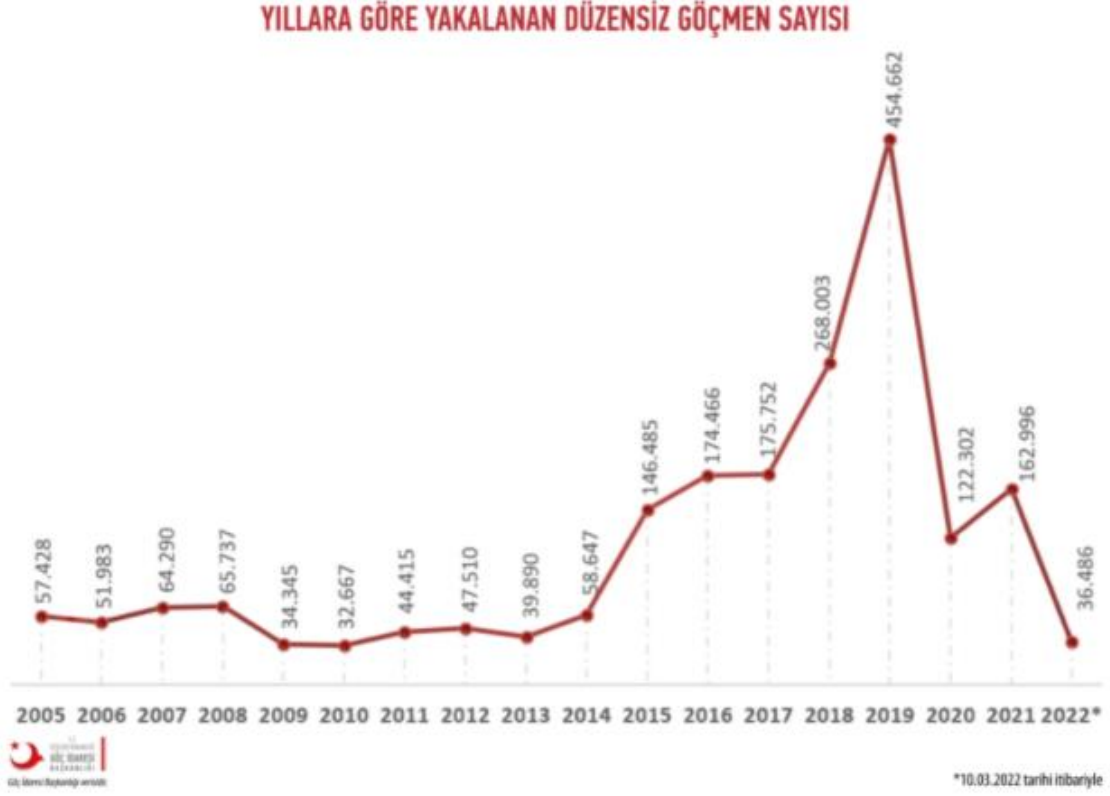

Şekil 6. Uluslararası koruma başvurusu yapan ilk üç uyruk grafiği (Göç İdaresi, 2022b).

Yukarıda detaylı olarak verilen güncel göç istatistikleri genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin sınır güvenliğini yeterince sağlayamadığı ve kaçak geçişlere engel olamadığı görülmektedir. Bu durum ülkemizdeki göçmen sayısının ciddi bir şekilde artmasına neden olmuştur. Göçmenlerin sınırlardan geçiş yapmasını kolaylaştıran “Açık kapı” politikası, göçün engellenememesinin en temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum; ülkemizi ekonomik, kültürel sosyolojik ve demografik olarak etkilemektedir.

Türkiye, mülteciler için uzun yıllar transit geçiş güzergahı olarak kullanılan bir ülkeydi. Ancak, Türkiye'ye gelen göçmen ve sığınmacılara “açık kapı” politikasının uygulanması ve Avrupa ülkelerinin göçmenlere karşı katı tutumu mültecilerin ülkemizde kalma ve konaklama sürelerini uzatmaktadır. Şekil 7'den görüleceği üzere, 2021 itibariyle Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı 162.996 kişidir. 2022 yılının ilk üç ayında ise yakalanan göçmen sayısı 36.486 kişidir (Göç İdaresi, 2022c). Ayrıca, yakalanmayan ancak ülkemize kaçak yollarla giriş yapan ve kayıtlara geçmemiş yüzbinlerce göçmenin olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda Türkiye'ye yapılan göç akını inanılmaz bir şekilde artış

göstermiştir. Özellikle Afganistan, Pakistan ve Suriye gibi ülkelerdeki ekonomik istikrarsızlık Türkiye'ye göçü her geçen gün arttırmaktadır. Bu konunun ülkemizde resmi makamlarca ivedilikle çözüme yönelik değerlendirilmesi elzemdir.

Şekil 7. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı (Göç İdaresi, 2022c).

Türkiye’de sınırlardan geçişler, arazi ve iklim koşullarının elverişsiz olması göçmenleri zorladığı için kış aylarında azalırken, yaz aylarında artış göstermektedir. Şekil 8’den görüleceği üzere, göçmen kaçakçılığı son yıllarda ülkemizde göçmenlerin artmasıyla tırmanışa geçmiştir (Göç İdaresi, 2022d). Ülkemiz, göçmen kaçakçılığıyla da mücadele etmektedir. Göçmenler, kendi çabalarıyla veya kaçakçılar aracılığıyla ülkemize giriş yapmaktadır. Kaçakçılar, ücret karşılığında göçmenlerin çeşitli yollarla Türkiye’ye girişini sağlamaktadır. Bazı kaçakçı örgütlerin Afganistan’dan aldıkları göçmenleri önce otobüsle Türkiye-İran sınırına, oradan yürüyerek Van’a ve yine Van’dan otobüs, kamyon ve tırlar ile Ege Denizi’ne kıyısı olan Çanakkale, İzmir, Muğla, Aydın ve Balıkesir gibi illere götürdüğü bilinmektedir. Bu illerden de yasa dışı göçmenler lastik botlar aracılığıyla Yunan adalarına götürülmektedir. Yunanistan’a geçiş her zaman sorunsuz bir şekilde ilerlememektedir. Göçmenler kimi zaman insan onuruna yakışmayacak şekilde mağduriyet yaşayabilmektedir.

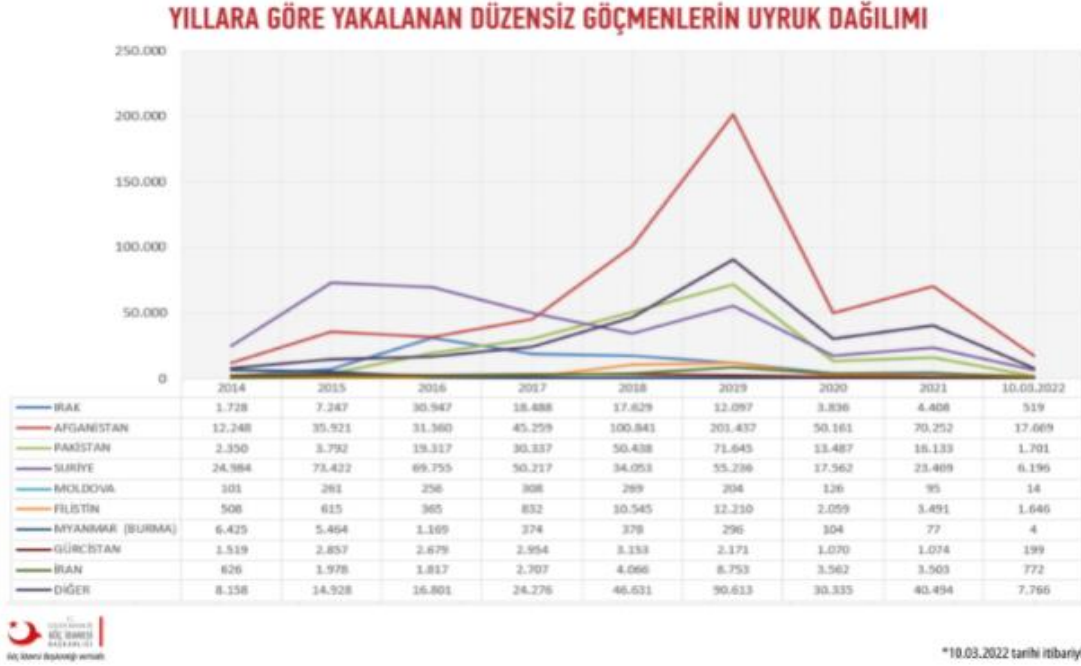
Yunan sahil güvenlik botlarının, göçmen dolu botları batırdıkları ve çok sayıda mülteci ve göçmenin bu sebeple hayatını kaybettiği zaman zaman medyaya da yansımaktadır.

Şekil 8. Yıllara göre göçmen kaçakçılığı (Göç İdaresi, 2022d).

Düzensiz göçmenlerin ülkemize nerelerden geldiği konusu da önemli bir husustur. Göçmenlerin çoğu siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarla boğuşan Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden ülkemize gelmektedir. Şekil 9'da da görüldüğü gibi (Göç İdaresi, 2022e), bu ülkelerin başında Afganistan, Irak, Suriye, Pakistan, Filistin ve İran gelmektedir. Bu ülkelerdeki terör olayları, siyasi belirsizlikler, kıtlık, darbeler ve uluslararası güçlerin bu ülkelere müdahaleleri, bu ülkelere insanların kaçmasına neden olmaktadır (Geyik, 2018). Ülkemizde kayıt altına alınmamış çok sayıda yabancıya yaşadığı bilinmektedir. Bu göçmen grupları ülkemizde kayıt dışı bir şekilde çalışmakta ve hayatlarını sürdürmektedir. Bu durumun ekonomi ve güvenlik açısından ülkemize zarar verme potansiyeli bulunmaktadır. Kayıt dışı olan bu kişilerin çoğu sigortasız bir şekilde ve iş sağlığı açısından uygun olmayan şartlarda ülkemizde çalıştırılmaktadır. Bu durumun ülkede kişi başına düşen gelir hesabına da etkisi bulunmaktadır. Kişi başına düşen milli gelir, bu kişilerin kayıtlı olmaması nedeniyle

yanlış hesaplanmaktadır. Bir ülkede kişi başına düşen ulusal gelir, toplam ülke içi hasılasının (GSYİH) ülke nüfusuna bölünmesiyle belirlenmektedir. Bu kişiler kaçak oldukları için, ülke nüfusuna dahil edilmezler. Bu yüzden, hesaplanan kişi başına düşen milli gelir, aslında olması gerekenden daha fazla çıkmaktadır.

Şekil 9. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı (Göç İdaresi, 2022e).

1.4. Göç İdaresi Başkanlığının Kurulması

Ülkemizde 1934 yılında çıkarılan İskan Kanunu'ndan sonra mülteci konusunda uzun yıllar herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ancak, Avrupa Birliğine (AB) üye olma süreci, bu konuda ilave yasal düzenlemeler yapmayı zorunlu kılmıştır. Bu alanda hukuki mevzuat çalışması 1951 Cenevre Sözleşmesi baz alınarak hazırlanmıştır. Bu sözleşme uluslararası mülteci hukukunun temelini oluşturmaktadır.

2011 yılında Suriye'de iç savaşın çıkmasıyla birlikte Suriyeli sığınmacılar Türkiye'ye giriş yapmaya başladı. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye toplu girişlerinin hızla artması nedeniyle 2012'de bu kişilerin Türkiye'de yasal bir şekilde bulunmasına ve barınmasına olanak sağlayan 'Türkiye'ye toplu sığınma amacıyla gelen Suriye Arap

Cumhuriyeti vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde ikamet eden vatansız kişilerin kabulüne ve barındırılmasına ilişkin yönerge' yayınlanmıştır (Göç İdaresi, 2022f).

2013 yılında kurulan Göç İdaresi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan bir kurumdur ve yabancılarla ilgili işlemler bu kurum aracılığıyla yönetilmeye başlanmıştır. 29 Ekim 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğün statüsü Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığın görevleri; mevzuat kapsamında göç konusunda belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izleme ve koordine etme, 5543 sayılı İskân Kanununda ilgili görevleri yürütme, insan ticaretine ilişkin işleri takip etme, ülkemizdeki vatansız kişilerin işlemleri, göçmenlerin uyum süreçleri, geçici koruma işlemleri, düzensiz göç ile mücadele, göç projelerini destekleme ve yürütme olarak özetlenebilir (Göç İdaresi, 2022f).

Göç İdaresi Başkanlığı 2015 yılında 179.000.980 TL'lik bir bütçeyle faaliyetlerine başlamıştır. 2021 yılına geldiğimizde ise kurumun bütçesi 4.105.475.000 TL'ye yükselmiştir. Kurumun bütçesindeki büyük artışın temel nedeni ülkemizdeki mülteci ve sığınmacı sayısının hızla artmış olmasıdır. Göç İdaresinin bütçesinin 2023 yılında 4.900.000.000 TL gibi bir rakama ulaşması beklenmektedir (Göç İdaresi, 2022f).

Göç İdaresi Başkanlığı, Çanakkale, Hatay, Kocaeli, Kayseri ve Malatya'daki geri gönderme merkezleri için milyon TL bütçeli yemek ihaleleri yapmıştır. Düzensiz göçmenlerin bir noktadan başka bir noktaya götürülmesi için de yine bütçe kullanımı söz konusu olmuştur. Göçmenler için yapılan harcamalar, Türkiye Cumhuriyeti Devleti hazinesinden karşılanmaktadır (Göç İdaresi, 2022f).

1.5. Avrupa Birliği - Türkiye Geri Kabul Anlaşması

16 Aralık 2013 tarihinde Avrupa Birliği (AB) ile Türkiye arasında vize muafiyeti içeren anlaşma ile geri kabul anlaşması Ankara'da aynı anda imzalanmıştır. 25 Haziran 2014 tarihinde TBMM Genel Kurulu'ndan geçen bu anlaşma yasalaşmıştır. 2011 yılında Suriye'de iç savaşın çıkmasıyla başlayan süreçte milyonlarca Suriyeli sığınmacı sınır komşusu olduğu için Türkiye Cumhuriyeti Devleti topraklarına acil giriş yapmıştır. Suriye'den göç eden kişi sayısının çok kısa zamanda hızla artması ve bu kişilerin öncelikle

Türkiye üzerinden AB üyesi ülkelere giriş yapmaya başlaması bu anlaşmanın hazırlanmasında zemin oluşturmuştur. Bu anlaşmada genel olarak Türkiye'den, Suriyelilerin AB topraklarına girmesinin engellemesi ve karşılığında da Türk vatandaşlarına, AB üyesi devletlere vizesiz bir şekilde seyahat izni verileceği taahhüt edilmiştir. 2016 yılında Ankara'da AB ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında "18 Mart Mutabakatı" imzalandı. Buna göre, AB üyesi ülkelere yasal olmayan bir şekilde giriş yapmış mültecilerin bu mutabakat sayesinde Türkiye'ye geri gönderilmesi kararı verildi. Sonrasında bu karara istinaden AB üyesi devletler bu süreçte kendi topraklarına giren birçok mülteciyi Türkiye'ye gönderdi. Buna karşın, Türkiye vize serbestisi sürecinde istediği başarıyı sağlayamadı ve halihazırda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları AB üyesi ülkelere vizesiz seyahat yapamamaktadır. Vize serbestisi için AB, Türkiye'ye zorunlu kıldığı 72 kriterin yerine getirilmesi konusunda ısrarcı davranmaktadır. Türkiye bu kriterlerin büyük çoğunluğunu yerine getirmiştir; ancak AB'nin özellikle terörle mücadele mevzuatının değiştirilmesi gibi konulardaki talepleri gerekçe gösterilerek henüz Türkiye lehine olumlu bir sonuç elde edilememiştir.

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki geri kabul anlaşması ile Türk vatandaşlarının Avrupa Birliği ülkelerine vizesiz seyahat etmesini sağlayacak vize serbestisi anlaşmasının maddeleri (Dışişleri Bakanlığı, 2022) kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- 20 Mart 2016'dan itibaren Yunanistan adalarına geçen yeni "düzensiz göçmenler" Türkiye'ye iade edilecektir. Adalara ulaşan göçmenler, uluslararası hukuk kurallarına göre kayıt altına alınıp sığınma talepleri bireysel işleme konulacaktır. Talepleri dayanaksız bulunanlar Türkiye'ye iade edilecektir.
- Birleşmiş Milletlerin belirlediği kriterler uyarınca, Yunanistan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için Türkiye'den bir başka Suriyeli AB ülkelerinden birine yerleştirilecektir.
- Türkiye deniz ve kara güzergahlarını önlemek için ve Avrupa Birliğine yönelik yeni "yasadışı göçmen" akışını önlemek için her türlü önlemi alacaktır. AB ve komşu ülkelerle iş birliği yapacaktır.
- "Düzensiz geçişler" bittiğinde ya da büyük ölçüde azaldığında, AB'ye üye ülkelerin gönüllülük esaslı devreye girecektir.
- Türkiye lehine vize kolaylığı ve vize muafiyeti hususları ise 2016 yılı Haziran sonuna kadar tüm kriterlerin yerine getirilmesi karşılığında gündeme alınacak vize muafiyeti

kısmına hız verilecektir.

- Türkiye'ye mültecilere sağlanan ödenek dahilinde ayrılan 3 milyar Euro'luk bütçenin ödenme süreci hızlanıp, 2018 sonuna kadar 3 milyar Euro ek fon sağlanacaktır.

Özellikle Yunanistan ana karasına ve adalarına geçiş yapan Suriyelilerin Türkiye'ye geri iade edilecek olması, Türkiye'nin aleyhine bir durumdur. Anlaşmanın bu maddesine istinaden ülkemizi terk eden mültecileri ülkemize tekrar geri almak zorunda kalmaktayız. Diğer husus ise, Yunanistan devletine ait olan adalara giriş yapan her bir Suriyeli, Türkiye'ye geri gönderilecek ve buna karşın ülkemizde belirlenen başka bir Suriyeli ise AB'ye yerleştirilecektir. Bu madde ile kalifiye ve eğitilmiş Suriyelilerin AB'ye gönderilmesinin önü açılırken, meslek sahibi olmayan veya kalifiye kabul edilmeyen Suriyelilerin Türkiye'de kalma ihtimali artmaktadır. Ayrıca, AB ülkelerine vizesiz seyahatin olacağına dair hüküm de yerine getirilmemiştir. Türkiye'ye 6 milyar Euro'luk yardım fonunun sağlanması, Türkiye'nin anlaşmada kazançlı çıktığı tek konudur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇÜN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

Suriye’de 2011 yılında başlayan iç karışıklarla birlikte, ülkemize göç eden Suriyeli sayısı oldukça artmıştır (UNHCR, 2022). Türkiye’nin sığınmacılara açık kapı politikası uygulaması bu durumun en büyük sebebidir. Türkiye’de sığınmacılara yapılan yardımların başında barınma, güvenlik, eğitim ve sağlık gelmektedir. Ancak sığınmacı nüfusunun hızlı artışı, bu yardımları özellikle barınma ve sağlık konularında zorlaştırmaktadır.

2.1. Sağlık

Suriyelilerin Türkiye’ye zor şartlar altında gelmeleri, kamp dışında ve kamplarda kalabalık gruplar halinde yaşamaları sağlık durumlarını olumsuz etkilemektedir. Suriyelilerin hem yerleştirildikleri geçici barınma merkezlerinde, hem de ülkemizin diğer illerine yayılmaları sağlık hizmetlerinin yeterli biçimde sunulmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Sığınmacılarda hem ekonomik yetersizlikler, hem de sağlıksız barınma koşulları nedeniyle çeşitli hastalıklar görülmektedir. Özellikle çocuklar ve hamile kadınlar bu süreçten olumsuz etkilenmektedir. Suriyeli çocuklarda vitamin eksikliğine bağlı nedenlerle gelişim bozuklukları görülmektedir. Yetersiz beslenme nedeniyle birçok çocuk zekâ geriliğiyle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle gebe kadınlar, düşük riski ve çeşitli sağlık sorunları yaşamaktadır. Bu sığınmacıların bir bölümü savaşın ağır şartlarını yaşadığından ve oradaki insanlık dramlarına şahit olduğundan psikolojik rahatsızlıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu insanların çoğunda depresyon ve kaygı bozukluğu gibi rahatsızlıklar görülmektedir. Bazı bireylerde ise psikolojik travmalara bağlı olarak akıl sağlığını yitirme durumları da görülmektedir (TTB, 2016).

Türkiye, sayıları ilk yıllarda yüzbinleri daha sonrada milyonları bulan Suriyeli sığınmacıların insani şartlarda sağlık hizmetleri almasını tam olarak sağlayamamıştır. Bunun en temel sebebi, sığınmacılar arasında seçicilik yerine açık kapı politikası uygulanması ve kısa sürede sayıları milyonları bulan sığınmacılar için gerekli altyapının kurulamamasıdır. Dünyada bu kadar kısa sürede, bu kadar göç alan başka bir ülke örneğinin bulunmadığı da bilinmektedir. Türk sağlık sistemine bu insanlar ilave yük oluşturmuştur. Özellikle Suriye

uyruklu kişilerin sağlık giderlerinin devlet tarafından sübvansede edilmesi, ülke halkında olumsuz bir intiba bırakmıştır. Bu durum, Türk halkının yıllarca Suriyeli sığınmacılara gösterdiği hoşgörü ve misafirperverliği de zedelemiştir.

Özellikle Suriyeli sığınmacılar, sağlık sistemi üzerinde ciddi bir maddi yük oluşturmuştur. Sağlık Bakanı Dr. Fahrettin Koca, “Göç ve Sağlık” temalı konuların konuşulduğu, bir toplantıda şu sözleri söylemiştir:

"29 şehrimizde sığınmacıların ve göçmenlerin sağlık sorunları ve problemleriyle ilgilenmek amacıyla yüz seksen beş sağlık merkezi kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Toplamda yirmi dokuz olan bu sağlık merkezlerimizde toplam dört bin Suriyeli sağlık personeli işe alınmıştır. Bu sağlık merkezlerinin karşılayamadığı diğer durumlarda da Suriyelilere hizmetler verilmiştir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılara toplam doksan yedi milyon poliklinik hizmeti sunulmuştur. Ayrıca üç milyon civarı yatarak tedavi gerektiren sağlık hizmeti sunulmuştur. Bunun yanında yedi yüz elli dört bin Suriyeli bebek tesislerimizde doğmuştur" (Anadolu Ajansı, 2022a).

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi, Suriyeli sığınmacılara çeşitli sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetler devlet kaynaklarından karşılanmakta ve çoğu ücretsiz verilmektedir. Bu durum, özellikle Sağlık Bakanlığı üzerinde ciddi bir yük oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti Hazinesinden her yıl önemli bir kaynak sığınmacılar için harcanmaktadır. Sağlık Bakanı'nın ifadelerinin içinde dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise, ülkemizde doğan Suriyeli bebek sayısıdır. Ülkemiz sınırları içinde 754 bin bebeğin doğduğu bilgisi, Suriyeli sığınmacıların ülkemizde inanılmaz bir doğum oranına ulaştığını göstermektedir. Bu durum, ülkemizin demografik yapısı açısından dikkatle incelenmesi gereken bir husustur. Yüksek bebek sayısına; Suriyeli sığınmacılarda evlenme yaşının Türk vatandaşlarına göre düşük olması ve evliliklerin resmî kurumlarda yapılmıyor olması gibi faktörler de etki etmiş olabilir. Suriyeli kadınlarda doğum oranı (ortalama 5,3), Türk kadınlara göre oldukça fazladır. Türk kadınlarda doğum hızı ise 2020 yılında 1,76 olarak gerçekleşmiştir (Göç İdaresi, 2022). Ayrıca, aile planlaması Suriyeli sığınmacılarda oldukça az görülen bir özelliktir ve bu durum Türkiye demografisi için yakın gelecekte tehlikeli olabilir.

Şekil 10'da görüldüğü gibi (Yeniçağ, 2022a), Başakşehir İlçe Nüfus Müdürlüğünde çekilen fotoğrafta, işlem sırası bekleyen son dokuz işlemin 7 tanesinin sığınmacılara ait olduğu; bu kişilerin beşinin T.C. Kimlik Kartı almaya hak kazandığı ve bir işlemin de yeni doğan yabancı bebek kaydı için olduğu görülmektedir.

SIRA	MASA	KAT	ADI SOYADI	HİZMET TÜRÜ
253	8	0	[REDACTED]	[REDACTED]
36	8	0	YOSEF ALCHAMAT	Sürücü Belgesi
35	8	0	OBADA ALCHAMAT	T.C. Kimlik Kartı
569	10	0	[REDACTED]	T.C. Kimlik Kartı
34	8	0	OMAR ALCHAMAT	Adres Kayıt
780	7	0	YOUSEF KADAH	T.C. Kimlik Kartı
708	4	0	BARAA EDREES MUHAMMED MUHAMMED	Diğer Nüfus Olayları
33	4	0	LAYAN ALCHAMAT	Yeni Doğum
32	4	0	YASMEEN ALCHAMAT	T.C. Kimlik Kartı
				T.C. Kimlik Kartı

Şekil 10. Başakşehir ilçe nüfus müdürlüğünden bir görsel (Yeniçağ, 2022a).

Yine benzer bir durum, Şekil 11'de Reyhanlı İlçe Nüfus Müdürlüğünde görülmüştür. Sırada bekleyen dokuz işlemde sekiz tanesinin sığınmacılara ait olduğu ve bu işlemlerin beş tanesinin yabancı yeni doğum olduğu görülmektedir. Bu fotoğrafları ülkemizin çeşitli il ve ilçe nüfus müdürlükleri ile hastanelerinde çoğaltmak mümkündür.

SIRA	MASA	KAT	ADI SOYADI	HİZMET TÜRÜ
769	4	2	ABDULLAH ABDULLAH	Yeni Doğum
603	9	2	MAHMOUD ABBAS	Adres Kayıt
18	2	2	YUSUF YALÇINKAYA	T.C. Kimlik Kartı
768	4	2	MOHAMMAD GHANNOUM	Yeni Doğum
767	4	2	HİYEM HATİP	Yeni Doğum
703	4	2	AMMAR EL BEKİR	Yeni Doğum
602	9	2	ABDURRAHMAN ALHAMDAN	Adres Kayıt
766	4	2	MUHAMMED ELUVEYS	Yeni Doğum
601	9	2	HALDİ NİMİR	Adres Kayıt

Şekil 11. Reyhanlı ilçe nüfus müdürlüğünden bir görsel (Yeniçağ, 2022b).

2.2. Barınma

Suriye’de başlayan iç savaş sonucu ülkemize milyonlarca Suriyeli sığınmacı gelmiştir. Suriyeli sığınmacılar, göç ettikleri diğer pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların en başında barınma sorunu gelmektedir. Türkiye’de sığınmacıların bir bölümü geçici barınma merkezi adı verilen kamplarda, büyük çoğunluğu ise ülkenin farklı şehirlerinde yaşamaktadır. Geçici barınma merkezlerinde kalan sığınmacıların çoğunluğunun hayat standardının, kamp dışındakilere göre daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Buna karşın, sayısal açıdan sığınmacıların büyük çoğunluğu kamp dışında hayatlarını idame ettirmektedir. Tablo 1’den görüldüğü gibi, geçici barınma merkezlerindeki Suriyeli sayısı 50.983 kişidir (Göç İdaresi, 2022g). Kamplarda kalan sığınmacılar Türkiye ekonomisine önemli bir ekonomik yük getirmektedir. Bu sorun, özellikle ülkemize gelen göçmenlerin sürekli artış göstermesi ve Türkiye’de yaşanan ekonomik istikrarsızlık nedeniyle daha belirgin bir hal almaktadır. Bu geçici koruma merkezlerinde çok çeşitli kalemlerde hizmet verilmekte ve bu kalemler gider olarak bütçeye yansımaktadır. Sığınmacıların ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan bu kamplarda ısınma,

bankacılık, güvenlik, market ve pek çok sosyal destek sağlanmaktadır. Bu durum ülke hazinesine oldukça ağır bir yük getirmektedir (Öztürk, 2015).

Tablo 1

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin geçici barınma merkezlerine göre dağılımı (Göç İdaresi, 2022g)

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
Adana (1)	Sarıçam	16.685	16.685
Hatay (3)	Altınözü	2.433	8.259
	Yayladağı	3.313	
	Apaydın	2.513	
Kahramanmaraş (1)	Merkez	9.648	9.648
Kilis (1)	Elbeyli	8.209	8.209
Osmaniye (1)	Cevdetiye	8.182	8.182
Toplam		50.983	
Geçici Barınma Merkezleri Dışında Bulunan Suriyeli Sayısı		3.699.479	

Sığınmacıların bir diğer sorunu ise sosyal ve kültürel uyum problemi yaşamalarıdır. Bu durum sosyal hayatta sığınmacıların büyük problemler yaşamasına neden olmaktadır (Orhan ve Gundoğar, 2015).

2.3. Eğitim

Eğitim, bir ülkenin en önemli mihenk taşlarından biridir. Bir devletin, tüm vatandaşlarına eğitim hakkı ve özgürlüğünü eşit seviyede ve adalet ölçülerini dikkate alarak vermesi gerekmektedir. Eğer insanlar arasında eğitim bağlamında bir eşitsizlik doğarsa, bu gelecekte zincirleme sorunların ve problemlerin doğmasına neden olmaktadır. Bu yüzden

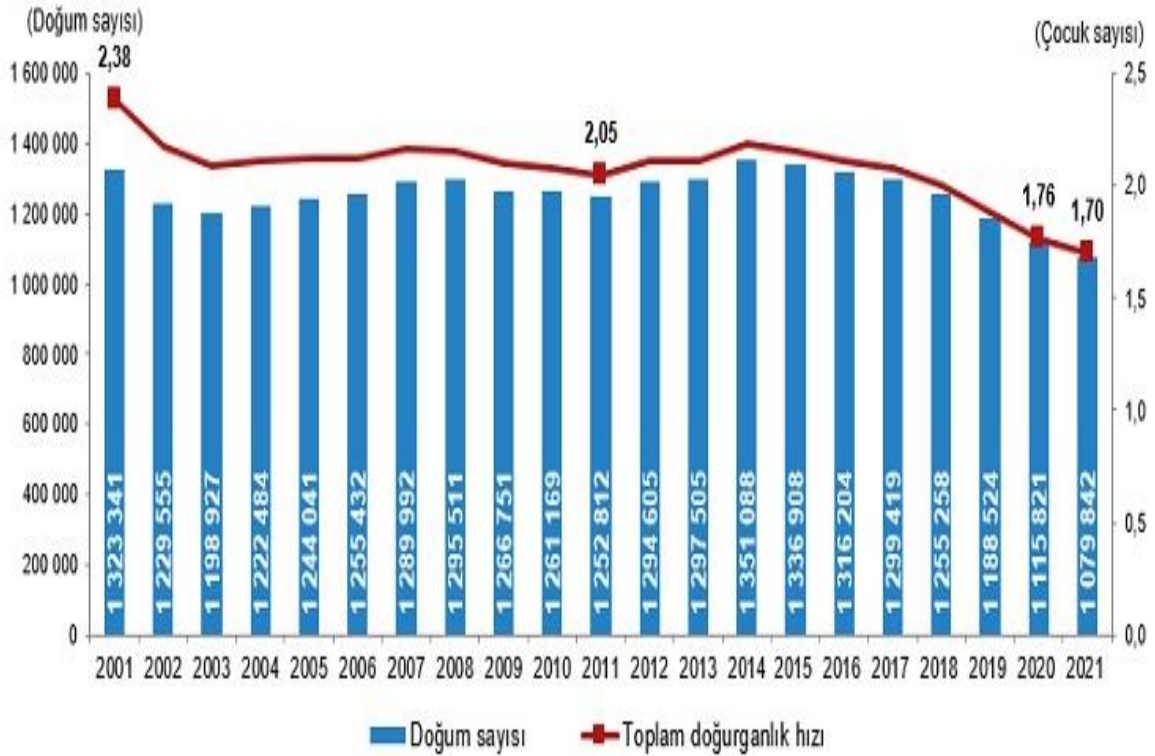
bir ülkenin geleceği olan çocuklar için hiçbir ayırım gözetmeden sürekli, eşit, yeterli ve adaletli bir şekilde tüm kapsayıcılığıyla eğitim ve öğretim verilmelidir (Gencer, 2017).

Özellikle Suriyeli sığınmacı çocuk ve gençlerin en önemli sorunlarından biri eğitim sorunudur. Sığınma taleplerinin bekleneni aşması, eğitim ihtiyacını daha da önemli bir hale getirmiştir. Kamplarda kalan Suriyelilerin eğitim ihtiyacı devlet tarafından büyük ölçüde karşılanmaktadır. Ancak, kamp dışında kalan sığınmacılarda bu durum farklılık gösterebilmektedir. Ülkemizdeki mülteci ve sığınmacı grubunun büyük bir bölümünün eğitim seviyesinin çok düşük olduğu; ülkemizdeki sığınmacıların büyük bölümünü oluşturan Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %6'sının lise ve üstü okuldan mezun olduğu ve yaklaşık %40'ının ise okuma-yazma dahi bilmediği belirtilmektedir.

Ülkemize gelen Suriyelilerin eğitim seviyesinin oldukça düşük olması, ülkemiz yaşam koşulları açısından da olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Gencer, 2017). Bu açıdan, öncelikle okuma-yazma bilmeyen bu büyük kitlenin eğitilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, bu sorunların giderilmesinde de büyük zorluklar yaşanmaktadır. Özellikle bu kişilerin çoğunun kayıt dışı olması, çocukların okullara kayıt ettirilmesinde zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca, Suriyeli sığınmacılarda yaşanan cinsiyet ayrımcılığı da üzerinde durulması gereken bir problemdir. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi ve erken yaşta evlendirilmeleri de hem eğitim seviyesi açısından, hem de demografik dönüşüm açısından yakın gelecekte ciddi bir sorun ortaya çıkarabilir. Bu çocukların okula gidememesi ve toplumla kaynaşamaması zincirleme sorunlara yol açmaktadır. Eğitim sisteminin dışında kalan bu çocuklar madde bağımlılığı, çocuk işçiliği ve çocuk yaşta evlilik gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

2.4. Türkiye'nin Yakın Gelecekteki Demografik Dönüşümü

Nüfus değişimi açısından artışa yola açan en önemli parametre yeni doğan çocuk sayısıdır ve nüfus artış hızını pozitif yönde ivmelendiren parametre ise ülkedeki doğurganlık çağındaki kadın başına düşen çocuk sayısıdır. Toplam doğurganlık hızı, kadınların çocuk yapmak için en elverişli olduğu dönem olan 15-49 yaş aralığında dünyaya getirebileceği ortalama bebek rakamıdır. Şekil 12'den görüldüğü gibi, TÜİK verilerine göre, ülkemizde dünyaya gelen çocuk sayısı 2021 yılı itibariyle 1 milyon 79 bin 842 olarak kayıtlara geçmiştir. Dünyaya gelen çocukların %51,3'ü erkek, %48,7'si kız olarak kayıtlara geçmiştir. Kadınların bebek doğurma hızı, ülke nüfusu açısından son derece önemlidir. Nitekim bundan yaklaşık 21 yıl önce (2001 yılında) kadınların çocuk doğurma hızı 2,38'iken; bu sayı yıllara göre azalış göstererek 2021 yılında kayıtlara 1,70 olarak geçmiştir. Bu durum, Türkiye'nin gelecekteki nüfusu açısından kritik bir konudur. Azalış eğiliminin devam ediyor olması, ileriki yıllarda ülkemizin nüfusunun azalmaya başlayacağını göstermektedir.

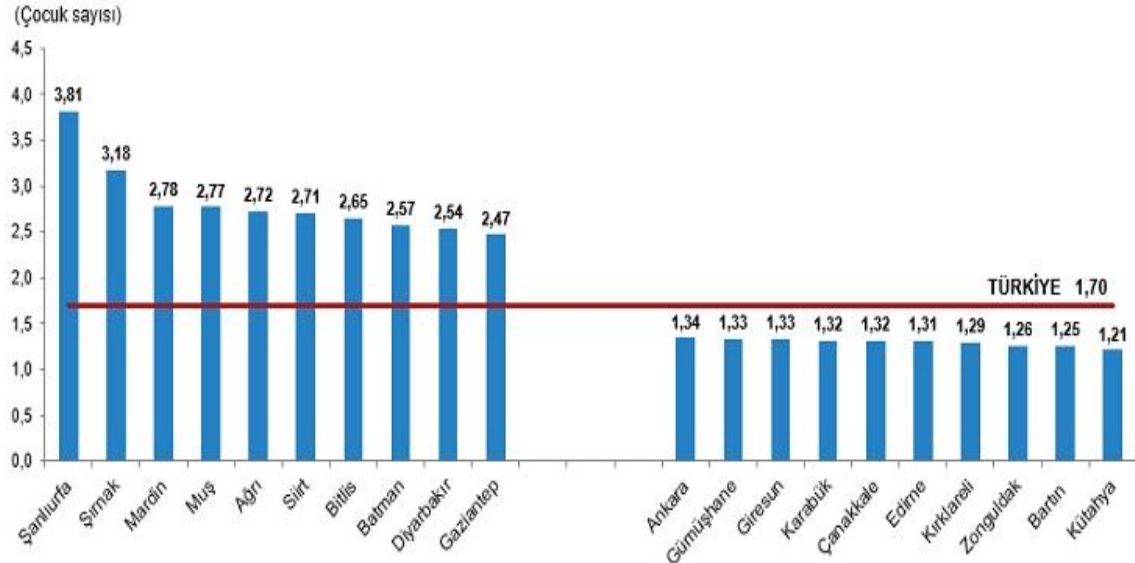
Şekil 12. Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı, 2001-2021 (TÜİK, 2022a)

Çocuk doğurmak ve aile kavramı, genelde sosyoloji, kültür, gelenek gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Ancak, günümüz şartlarında çocuk doğurmak denildiğinde akla gelen ilk parametreler ekonomik durum ve iş sahibi olma olgularıdır. Ekonomimizin günümüz şartlarına göre görece iyi, kur seviyesinin düşük, işsizlik oranının az ve alım gücünün daha fazla olduğu özellikle 2011-2014 yılları arasını baz aldığımızda, Tablo 2’den de görüldüğü gibi, ekonomik rehabet nedeniyle 2011-2014 yılları arasında çocuk sayısının artış gösterdiği görülmektedir. Ancak, 2014 yılı ve sonrasında işsizlik oranı artış göstermeye, gelir dağılımı bozulmaya ve ekonomik göstergeler olumsuz sinyaller vermeye başlamıştır. Bu durum nedeniyle 2014 yılından itibaren doğan çocuk sayısında bir azalma da başlamıştır. Şekil 13’te 2021 verileri baz alınarak toplam doğurganlık oranının en fazla olduğu iller gösterilmektedir. Doğurganlık oranının en yüksek olduğu iller genellikle doğu ve güneydoğu bölgelerimizdeki illerdir. Buna göre, Şanlıurfa doğurganlık oranında kadın başına düşen 3,81 çocuk ile diğer illerimizi geride bırakmıştır. Şanlıurfa’yı 3,18 çocuk ile Şırnak takip etmiştir. Doğurganlık oranı genelde batı illerimizde daha düşüktür ve doğurganlık oranının en düşük olduğu il Türkiye ortalamasının da çok altında olan ortalama 1,21 çocuk ile Kütahya’dır.

Tablo 2

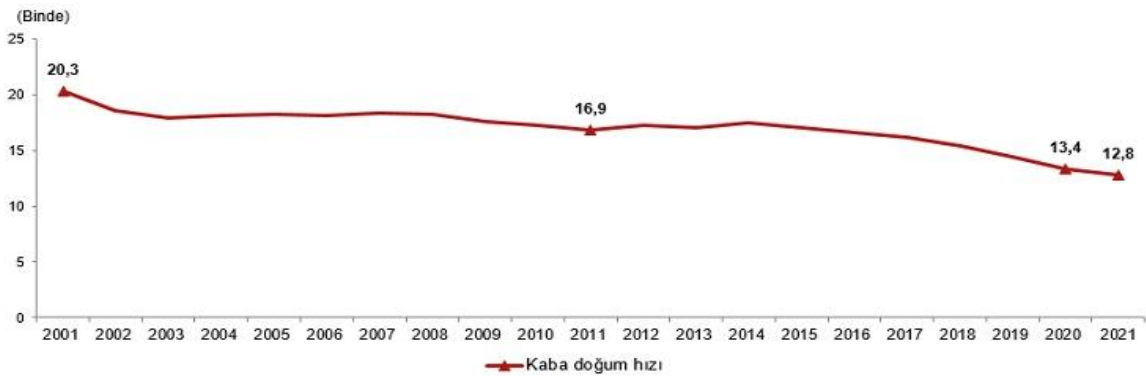
Yıllara göre çocuk sayısı ve işsizlik oranı değişimi (TÜİK, 2022)

Yıl	Çocuk Sayısı (Milyon)	İşsizlik Oranı (%)
2008	1.295.911	10,0
2009	1.266.751	13,1
2010	1.261.169	11,0
2011	1.252.812	9,0
2012	1.294.605	8,3
2013	1.297.505	8,9
2014	1.351.088	9,9
2015	1.336.908	10,3
2016	1.316.204	10,9
2017	1.299.419	10,9
2018	1.255.258	10,9
2019	1.188.524	13,7
2020	1.115.821	13,1
2021	1.079.842	11,5

Şekil 13. Toplam doğurganlık oranının (kadın başına çocuk sayısı) en yüksek ve en düşük olduğu 10 il, 2021 (TÜİK, 2022b).

Nüfusla ilgili bir çalışma yaptığımızda bakmamız gereken en önemli kavram bin nüfus başına düşen canlı doğum sayısını ifade eden “kaba doğum hızı”dır. Kaba doğum hızı, son yıllarda oldukça düşmüştür (TÜİK, 2022b). TÜİK’in 2001 yılını baz aldığımızda kaba doğum hızının binde 20,3 olduğu; 2021 yılına geldiğimizde ise kaba doğum hızının binde 12,8’e kadar düştüğünü görmekteyiz. Bu durum, ülkemizin gelecekteki demografik koşullarını etkileyecektir.

Şekil 14. Kaba doğum hızı (binde), 2001-2021 (TÜİK, 2022b).

Şekil 14’teki verileri incelediğimizde, 2014 senesinden itibaren doğum hızındaki yavaşlama görülmektedir. Yukarıdaki bölümde de vurgulandığı üzere, 2014 yılı ekonomik parametrelerin kötüleşmeye başladığı yıl olarak öne çıkmaktadır ve kaba doğum hızının da

bu yıldan itibaren hızlı bir düşüş sergilediği ve güncel verilerin açıklandığı 2021 yılına kadar bu düşüşün devam ettiği anlaşılmaktadır. Burada ilginç olan nokta ise, doğan çocuk sayısının veya doğum hızının azalmasına rağmen, ülke nüfusunun artış gösteriyor olmasıdır. Bu durumun iki önemli sebebinin olduğunu söyleyebiliriz: ilk olarak dünyaya gelen çocuk sayısına karşın ölüm oranlarının çok geride olması. Bu durumu anlamak için geçmiş ölüm oranlarının paylaşıldığı senelere bakılabilir. Örneğin 2018 yılında doğum sayısının 1.255.258 ve ölüm sayısının 426.449 olduğu ve 2019 yılında doğum sayısının 1.188.524 ve ölüm sayısının 435.941 olduğu bildirilmiştir (TÜİK, 2018,2019). 2018-2019 yılları arasında doğum ve ölüm oranları arasındaki farkı baz aldığımızda nüfusun artması gereken sayı 1.581.392 olması gerekirdi.

İkinci nedeni yine 2018-2019 yılları arasındaki doğum-ölüm farkıyla açıklayalım. Bu yıllar arası doğum-ölüm farkı 1.581.392'dir. Ancak 2 senede nüfusumuz iki milyon üç yüz kırk dört bin dört yüz yetmiş iki kişi artış göstermiştir. Yani iki yılda doğum-ölüm farkından 763.080 kişi daha fazla nüfusumuz artış göstermesinin sebebi ülkemize gelen yabancılar olabilir.

Nüfus artış hızımızda ciddi bir yavaşlama mevcuttur. 2020-2021 yıllarında; 0-14 yaş grubu nüfus: -236 bin 382 kişi azalmıştır ve 65+ yaş grubu nüfus ise 694 bin 397 kişi artmıştır. Dünyaya gelen çocuk sayısındaki bu düşüş, ülke nüfusunun kısa zaman içerisinde azalmaya başlayacağını net bir şekilde göstermektedir. Türk vatandaşlarının doğurganlık oranı 1,7 çocuğa düşmüşken, Suriyelilerin doğurganlık oranı 5,3 çocuk düzeyindedir. Bu durum, Türkiye'de nüfusun ileriki yıllarda Suriyelilerin mevcut ağırlığını artıracak şekilde bir kimlik dönüşümü göstereceğine işaret etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ GÖÇÜN TÜRKİYE CUMHURİYETİ EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Türk Ekonomi Göstergelerinin Genel Değerlendirilmesi

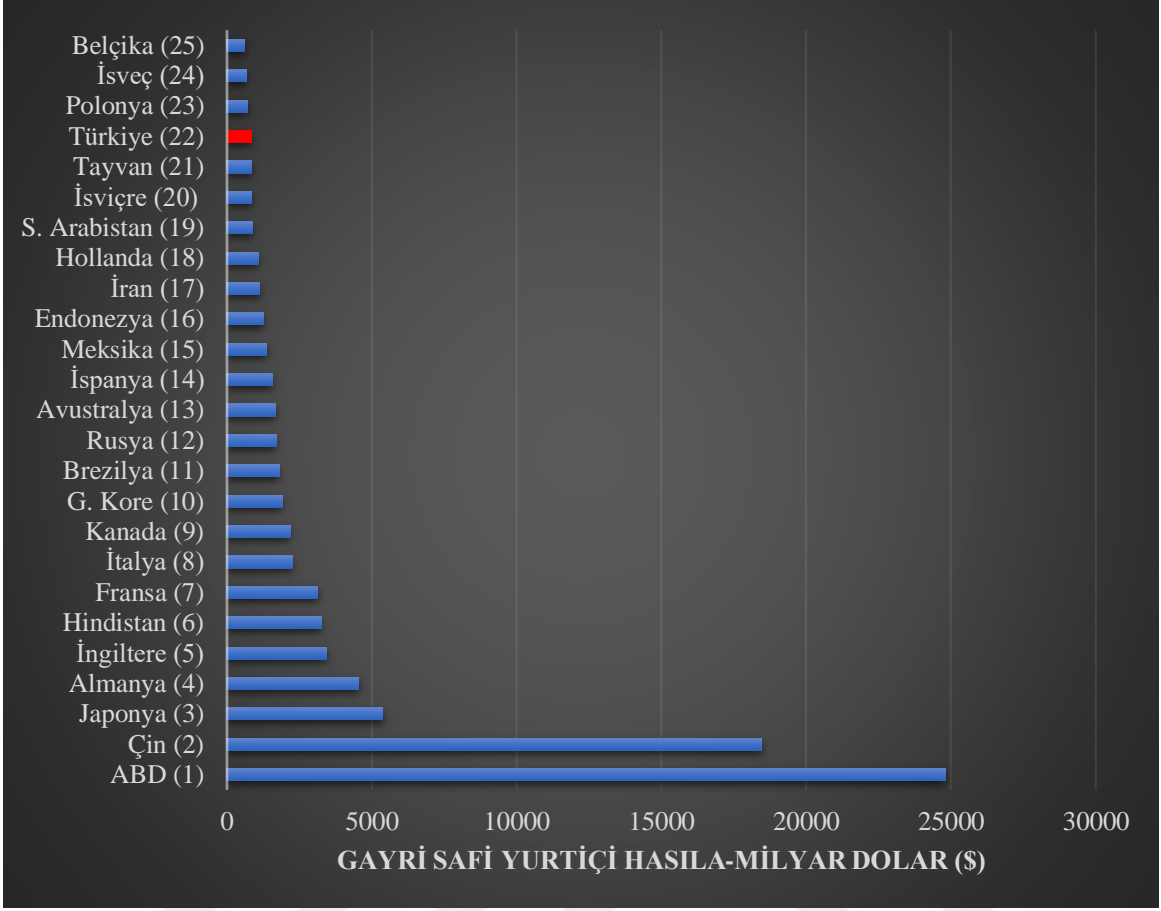
3.1.1. Dünya Ekonomisinde Türkiye'nin Konumu

2014 yılından beri kişi başına düşen milli gelir Türkiye’de azalmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi boyunca kişi başına düşen milli gelir ilk kez 7 yıl art arda azalmıştır. Bu durumun bir benzeri 2. Dünya Savaşı yıllarında yaşanmıştır ve 1944-1947 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kişi başı milli geliri 4 yıl art arda düşüş göstermiştir (Dünya Bankası, 2022). Türkiye, IMF’nin açıklamalarına göre 2021 yılı sonu itibariyle 795,952 milyar dolarlık Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH) sahiptir (IMF, 2021). Türkiye, 2019 yılında dünyanın en büyük 19. ekonomisi konumundaydı. Ancak Tablo 3’te de görüldüğü gibi 2021 yılı sonunda 21. sıraya gerilemiştir. IMF tahminlerine göre, Türkiye’nin 2022 yılının bitiminde GSYİH’sını 845 milyar dolara çıkarması beklenmektedir (IMF, 2021). Tahminlerin isabetli olması durumunda, Türkiye 22’nci sıraya gerileyecektir (bkz. Şekil 15). Türkiye, 2020 yılının sonundan itibaren G-20 liginin dışına çıkmıştır. 2022 yılının Türkiye ekonomisi açısından kötü bir yıl olma ihtimali mevcut makroekonomik göstergeler ışığında öngörülmektedir. Türkiye’nin GSYİH’sını artırmasına rağmen, sıralamasının daha alt basamaklara gerilemesinde diğer ülkelerin Türkiye’ye göre hasılasını çok daha fazla arttırması ve bu ülkelerin çoğunun nüfusunun Türkiye’nin nüfusundan az olması gösterilebilir. Nüfus, GSYİH’nın hesaplanmasında önemli bir faktördür.

Tablo 3

Ülkelere göre GSYİH (Milyon ABD doları), (Wikipedia, 2021)

Ülke/Bölge	Bölge	IMF		Birleşmiş Milletler		Dünya Bankası	
		Tahmini	Yıl	Tahmini	Yıl	Tahmini	Yıl
Amerika Birleşik Devletleri	Amerika	22.939.580	2021	20.893.746	2020	20.936.600	2020
Çin	Asya	16.862.979	2021	14.722.801	2020	14.722.731	2020
Japonya	Asya	5.103.110	2021	5.057.759	2020	4.975.415	2020
Almanya	Avrupa	4.230.172	2021	3.846.414	2020	3.806.060	2020
Birleşik Krallık	Avrupa	3.108.416	2021	2.764.198	2020	2.707.744	2020
Hindistan	Asya	2.946.061	2021	2.664.749	2020	2.622.984	2020
Fransa	Avrupa	2.940.428	2021	2.630.318	2020	2.603.004	2020
İtalya	Avrupa	2.120.232	2021	1.888.709	2020	1.886.445	2020
Kanada	Amerika	2.015.983	2021	1.644.037	2020	1.643.408	2020
Güney Kore	Asya	1.823.852	2021	1.637.896	2020	1.630.525	2020
Rusya	Avrupa	1.647.568	2021	1.483.498	2020	1.483.498	2020
Brezilya	Amerika	1.645.837	2021	1.444.733	2020	1.444.733	2020
Avustralya	Okyanusya	1.610.556	2021	1.423.473	2020	1.330.901	2020
İspanya	Avrupa	1.439.958	2021	1.281.485	2020	1.281.199	2020
Meksika	Amerika	1.285.518	2021	1.073.439	2020	1.076.163	2020
Endonezya	Asya	1.150.245	2021	1.058.424	2020	1.058.424	2020
İran	Asya	1.081.383	2021	939.316	2020	203.471	2020
Hollanda	Avrupa	1.007.562	2021	913.865	2020	912.242	2020
Suudi Arabistan	Asya	842.588	2021	700.118	2020	700.118	2020
İsviçre	Avrupa	810.830	2021	752.248	2020	747.969	2020
Türkiye	Asya	795.952	2021	720.098	2020	720.101	2020

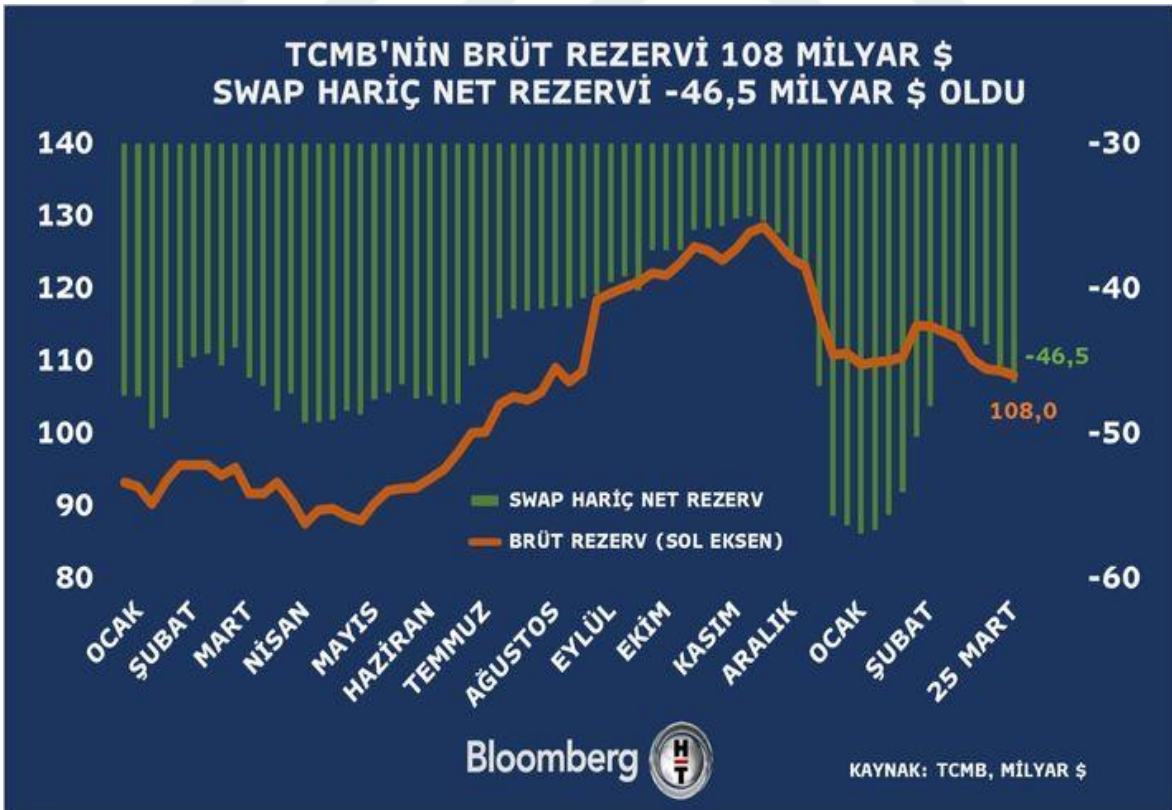
Şekil 15. IMF tahmini: Dünyanın en büyük ekonomileri (2022), (IMF, 2021).

3.1.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Durumu

Dünyada bütün ülkeler için merkez bankaları özellikle ülke ekonomisi açısından önemli kurumlardandır. Ülkelerin para politikalarını merkez bankaları belirler. Merkez bankalarının aldığı kararlar ve yaptığı açıklamalar o ülke için çok önemlidir. Çünkü merkez bankaları, bir ülkenin tüm bankalarının denetiminden sorumludur. Merkez bankalarının alacağı hatalı kararlar ve atacağı riskli adımlar o ülkedeki tüm bankacılık sistemini çökertebilir ve nihayetinde tüm ülkeyi ve toplumu etkiler. Nitekim, Türkiye’de 2001 yılında yaşanan kriz bankaların ve merkez bankasının ne denli ülkenin kaderinde etkili olduğunu bize fazlasıyla göstermiştir (Wikipedia, 2022).

Merkez bankalarının rezervleri ülkeler için hayati öneme sahiptir. Bir ülkenin Merkez Bankasının rezervinin az olması, o ülkenin dış tehditlere karşı savunmasız olduğunu gösterir. Bu yüzden merkez bankalarının rezervleri her zaman güçlü durumda

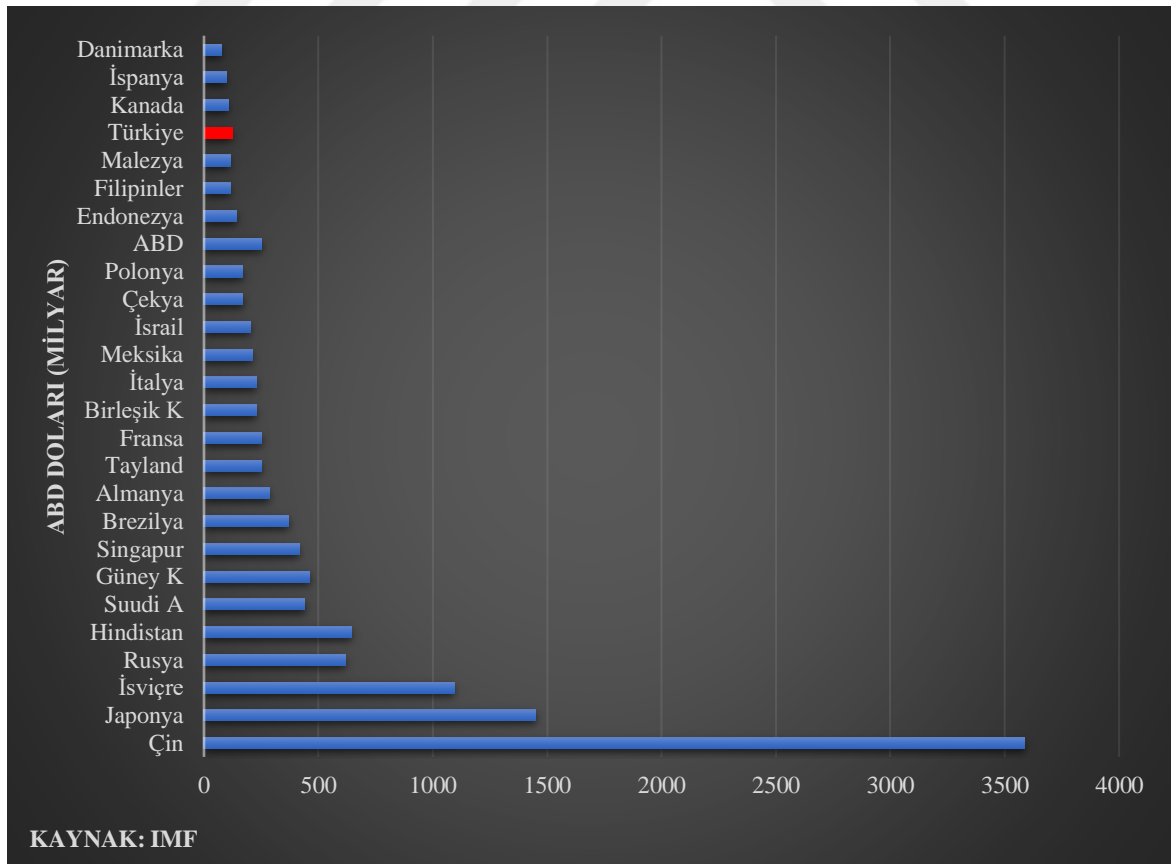
olmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) rezervleri son yıllarda hızlı bir azalış eğilimine girmiştir. TCMB'nin 2013 yılı Kasım ayı rezervleri 134,6 milyar dolar seviyesindeyken; 2018 yılının Eylül ayında 84,7 milyar dolar civarına düşmüştür (TCMB, 2022a). 2018 yılında merkez bankasının rezervlerinin bu kadar düşmesinin en büyük sebebi ABD ile yaşadığımız bir siyasi krizdi. Bu kriz nedeniyle enflasyon ve işsizlik hızlı bir şekilde artmış ve makro-ekonomik veriler bozulmaya başlamıştır. Dış ticaret açığı ve faizlerde yaşanan artış da ekonomik belirsizliği daha üst perdeye taşımıştır. Bu nedenle döviz kurlarında yukarı yönlü hızlı ataklar yaşanmıştır. Bu duruma Merkez Bankası dolar bozdurarak müdahale etmiştir. Bozdurulan dolarlar nedeniyle Merkez Bankasının rezervlerinde hızlı bir düşüş yaşanmıştır (Bloomberg HT, 2022). 25 Mart 2022 haftasında Merkez Bankası rezervleri azalış eğilimini sürdürmüştür (bkz. Şekil 16). Brüt rezervler, 25 Mart haftasında 108 milyar dolardır. Yine aynı haftada net rezervler 15 milyar dolar civarındadır. Swap (ödünç alınan para) hariç merkez bankasındaki para ise eksi 46,5 milyar dolardır. TCMB'nin kasasındaki paranın eksi bakiyede olması, Türkiye ekonomisi için olumsuz bir tablo çizmektedir.

Şekil 16. TCMB'nin brüt ve net rezervi (Bloomberg HT, 2022).

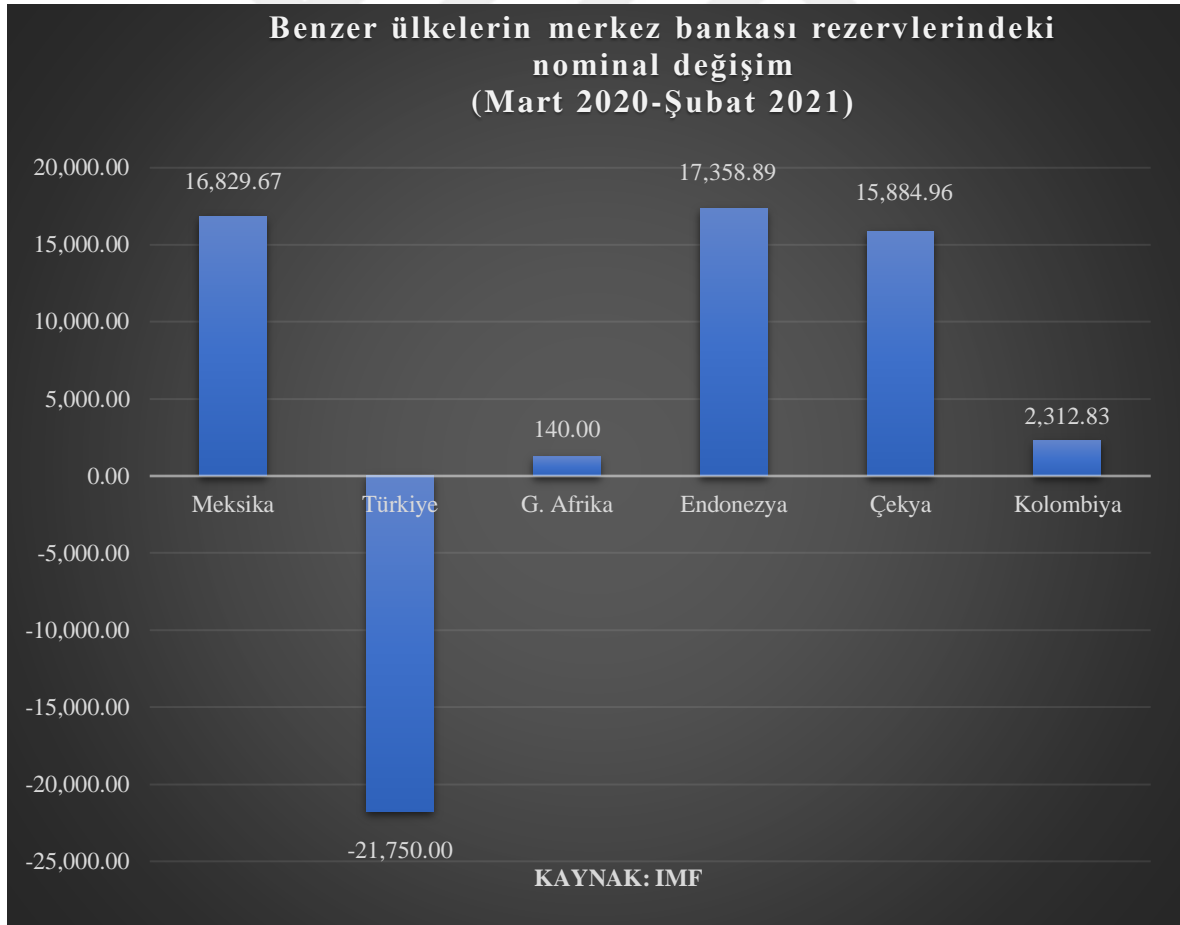
Şekil 17’de Eylül 2021 itibariyle ülkelerin sahip olduğu brüt uluslararası rezerv IMF tarafından sıralanmıştır (IMF, 2021). Merkez Bankası rezervleri fazla olan ülkelerin ekonomik anlamda güçlü ve sarsılmaz olduğu kabul edilmektedir (TCMB, 2022). Şekil 17’den de görüleceği üzere, ABD, Çin ve Japonya gibi ülkeler merkez bankasındaki dolar rezervi bakımından pek çok ülkenin önündedir (IMF, 2021). Bu durum bu ülkelerin ekonomik anlamda güçlü ve halklarının refah seviyelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Rezervleri düşük olan ülkeler, ekonomik olarak istikrarsız ve enflasyon seviyelerinin yüksek olduğu ülkeler olarak kabul edilir (TCMB, 2022b).

Merkez bankalarındaki döviz rezervleri genelde dolar, yuan, euro, yen ve sterlin cinsinden tutulmaktadır. Çünkü bu para birimleri uluslararası geçerliliği olan güçlü para birimleridir. Ancak Türkiye gibi milli parası rezerv para olmayan ülkeler döviz rezervlerini her zaman yüksek tutmak durumundadır. Para birimi rezerv para olmayan ülkelerin döviz rezervleri ülkenin savaş, salgın, deprem, ambargo gibi durumlarda ekonomisinin güçlü kalabilmesi açısından önemli olmaktadır (TCMB, 2022c).

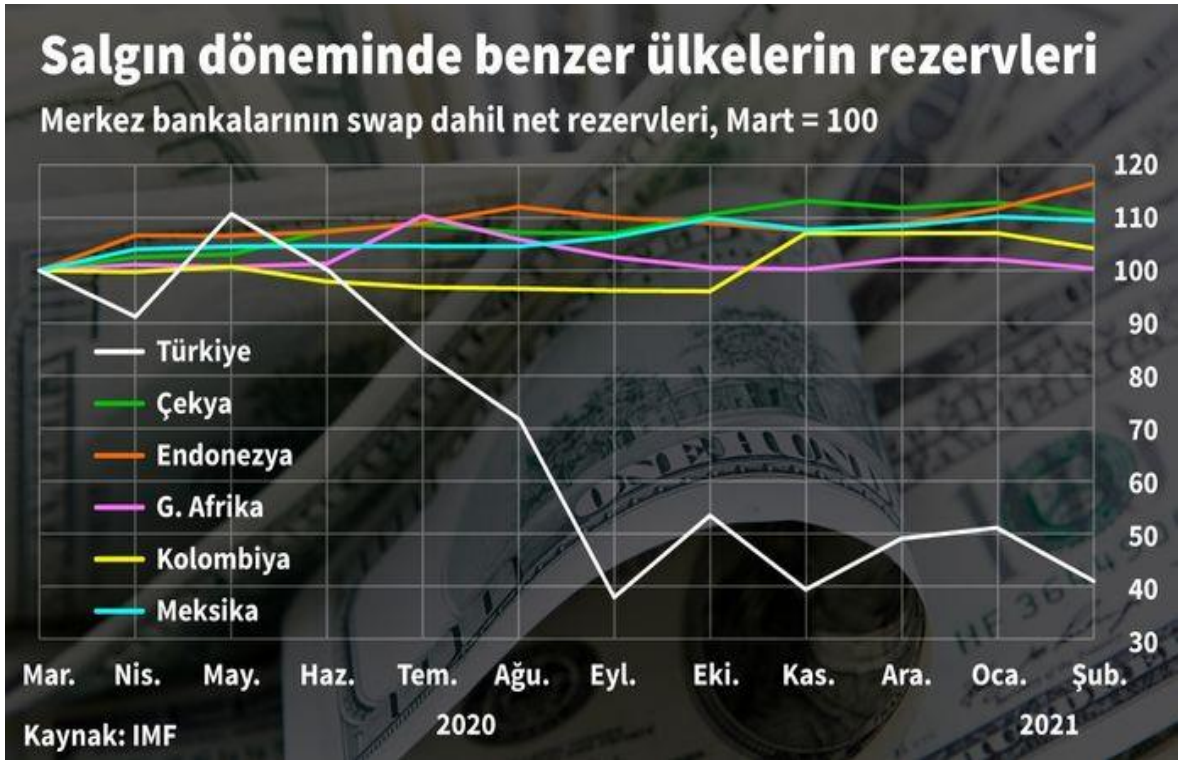
Şekil 17. Ülkelerin sahip olduğu brüt uluslararası rezerv (IMF, 2021).

Pandemi dünyadaki tüm ülkelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkiledi. Dünyanın askeri ve ekonomik anlamda en büyük ülkesi olan ABD dahil pandemi sürecinden olumsuz etkilendi. Ancak pandemi sürecinde her ülke ekonomik açıdan aynı etkiye maruz kalmadı. Ekonomisi daha güçlü ve rezervleri daha yüksek ülkeler bu süreci daha az kayıp vererek atlattı. Kolombiya, Çekya, Endonezya ve Türkiye gibi ülkeler ekonomilerini ayakta tutmak için piyasaya müdahale ettiler ve bu nedenle rezervlerinde azalmalar yaşandı. Şekil 18’de Türkiye ile benzer ülkelerin merkez bankası rezervlerindeki nominal değişim verilmektedir. Buna göre, Türkiye en fazla rezervi eriyen ülke konumundadır (IMF, 2021). Bunun en temel sebebi pandemi döneminde ekonomi politikalarının yeterince başarılı olmaması olarak gösterilebilir. Türkiye’de uygulanan yanlış ekonomi politikaları sonucunda döviz kuru hızla yükselmeye başlamıştır. Akabinde Merkez Bankası’nın kurun yükselmesini önlemek için piyasaya dolar sürmesi, Merkez Bankası döviz rezervlerinde büyük düşüşler yaşanması ile sonuçlanmıştır.

Şekil 18. Mart 2020-Şubat 2021 arasında Türkiye ile benzer ülkelerin merkez bankası rezervlerindeki nominal değişim (IMF, 2021).

Şekil 19’da Merkez Bankalarının swap dahil net rezervleri verilmektedir (Bloomberg HT, 2021). Salgın döneminde diğer ülkelerin merkez bankalarındaki rezervler aynı tutumu izlerken, TCMB’nin rezervleri düşüş eğilimi göstermiştir. Bunun en temel sebebi Türkiye ekonomisinin çok kırılgan olması ve kur baskısının çok yüksek olmasıdır. TCMB’deki bu döviz durumu diğer gelişmekte olan ülkelere göre negatif ayrılmaktadır. Bu durum, Türkiye ekonomisinin ve uygulanan politikaların Covid-19 salgınına hazırlıksız yakalandığını göstermektedir.

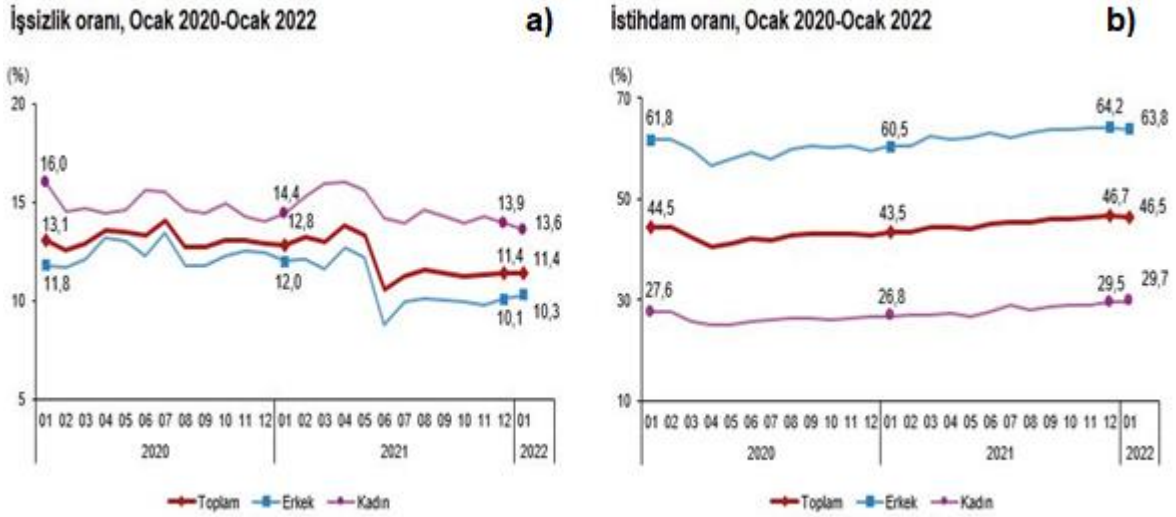

Şekil 19. Merkez bankalarının swap dahil net rezervleri (Bloomberg HT, 2021).

3.1.3. Türkiye İşgücü Piyasasının Genel Durumu

TÜİK verilerine göre, 2022 yılı Ocak ayında 15 yaş ve üzerindeki kişilerde işsizlik oranı bir önceki aya göre 21 bin kişi artarak toplam işsiz sayısı 3.859.000 kişiye yükselmiştir. Şekil 20’de cinsiyete göre TÜİK işgücü istatistikleri verilmektedir. İşsizlik oranı ise değişmemiştir ve %11,4 olarak açıklanmıştır. Kadınlarda işsizlik oranı erkeklere göre daha fazla olarak kayıtlara geçmiştir. Kadınlarda işsizlik %13,6 iken, erkeklerde ise bu oran %10,3 tür (TÜİK, 2022c).

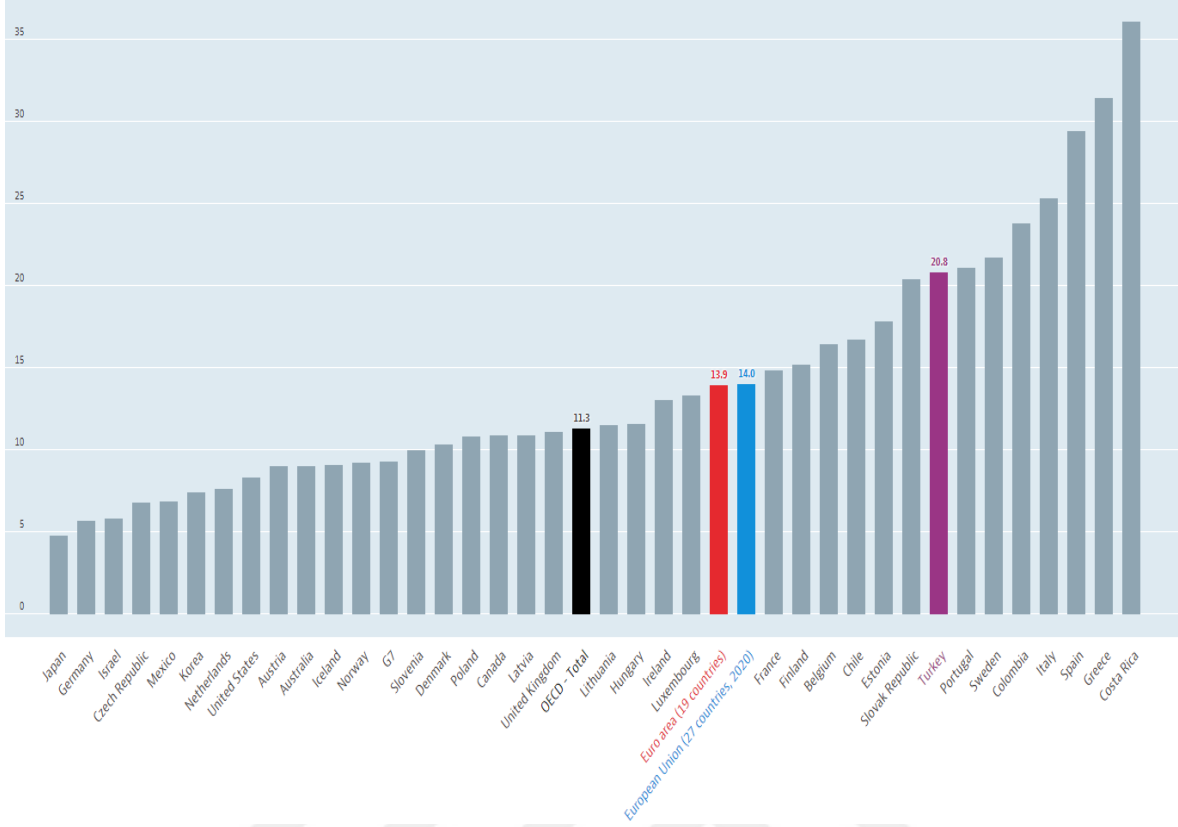
2022 yılı Ocak ayı istihdamında bir kayıp görülmektedir. Açıklanan verilerde bir önceki aya göre istihdam edilenlerin sayısı yaklaşık olarak 43.000 kişi azalmıştır. Böylece istihdam edilen toplam kişi sayısı 29.910.000 ve istihdam oranı ise %46,5 olmuştur. Erkeklerin istihdam edilme oranı, kadınların istihdam edilme oranına göre 2 kat daha fazladır. Kadınlarda istihdam oranı %29,7 iken, bu oran erkeklerde %63,8'dir (TÜİK, 2022).

Şekil 20. Ocak 2020- Ocak 2022 arasında işgücü istatistikleri a) İşsizlik oranı (%), b) İstihdam oranı (%) (TÜİK, 2022c).

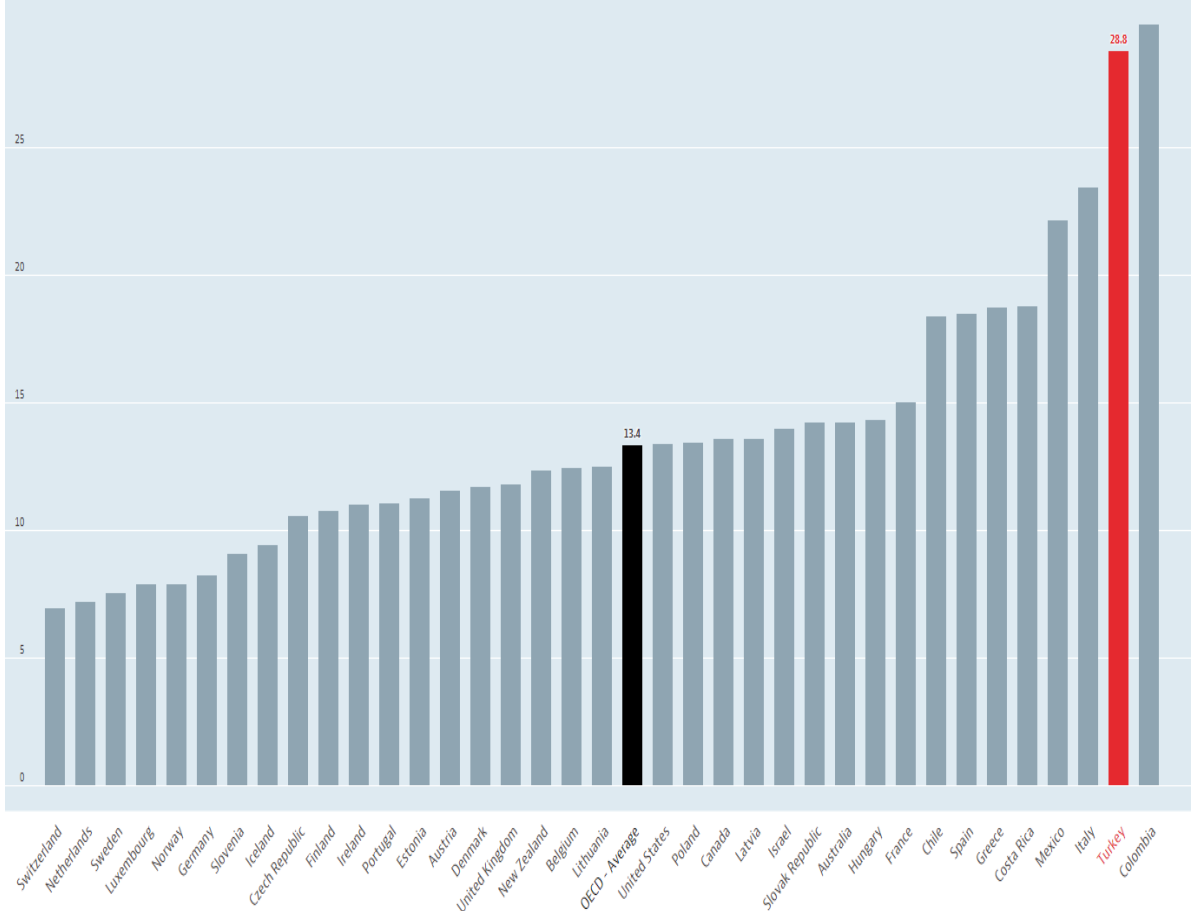
Türkiye'nin en büyük sorunlarından biri de genç işsiz oranının fazla olmasıdır. 2022 yılı Ocak ayı verilerine baktığımızda genç işsizlik bir önceki aya göre değişiklik göstermemiş ve %21,6 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 2022c). Kadınlar, genç işsizlik istatistiklerinde de erkeklerin önünde yer almıştır. Genç işsizlik oranı kadınlarda %27,6 iken, erkeklerde bu oran %18,4'tür (TÜİK, 2022c).

Şekil 21'de OECD ülkelerinde 15-24 yaş arası gençlerde işsizlik oranı verilmektedir (OECD, 2022). Buna göre, Türkiye genç işsizlik oranı sıralamasında birçok ülkeye göre üst sıralarda yerini almıştır. AB ve OECD ülkeleri baz alındığında, Türkiye genç işsizlikte sekizinci sıradadır (OECD, 2022). Genç işsizlik oranı, OECD ülkelerinde ortalama %11,3'tür. AB ülkeleri incelendiğinde ise, genç işsizlik oranı %14'tür. Genç işsizlik oranının en düşük olduğu OECD ülkeleri ise, aynı zamanda dünyanın en büyük üçüncü ve dördüncü ekonomilerine sahip olan Japonya ve Almanya'dır (OECD, 2022).

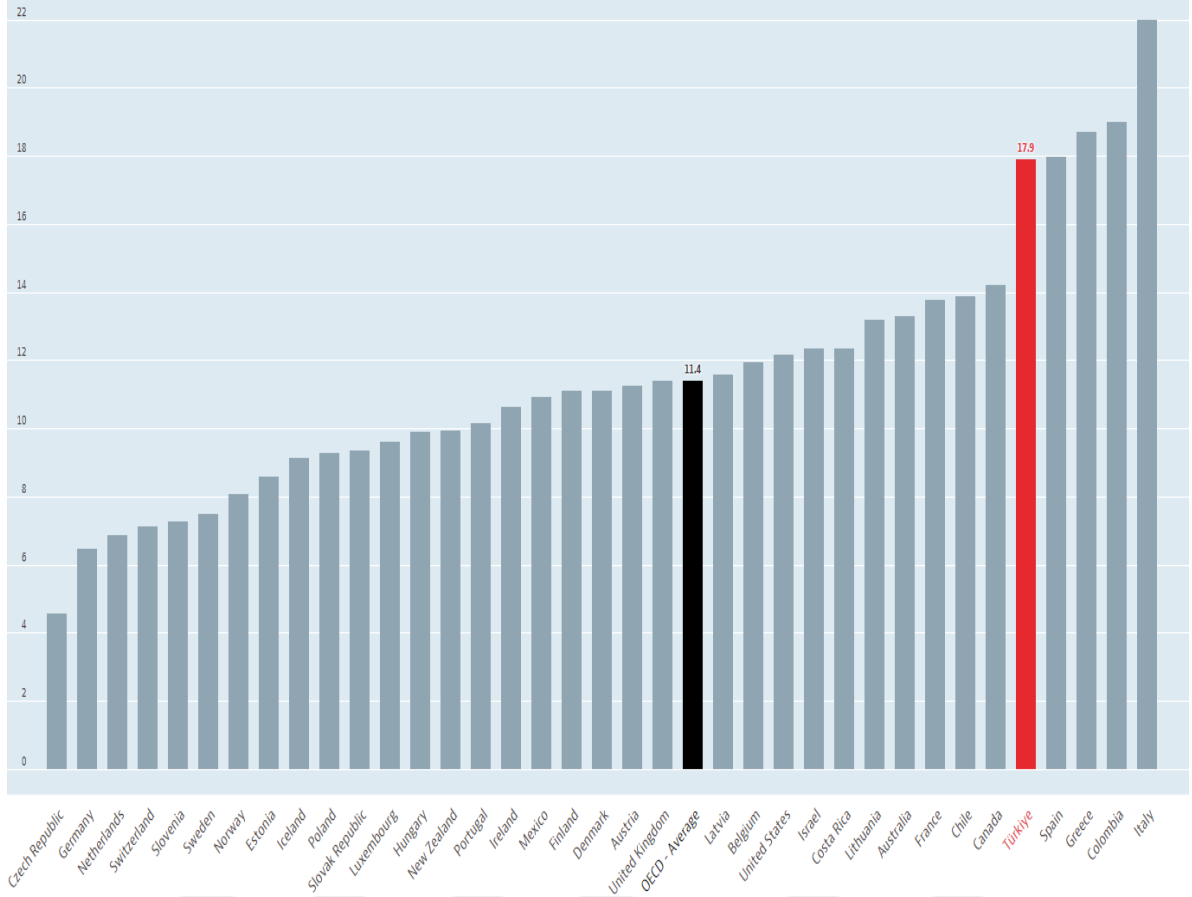
Şekil 21. OECD ülkelerinde 15-24 yaş arası gençlerde işsizlik oranı (OECD, 2022).

Ülke ekonomisi açısından genç işsizlik oranı kadar önemli bir diğer sorun ise gençlerin ne iş hayatında ne de eğitim sisteminde bulunmamalarıdır (NEET: not in employment, education, or training). Ne eğitimde, ne de çalışma hayatı içinde olmayan genç nüfus ekonomik açıdan sıkıntı çekmekte ve sosyal yaşamdan kopmaktadır. Bu durum gençlerin pek çok suça karışmasına da neden olmaktadır. Genç nüfusun toplumda eğitim veya iş hayatında yer almamasının önüne geçmek için gençlerin, eğitimden çalışma hayatına sorunsuz bir şekilde geçmeleri gerekmektedir (EFT, 2020; OECD&ILO, 2020). Şekil 22’de OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençlerin (NEET) oranı verilmektedir. Buna göre, OECD ülkeleri baz alındığında (OECD ortalaması %13,4) Türkiye, NEET oranının yüksek olduğu ülkelerin arasında yer almaktadır ve OECD ülkeleri arasında NEET oranının en yüksek olduğu (%28,8) ikinci ülkedir (OECD, 2021a).

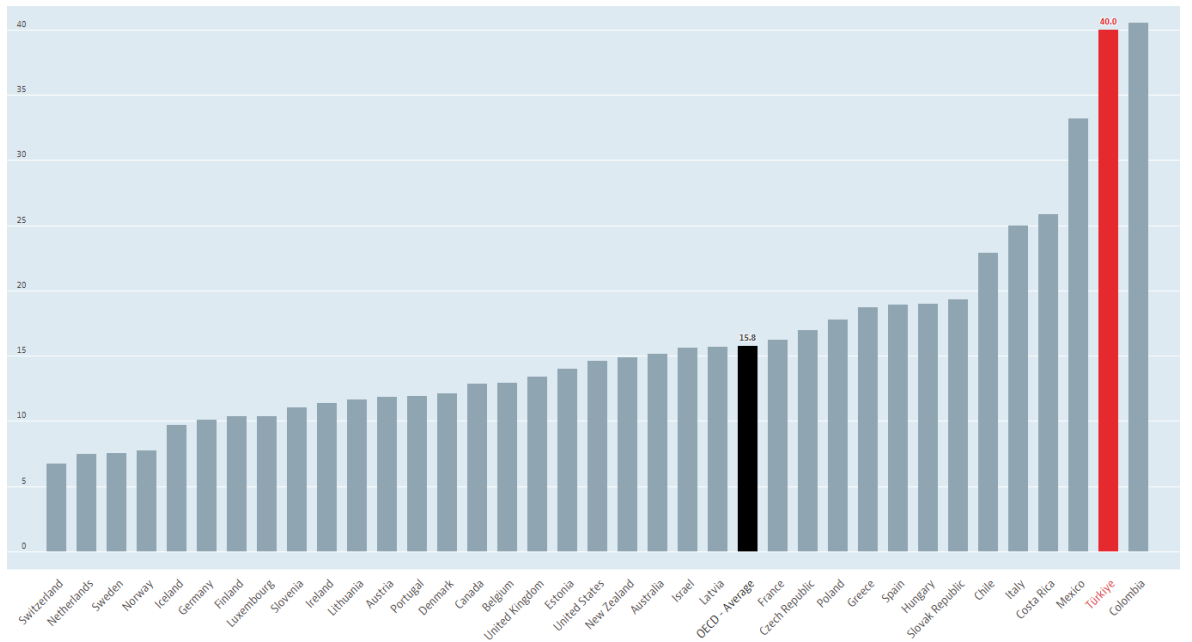

Şekil 22. OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençlerin oranı (NEET) (OECD, 2021a).

NEET oranının OECD ülkelerinde cinsiyete göre değişiminde de Türkiye’de genel işsizlik oranları ve istihdama katılma oranlarına benzer bir profilin olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak, Türkiye’de NEET oranının OECD ülkeleri ortalamasının çok üzerinde olmasının temel nedeni, kadınların istihdam ve eğitim hayatında erkeklere göre çok daha az oranda yer almasıdır ve bu durum istihdam ve işsizlik gibi temel parametrelere de belirgin olarak yansımaktadır. Şekil 23 ve Şekil 24’te sırasıyla 2021 yılında OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençlerin oranı (NEET) erkekler ve kadınlar için verilmiştir (OECD, 2021). Buna göre, Türkiye’de erkeklerde NEET oranı kadınlara göre çok daha azdır. Şekil 23’te görüldüğü gibi OECD ülkeleri içinde genç erkeklerde NEET oranı (OECD ortalaması %11,4) bakımından Türkiye %17.9 ile 5. sıradadır. Türkiye’de kadınlardaki NEET oranı ise erkeklere göre oldukça fazladır. Şekil 24’te görüldüğü gibi OECD ülkeleri içinde genç kadınlarda NEET oranı (OECD ortalaması %15,8) bakımından Türkiye %40.0 ile 2. sıradadır.

Şekil 23. OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası erkeklerde istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençler (NEET), (OECD, 2021b).

Şekil 24. OECD ülkelerinde 15-29 yaş arası kadınlarda istihdam, eğitim ve öğretimde olmayan gençler (NEET), (OECD, 2021c).

Ekonomik kalkınmanın, ülkedeki genç nüfus oranı ve genç nüfusun profili ile ciddi bir ilişkisi vardır. Genç nüfus oranı yüksek olan ülkeler, genç nüfusu etkili bir biçimde kullanırlarsa pek çok açıdan kendileriyle eşdeğer ülkelerin önüne rahatlıkla geçebilirler. Genç nüfusun üretken, dinamik, yaratıcı, yeni fikirler sunmada azimli ve kararlı olmak gibi ülke ekonomisi açısından avantaj yaratabilecek özellikleri bulunmaktadır. Gençlerin bu kararlılıkları ve vizyonerlikleri doğru perspektifte kullanılırsa ekonomik büyüme o ülke için kaçınılmaz olacaktır (Zhang vd., 2015). Ekonomik büyüme, ülkede yaşayan insanların refah seviyelerinin yükselmesini de ifade ettiği için yüksek genç nüfus oranına sahip ülkeler, kararlı ve vizyon sahibi gençleri istihdam etmeli ve bu kişilere kariyer yapabilecekleri işler sağlamalıdır (Günaydın ve Çetin, 2015). Türkiye, işsizlik sorunuyla uzun yıllardır boğuşmaktadır. İşsizliği önlemek için pek çok sektörde yapısal reformlar yapılması ile ülkemizdeki NEET oranı kademeli bir şekilde düşebilir. Ayrıca, halihazırda eğitimde olan gençlerimiz ile iş dünyası arasında bir köprü kurulmalı ve sektör temsilcilerinin eğitimdeki gençlere staj imkânı vermeleri teşvik edilmelidir. İş dünyası ile okullarımız arasındaki bağ ne kadar güçlü olursa işsizlik o kadar az olacaktır ve gençlerimiz daha rahat iş imkânı bulacaktır. İlaveten, özellikle gençlerde işsizlik oranının düşmesi ve ekonomik göstergelerin reel koşulları daha iyi temsil edebilmesi için; kayıt dışı çalışmanın veya işçi çalıştırmanın da yapılacak düzenlemeler ve denetimlerin artırılmasıyla önüne geçilmelidir. Türkiye’de genç işsizliğin nedenlerinden biri de Suriyeli sığınmacılar ve kayıt dışı göçmenlerdir. Suriyeli sığınmacıların büyük bölümü 24 yaşından küçük olduğundan genç işsizliğe neden olmaktadır. Bu durumun en kısa zamanda çözülmesi Türkiye’nin geleceği açısından son derece önemlidir.

3.1.4. Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve İstihdam

Kayıt dışı ekonomiye, kısaca alım-satım gibi yapılan ekonomik ve finansal her türlü işlemin devletten veya kişilerden gizli olarak yapılması diyebiliriz (Altuğ, 1999). Ekonominin kayıt dışı olması o ülke için son derece önemli bir sorundur. Çünkü kayıt dışılığın olduğu yerde devlet vergi alamaz ve bir gelir elde edemez. Yapılan alım-satım işlemlerinin birçoğu kayıtlara geçmediği için kayıt dışı ekonomilerde istatistiki tüm veriler hatalıdır.

Kayıt dışı ekonomi, yasal mevzuata uygun olmayan, gayri resmi yollarla elde edilmiş, suç unsuru sayılabilecek faaliyetlerden gelen para ve mülklerden oluşan bir finansal sistemdir. Suç örgütlerinin çeşitli suçlarla elde ettiği paralar, bazı yasal kuruluşların yasal faaliyetler dışında edindiği finansal ürünler gibi birçok parasal unsur kayıt dışı ekonominin bir parçasıdır (Wikipedia, 2022).

Kayıt dışı faaliyetlerin fazla olduğu bir ülkede gelir ve gider dengesi ortadan kalkar. Gelir ve giderlerin oluşturulduğu verilerin hepsi yanlış veya bir kısmı doğru olduğu için ekonomik sıkıntılar doğru bir şekilde tespit edilemez. İstatistiki veriler hatalı ve sorunlu olduğu için devletin hangi kurumunda ne gibi bir sorun olduğu doğru ve hatasız bir şekilde gün yüzüne çıkarılamaz. Kayıt dışı ekonominin oluşmasında ekonomik politikalar, ekonomik istikrarsızlık, krizler, vergi denetimlerinin yetersizliği, vergi oranlarının yüksekliği, enflasyon, nüfus artışı, çarpık kentleşme ve göç gibi sebepler etkili olabilir (Aktürk, 2005; Kırbaş, 2012).

İstihdamda kayıt dışılık durumu ise; yine Türkiye ekonomisi açısından önemli sorunlardan biridir. İnsanların sigortasız bir şekilde çalışması, en büyük gelir kaynağı işveren ve çalışanlardan elde edilen sigorta primleri olan SGK'yı olumsuz etkilemektedir. İnsanlar sigortasız bir şekilde çalıştırıldıklarında, ne emekli olabilirler ne de hastanelerde ücretsiz veya devlet güvencesinde tedavi olabilirler. Tablo 4'te yıllara göre kayıt dışı istihdam oranları verilmiştir (SGK, 2022a). Buna göre, 2003 yılında %51,75 olan kayıt dışı genel istihdam oranı günümüze kadar tedrici bir azalma eğilimi göstererek 2020 yılında %30,59'a gerilemiştir. Düşüşe rağmen, bu oran yine de yüksektir ve kayıt altına alınarak ekonomik parametrelere yansımaları gerekmektedir.

Tablo 4

Yıllar itibariyle kayıt dışı istihdam oranları (%), (SGK, 2022a)

Yıl	Tarım	Tarım Dışı	Sanayi	Hizmet	İnşaat	Genel
2003	91,15	31,55	36,43	29	-	51,75
2004	89,9	33,83	37,28	31,96	-	50,14
2005	88,22	34,32	38,11	32,27	-	48,17
2006	88,77	34,06	38,12	31,88	-	46,97
2007	88,14	32,34	35,51	30,63	-	45,44
2008	87,84	29,76	31,61	28,77	-	43,5
2009	85,84	30,08	33,43	28,4	-	43,84
2010	85,47	29,06	32,68	27,11	-	43,25
2011	83,85	27,76	31,5	25,71	-	42,05
2012	83,61	24,51	27,89	22,73	-	39,02
2013	83,28	22,4	25,23	20,9	-	36,75
2014	82,27	22,32	20,26	21,09	36,61	34,97
2015	81,16	21,23	19,13	20,05	35,58	33,57
2016	82,09	21,72	20,2	20,35	35,76	33,49
2017	83,33	22,1	20,03	20,95	35,8	33,97
2018	82,73	22,28	20,29	21,46	34,39	33,42
2019	86,62	22,96	20,03	22,55	37,74	34,52
2020	83,46	19,30	16,46	18,76	34,72	30,59

Türkiye'nin doğusunda bulunan iller çok uzun yıllardır yüksek işsizlik oranının neden olduğu sorunlardan, batı illerine nazaran daha fazla etkilenmektedir. Tablo 5'te bölgelere göre kayıt dışı istihdam oranları verilmiştir (SGK, 2022b). Türkiye'de sanayi kuruluşlarının önemli bir bölümü ülkemizin batı illerinde yer almaktadır. Bu durum doğu illerimize yatırımın az yapılmasına neden olmaktadır. Ülkemizin doğusunda yer alan illerimizde daha az yatırım yapılması, büyük sanayi tesislerinin olmaması gibi nedenler buralarda işsizlik sorununun artmasına ve kayıt dışı ekonominin oluşmasına neden olmuştur. Kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Şanlıurfa ve Diyarbakır'da kayıt dışı istihdam oranı %50'nin üzerindedir.

Tablo 5

Bölgelere göre kayıt dışı istihdam oranları (%) (SGK, 2022b)

BÖLGELER/YIL	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ankara	19,3	21,36	21,36	17,67	16,08	17,37	17,09	17,77	18,38	18,41	18,80	15,43
İstanbul	25,17	24,35	22,65	19,36	16,49	18,82	18,36	19,14	20,73	20,94	22,19	18,61
Bursa, Eskişehir, Bilecik	29,91	28,42	28,05	23,67	24,55	20,41	20,44	19,86	22,73	23,36	25,36	22,75
İzmir	28,97	30,47	32,91	30,13	30,38	27,48	23,47	25,93	24,44	24,95	26,42	22,47
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	41,32	39,8	37,5	32,88	30,64	30,15	28,59	31,4	33,33	34,97	33,99	27,49
Antalya, Isparta, Burdur	46,01	44,21	41,86	38,64	36,86	32,89	28,97	31,48	31,70	28,95	29,06	29,76
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	36,81	38,46	37,93	34,48	32,31	32,82	30,1	26,4	29,37	29,53	27,68	23,09
Kayseri, Sivas, Yozgat	42,07	45,32	50,87	50	39,11	32,85	34,83	32,79	31,13	30,13	30,95	30,95
Bahçeşir, Çanakkale	48,39	45,77	45,22	42,25	41,4	38,21	34,89	37,4	38,58	37,34	37,28	32,16
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	59,32	57,82	53,18	49,13	44,27	38,45	35,09	33,99	38,71	40,76	40,61	37,34
Aydın, Denizli, Muğla	43,04	42,55	45,86	48,1	44,3	36,62	35,63	35,15	34,22	33,52	38,03	32,64
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	57,57	61,28	58,61	53,69	48,94	40,95	36,72	42,18	42,14	45,80	45,14	36,93
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	47,65	51,21	46,41	43,13	44,71	38,38	37,91	38,26	38,30	35,39	37,59	35,46
Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	45,54	42,92	43,43	45,22	45,65	39,7	39,37	39,88	38,54	39,83	40,72	38,74
Konya, Karaman	52,95	54,33	50,13	43,99	43,99	39,69	40,17	41,74	42,44	42,29	42,69	34,47
Adana, Mersin	53,9	52,77	53,42	47,52	43,97	45,71	43,31	41,74	39,96	38,99	39,71	38,22
Zonguldak, Karabük, Bartın	60,67	52,91	53	51,72	52,4	49,37	46,32	44,81	44,44	43,32	43,95	35,41
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	53,79	57,73	53,18	55,38	58,58	48,06	46,32	44,7	48,51	46,78	48,18	41,64
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	62,69	55,78	50,5	46,92	47,82	46,61	46,52	45,88	44,67	46,87	52,77	47,56
Kastamonu, Çankırı, Sinop	59,07	62,72	62,96	57,19	50,95	50	48,8	53,77	55,15	50,15	51,47	46,00
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	63,82	61,08	57,26	53,47	49,06	54,67	51,47	41,21	40,46	39,45	42,36	40,62
Erzurum, Erzincan, Bayburt	59,48	63,28	56,13	49,35	49,2	56,1	52,35	48,88	48,31	44,15	39,75	42,25
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	67,26	64,71	61,78	62,27	55,74	54,09	52,46	50,87	50,51	49,71	55,02	48,96
Şanlıurfa, Diyarbakır	67,92	63,59	60,69	63,27	61,6	67,67	65,05	62,77	62,04	60,11	58,06	52,04
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	66,75	71,57	74,85	72,74	69,75	70,42	70,8	66,92	62,98	52,57	57,72	53,10

Tablo 6’da iktisadi faaliyet koluna göre kayıt dışı istihdam oranlarının (%) yıllara göre değişimi verilmektedir (SGK, 2022c). Kayıt dışı istihdam oranları yıllara göre bazı sektörlerde azalma eğilimi gösterirken, bazı sektörler artış eğilimi göstermiştir. Buna göre, tüm yıllarda en yüksek kayıt dışı istihdam oranı (>%80) tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründedir ve 2020 yılı verilerine göre bu oran %83,46’dır.

Tablo 6

İktisadi faaliyet koluna göre kayıt dışı istihdam oranları (%), (SGK, 2022c)

İktisadi Faaliyet Kodu (18’li Grup)/Yıl	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	85,94	85,47	83,85	83,61	83,28	82,27	81,16	82,09	83,83	82,73	86,62	83,46
Madencilik ve taş ocaklığı	9,28	7,83	8,8	12,39	6,67	6,72	5,93	4,03	4,35	4,64	4,84	4,51
İmalat Sanayi	27,36	26,64	24,87	21,47	19,84	20,15	18,85	19,9	19,6	20,26	19,97	16,11
Elektrik, gaz, buhar, su ve kanalizasyon	19,47	33,94	35,85	28,9	27,52	29,8	30,47	33,85	35,38	28,77	28,27	27,89
İnşaat ve bayındırlık işleri	54,29	52,34	49,88	45,35	40,12	36,61	35,58	35,76	35,8	34,39	37,74	34,72
Toptan ve perakende ticaret	38,42	36,56	34	30,27	27,91	26,55	25,89	27,09	27,71	27,57	30,75	26,54
Ulaştırma ve depolama	37,42	36,57	35,34	30,05	25,43	33,01	29,47	23,21	25,67	26,48	25,64	19,93
Konaklama ve yiyecek hizmeti faal.	42,71	42,53	40,32	34,91	31,27	24,82	24,55	31,61	30,97	31,1	32,75	26,94
Bilgi ve iletişim	12,1	21,08	18,01	13,45	11,42	13,22	13,15	12,5	12,45	11,69	12,39	10,79
Finans ve sigorta faaliyetleri	5,86	5,13	5,71	4,55	3,13	3,32	4,08	3,32	5,54	5,88	6,12	6,03
Gayrimenkul faaliyetleri	44,44	47,54	33,77	29,35	25,81	26,34	20,85	23,87	24,21	27,65	28,28	21,99
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	24,12	22,38	19,2	15,19	11,57	11,11	9,87	9,22	10,39	12,17	14,32	14,35
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	10,85	12,66	10,17	16,77	15,29	15,25	14,56	13,17	13,73	20,07	21,73	20,96
Kamu yönetimi ve savunma	3,73	4,72	4,86	4,66	4,65	4,12	3,96	3,92	1,98	0,88	1,03	0,51
Eğitim hizmetleri	4,34	4,32	4,43	3,59	2,65	3,48	3,19	3,61	4,04	3,79	4	2,45
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	7,11	5,59	11,11	15,84	19,46	24,72	27,21	28,67	29,99	29,29	29,04	26,79
Kültür, sanat, eğlence, dinlenme ve spor	50	40,2	38	37,04	34,71	34,35	31,54	33,33	37,01	36,61	40,12	32,80
Diğer hizmet faaliyetleri	57,71	57,04	56,07	49,06	46,14	47,69	43,38	44,19	43,71	44,11	47,14	40,25

TÜİK, düzenli olarak aylık işgücü verilerini açıklamaktadır. Ocak 2022 verilerine göre sigortasız bir şekilde hiçbir kaydı olmadan çalışanların oranı, 2021 yılının Ocak ayına göre %0,7 azalarak %29 olmuştur. Sektör bazındaki verilere bakacak olursak, tarım harici işlerde çalışan kişilerin oranı %1,2 azalarak %17,9 olmuştur. Güncel olarak bildirilen sigortasız çalışan kişi oranlarındaki hafif azalmaya rağmen, mevcut oranlar kayıt dışı istihdamın gelişmiş ülkelere göre hala çok yüksek seyrettiğine işaret etmektedir. Kayıt dışılığın fazla olduğu ülkelerde ekonomik sorunlar artmaktadır; işsizlik oranları tavan yapar ve enflasyon ise yüksek seviyelerde seyreder. Bu yüzden, kayıt dışı istihdam genellikle gelişmekte olan ülkeler ile ilişkilendirilmektedir (Fidan ve Genç, 2013).

Türkiye’de kayıt dışı istihdam sorununun sadece denetim ve yaptırımlar yoluyla çözülmesi beklenmemelidir. Çözüm için toplumun tüm kesimlerinin ve devletin tüm kurumlarının içinde bulunduğu topyekûn bir strateji geliştirilmelidir. Kayıtlı sektörlere girişi özendirici çalışmalar yapılmalı; kayıtlı çalışmanın faydalarının ve kayıt dışı çalışmanın zararlarının anlatıldığı eğitimler ülke genelinde yaygınlaştırılmalıdır.

3.1.5. Enflasyon

Enflasyon sorunu Türkiye’nin uzun yıllardır üstesinden gelemediği önemli bir ekonomik sorundur. Türkiye’deki enflasyonun en temel nedeni üretimin yetersiz olması nedeniyle ülke genelinde üretim - tüketim dengesinin sağlanamamasıdır. Ayrıca, uygulanan yanlış para politikaları, füzuli para basımı ve maliyetlerin artması gibi birçok neden de enflasyonun artmasına yol açmaktadır.

TCMB’ye göre bir ülkede enflasyon olmasının talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, para arzı ve enflasyon beklentileri olmak üzere dört ana sebebi vardır (TCMB, 2022).

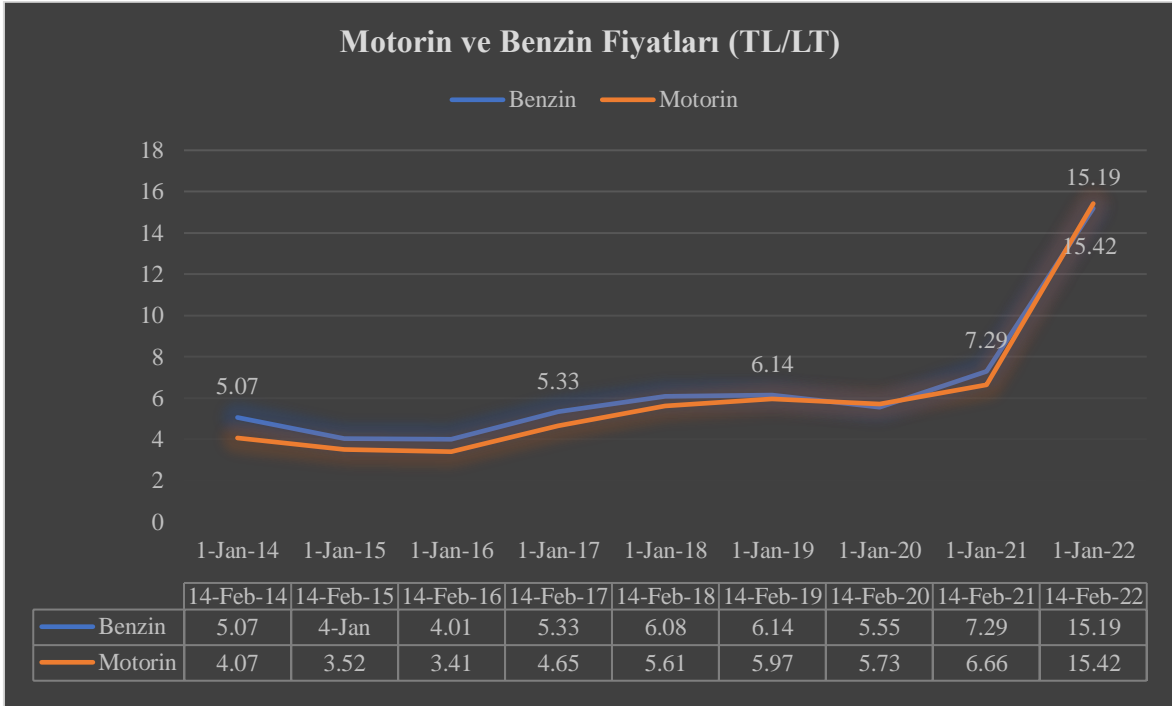
1) Talep enflasyonu: Üretimin talebe bir türlü yetişememesinden kaynaklanır. Örneğin bir ülkede fiyatı 1 TL olan yüz ekmeğe üretildiği düşünelim. Bu ülkede arz da 100 ekmeğe sınırlı olsun. Eğer bu ülkede 120 ekmeğe bir talep oluşursa ekmeğin fiyatı da 1,20 TL olacaktır.

2) *Maliyet enflasyonu*: Ekonomilerde arzda daralma ve girdi maliyetlerinde artış olursa, o ekonomide maliyet enflasyonu oluşmuş diyebiliriz. Bu tip enflasyonda üretimde azalma yaşanır ve hemen ardından mal fiyatlarında yükselmeler görülür.

3) *Para arzı*: Piyasada ve dolaşımdaki para miktarında artış meydana geldiğinde tüketim kaynaklı harcamalar artar. Bu durum ise enflasyonun artmasına neden olur.

4) *Enflasyon beklentileri*: İnsanlarda, malların fiyatlarının artması yönünde bir beklenti oluşursa, bu durum enflasyonun artmasına neden olacaktır.

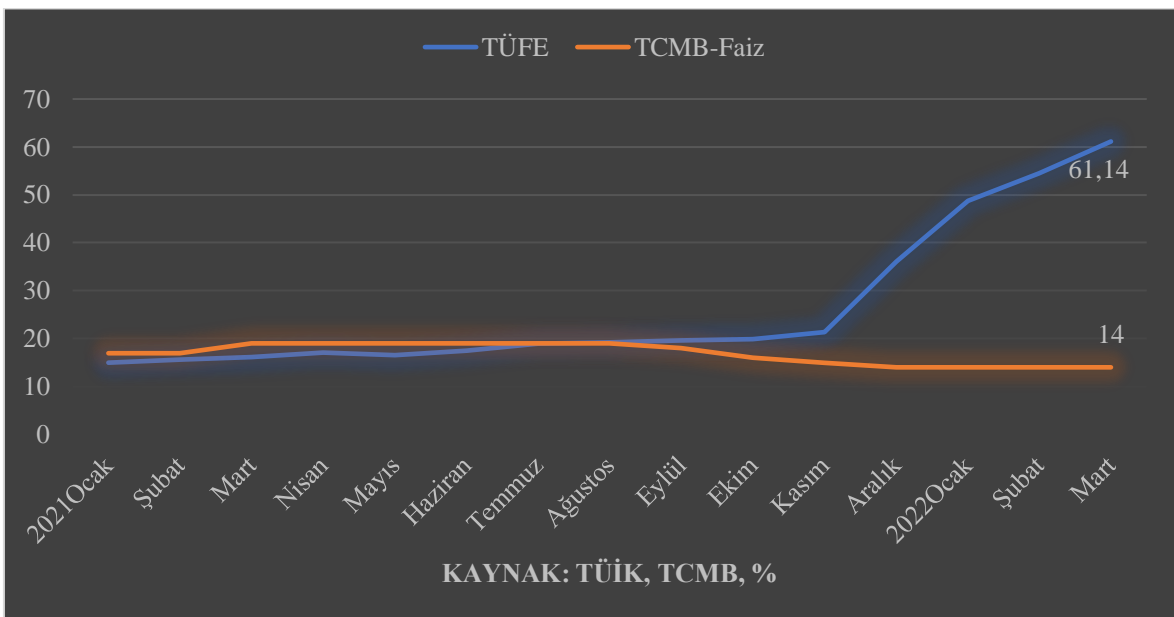
Ülkemizde ve dünyada enflasyon sorunu özellikle pandemi sonrasında hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Türkiye özelinde bakıldığında, enflasyon artışının en temel sebebi maliyet enflasyonudur. Özellikle petrol ve gıda gibi ürünlerin fiyatlarının dünya piyasalarında hızla artması, enerji ve gıdada dışa bağımlılığı fazla olan Türkiye’de enflasyonun artışını tetiklemektedir. Şekil 25’ten görüldüğü gibi, 2022 yılının ilk aylarında petrol fiyatlarındaki artış motorin ve benzinde hızlı bir yükselişe neden olmuştur (Otoajanda, 2022).

Şekil 25. Motorin ve benzinin son 6 aydaki hızlı yükselişi (Otoajanda, 2022).

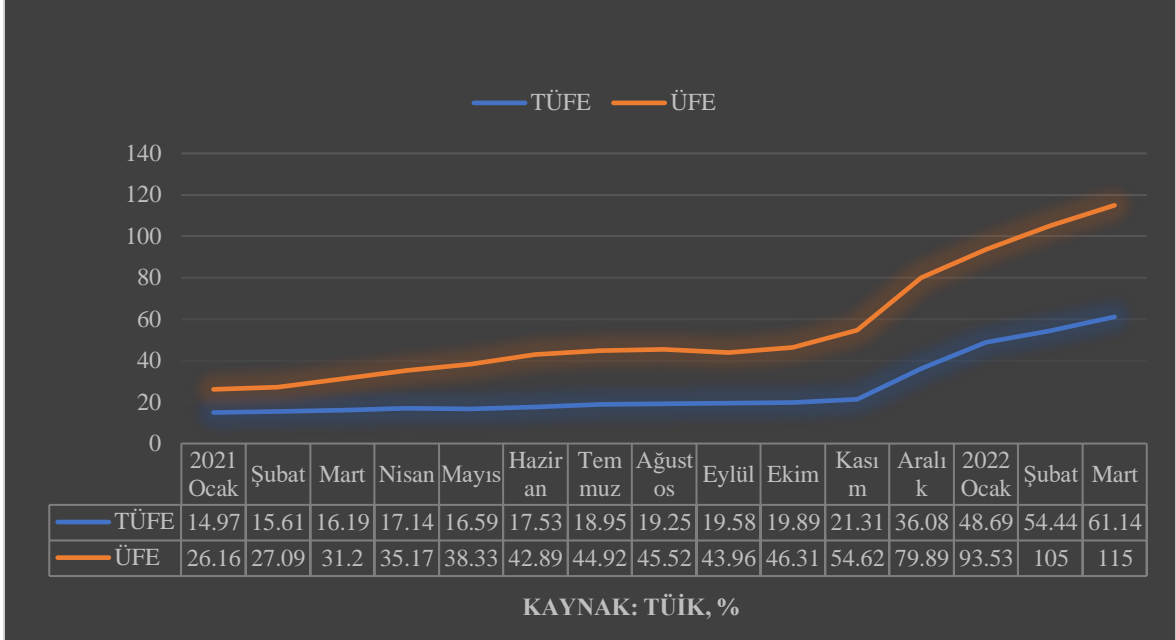
Mazot ve petrol fiyatlarındaki artış, Türkiye'nin enerjide dışa bağımlılığı göz önüne alındığında Türkiye için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Enerji ürünlerindeki artış, taşımacılık ve lojistik sektörlerinde maliyet artışına neden olmaktadır; bu durum ise zincirleme bir etki yaratarak gıda gibi birçok sektörü etkilemektedir. Küresel piyasalarda son aylarda yaşanan petrol fiyatlarındaki artışın en büyük sebebi Rusya-Ukrayna arasındaki savaş halidir. ABD ve AB ülkelerinin peş peşe Rusya'ya yönelik ambargoları devreye sokması enerji fiyatlarındaki artış seyrinin uzun soluklu olduğunu göstermektedir. TÜİK'in her ay açıkladığı TÜFE ve ÜFE rakamları da bu durumu kanıtlar niteliktedir. Türkiye enflasyon oranlarında dünyada ilk onda yer almaktadır. Her ay bir önceki aya göre daha kötü bir enflasyon oranı gözlenmektedir. TÜFE, 2022 Mart ayında %61,14 ve ÜFE %114,97 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022d). Özellikle üretici fiyatlarının bu kadar yükselmesi, sonraki aylarda TÜFE'nin yükselmeye devam edeceğine işaret etmektedir. Üretici, maliyetlerinin artması nedeniyle ürettiği malzemelerde fiyat artışına gitmektedir. Bu durum ise tüketiciyi olumsuz etkilemektedir. Mevcut şartlarda Türkiye artık yüksek enflasyon ve yüksek kur sarmalına girmiştir ve bu durum tüm tüketim malzemelerine zam olarak yansımaktadır.

Şekil 26'dan görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın faizi %14'te sabit tutması döviz kurunun hızlı bir şekilde artmasına neden olmaktadır. Döviz kurundaki artış ise benzin ve motorin fiyatlarını arttırmaktadır.

Şekil 26. TCMB faizi ile TÜFE arasındaki fark grafiği (TÜİK, 2022d).

Şekil 27’de TÜFE ile ÜFE arasındaki farkı gösteren grafik verilmektedir (TÜİK, 2022e). Buna göre, ÜFE’nin (Üretici Fiyat Endeksi) %115 olduğu görülmektedir. Tüketici fiyatlarında olduğu gibi, üretici fiyatlarında da enerji ürünlerindeki artış etkili olmaktadır.

Şekil 27. TÜFE ile ÜFE arasındaki farkı gösteren grafik (TÜİK, 2022e).

Enflasyon, Türkiye için ülkenin kuruluşundan günümüze kadar hep bir sorun teşkil etmiştir. Ancak son yıllarda pandeminin de etkisiyle dünya genelinde de hızlı bir enflasyon artışı oluşmuştur. Türkiye, bu küresel enflasyona kendi yapısal sorunlarına ek olarak, 5 milyondan fazla sığınmacıyla beraber girmiştir. Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı maddi yardıma muhtaç durumdadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kendi vatandaşları üst seviye gelire sahip değildir. Suriyelilere yapılan yardımlar, kendi vatandaşlarımıza yapılan yardımların bir kısmını engellemektedir. Suriyeli sığınmacılara yapılan bu yardımlar kamu harcamalarını da arttırmıştır (KADEM, 2015). Aynı zamanda çoğu sığınmacı kaçak çalıştığı için bu kişilerden vergi de alınmamaktadır. Vergi geliri alınmaması sonucu, kamuda hizmetlerde aksamalar meydana gelmektedir. Bu durum da kamuda kalitenin iyice düşmesine ve gelir - gider dengesizliği oluşmasına sebebiyet vermektedir. Suriyelilerin, bu enflasyon üzerindeki etkisi hem kendilerini, hem de Türk vatandaşlarını olumsuz etkilemektedir. Özellikle gıda fiyatlarındaki artış, ülkedeki orta-alt gelir grubunu çok zorlamaktadır. Sığınmacılar sadece Türkiye’ye demografik, politik, stratejik konularda

değil, aynı zamanda halkı en çok ilgilendiren konu olan enflasyon konusunda da etkilemektedir.

3.2. Suriye Kaynaklı Göçün Gelişim Süreci

Göç İdaresi'nin güncel istatistiklerine göre; Türkiye Cumhuriyeti Devletine giriş yapan Suriyeli sığınmacı sayısı 3.750.462'dir (Tablo 7). Bu sığınmacıların 2.018.191'ini erkek sığınmacılar ve 1.732.271'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (Göç İdaresi, 2022h).

Tablo 7

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı (Göç İdaresi, 2022h)

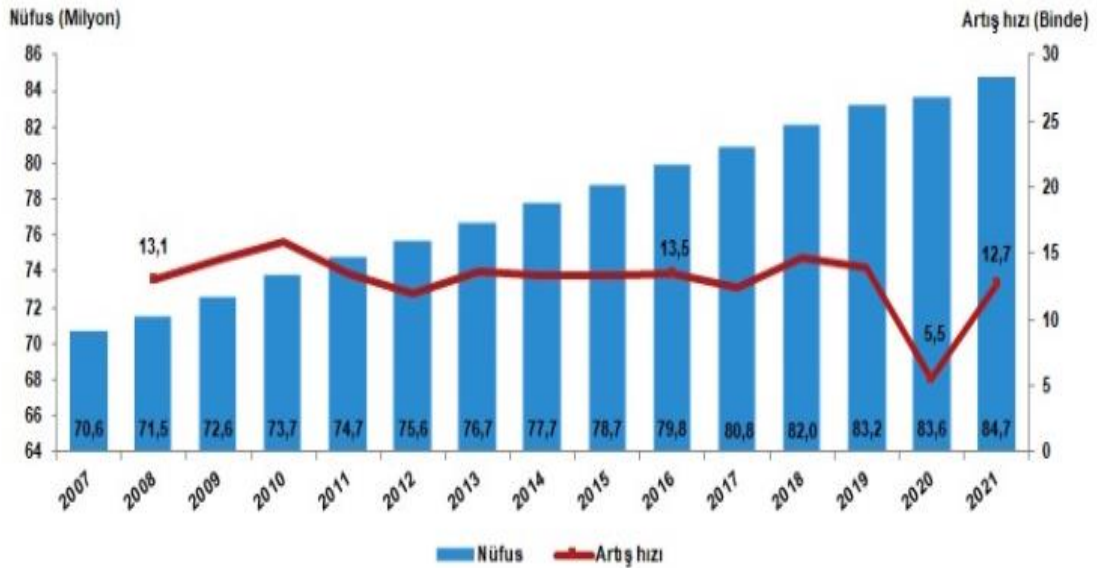
YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	2.018.191	1.732.271	3.750.462
0-4	257.652	240.426	498.078
5-9	296.208	278.514	574.722
10-14	229.495	215.868	445.363
15-18	141.213	121.857	263.070
19-24	273.889	206.731	480.620
25-29	233.218	166.599	399.817
30-34	167.034	122.842	289.876
35-39	130.208	100.211	230.419
40-44	88.322	74.692	163.014
45-49	61.118	59.521	120.639
50-54	46.131	45.160	91.291
55-59	36.362	36.604	72.966
60-64	23.556	24.542	48.098
65-69	15.439	16.658	32.097
70-74	9.402	10.364	19.766
75-79	4.520	5.502	10.022
80-84	2.456	3.308	5.764
85-89	1.170	1.695	2.865
90 ve üstü	798	1.177	1.975

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin nüfus dağılımında çalışabilir durumda olan kişi sayısı çok önemlidir. Genel görüş olarak tüm dünyada, 15-64 yaş aralığını temsil eden insan topluluğu çalışabilir nüfus olarak kabul edilir. Tablo 7'de de görüldüğü gibi

Türkiye’de çalışabilir durumda 1.148.778 göçmen bulunmaktadır. Bu göçmenlerin 573.031’ini erkekler ve 575.747’sini ise kadınlar oluşturmaktadır. 60 yaş ve üzerini oluşturan göçmen sayısı ise 97.694’tür. Çocuk göçmen sayısı da azımsanmayacak kadar çok sayılabilir: 0-11 yaş aralığını temsil eden çocuk göçmen sayısı 1.091.747’dir. Burada vurgulanması gereken husus, bu istatistiklerin yasal yollarla tespit edilen resmi verilere dayanıyor olmasıdır. Ülkemizde yasa dışı yollar ile bulunan göçmen sayısı tam olarak bilinmediği için, fiiliyatta toplam sayının çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

TÜİK verileri incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nüfusunun artış eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. 31 Aralık 2021 tarihli son verilere baktığımızda (TÜİK, 2021), 2020 yılına göre ülkemizin nüfusu 1.065.911 kişi artmıştır. Bu artış ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devletinde 42.428.101 erkek ve 42.252.172 kadın olmak üzere toplam 84.680.273 kişi yaşamaktadır. Şekil 28’de görüleceği gibi, 2021 yılında bir önceki yıla göre nüfus artış hızında 2 katlık bir artış gözlenmiştir. Türkiye’nin kendi nüfus artışıyla Suriyeli nüfusun payı birleştiğinde, nüfus artışının ülke ekonomisine önemli etkileri olabilir.

Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı, 2007-2021

Şekil 28. 2007-2021 yılları arası nüfus artış hızını gösteren grafik (TÜİK, 2022f).

Suriyelilerin Türkiye nüfusuna oranını başka bir perspektiften incelemek mümkündür. Tablo 8’de güncel olarak illere göre Suriyelilerin sayısı verilmektedir (Göç İdaresi, 2022ı). 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşla birlikte milyonlarca Suriyeli’nin

günümüze kadar Türkiye'nin hemen hemen bütün illerine dağıldığı anlaşılmaktadır. Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun özellikle büyükşehirlere yerleştiği; İstanbul, 538.968 kişi ile en çok Suriyeliye ev sahipliği yapan ilimizdir. İstanbul'dan sonra en çok Suriyeli barındıran diğer illerimiz ise sırasıyla Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana ve Mersin'dir. Bazı illerimizde Suriyeli sayısının toplam nüfusuna oranı çok yüksektir. Kilis, bu illerin başında gelmektedir (%73,32): Kilis'te 145.826 Türk nüfusu ve 106.825 Suriyeli nüfusu yaşamaktadır. Yukarıdaki bölümlerde belirtildiği üzere, Türklerin doğurganlık oranına (1,7) göre Suriyelilerin doğurganlık oranının (5,3) 3 kattan daha fazla olmasını da dikkate aldığımızda, Kilis'te yakın bir gelecekte Suriyeli sayısının Türk sayısını geçmesi kuvvetle muhtemeldir. Kilis'ten sonra, bu oranın en çok olduğu diğer üç ilimiz ise sırasıyla Gaziantep (%21,68), Hatay (%25,93) ve Şanlıurfa'dır (%20,03). Bu duruma karşın yapıcı önlemler alınmadığı takdirde, demografik yapı bu illerimizde yakın zamanda değişim gösterecektir. Bu durum ülke güvenliği açısından son derece tehlikelidir.

Tablo 8

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin illere göre dağılımı (10.03.2022 itibariyle) (Göç İdaresi, 2022)

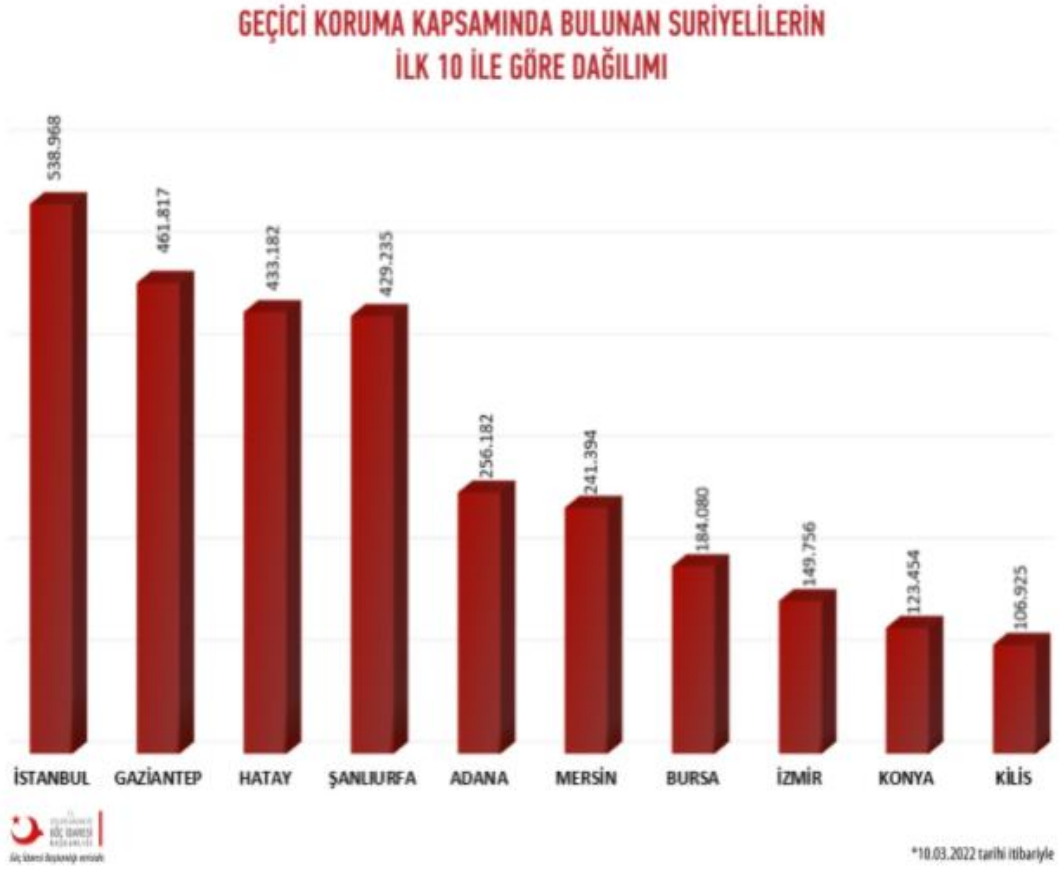
İl Sıra	İller	Kayıt Edilen Suriyeli	İl Nüfus	Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İle İl Nüfusunun Karşılaştırma Yüzdesi	İl Sıra	İller	Kayıt Edilen Suriyeli	İl Nüfus	Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İle İl Nüfusunun Karşılaştırma Yüzdesi
TOPLAM		3.750.462	84.680.273	4,43					
1	Adana	256.182	2.263.373	11,32	42	Kahramanmaraş	96.001	1.171.298	8,20
2	Adıyaman	23.096	632.148	3,65	43	Karabük	1.637	249.287	0,66
3	Afyonkarahisar	12.454	744.179	1,67	44	Karaman	828	258.838	0,32
4	Ağrı	1.269	524.644	0,24	45	Kars	185	281.077	0,07
5	Aksaray	4.055	429.069	0,95	46	Kastamonu	2.750	375.592	0,73
6	Amasya	1.269	335.331	0,38	47	Kayseri	83.239	1.434.357	5,80
7	Ankara	100.826	5.757.325	1,75	48	Kırıkkale	1.941	275.968	0,70
8	Antalya	3.992	2.619.832	0,15	49	Kırklareli	1.038	366.363	0,28
9	Ardahan	127	94.932	0,13	50	Kırşehir	1.994	242.944	0,82
10	Artvin	67	169.543	0,04	51	Kilis	106.925	145.826	73,32
11	Aydın	8.429	1.134.031	0,74	52	Kocaeli	56.562	2.033.441	2,28

Tablo 8'in devamı

12	Balıkesir	5.061	1.250.610	0,40	53	Konya	123.454	2.277.017	5,42
13	Bartın	408	201.711	0,20	54	Kütahya	1.984	578.640	0,34
14	Batman	15.958	626.319	2,55	55	Malatya	31.636	808.692	3,91
15	Bayburt	61	85.042	0,07	56	Manisa	14.230	1.456.626	0,98
16	Bilecik	643	228.334	0,28	57	Mardin	91.574	862.757	10,61
17	Bingöl	1.132	283.112	0,40	58	Mersin	241.394	1.891.145	12,76
18	Bitlis	1.176	352.277	0,33	59	Muğla	11.621	1.021.141	1,14
19	Bolu	4.485	320.014	1,40	60	Muş	1.642	405.228	0,41
20	Burdur	8.870	273.716	3,24	61	Nevşehir	13.377	308.003	4,34
21	Bursa	184.080	3.147.818	5,85	62	Niğde	6.974	363.725	1,92
22	Çanakkale	5.114	557.276	0,92	63	Ordu	983	760.872	0,13
23	Çankırı	815	196.515	0,41	64	Osmaniye	42.877	553.012	7,75
24	Çorum	3.427	526.282	0,65	65	Rize	1.241	345.662	0,36
25	Denizli	14.046	1.051.056	1,34	66	Sakarya	15.659	1.060.876	1,48
26	Diyarbakır	24.348	1.791.373	1,36	67	Samsun	10.347	1.371.274	0,75
27	Düzce	1.700	400.976	0,42	68	Siirt	4.765	331.980	1,44
28	Edirne	1.091	412.115	0,26	69	Sinop	341	218.408	0,16
29	Elazığ	13.218	588.088	2,25	70	Sivas	3.558	636.121	0,56
30	Erzincan	195	237.351	0,08	71	Şanlıurfa	429.235	2.143.020	20,03
31	Erzurum	1.170	756.893	0,15	72	Şırnak	14.912	546.589	2,73
32	Eskişehir	6.183	898.369	0,69	73	Tekirdağ	12.580	1.113.400	1,13
33	Gaziantep	461.817	2.130.432	21,68	74	Tokat	1.190	602.567	0,20
34	Giresun	378	450.154	0,08	75	Trabzon	3.647	816.684	0,45
35	Gümüşhane	224	150.119	0,15	76	Tunceli	53	83.645	0,06
36	Hakkari	5.101	278.218	1,83	77	Uşak	3.209	373.183	0,86
37	Hatay	433.182	1.670.712	25,93	78	Van	2.164	1.141.015	0,19
38	İğdır	83	203.159	0,04	79	Yalova	3.930	291.001	1,35
39	Isparta	8.093	445.678	1,82	80	Yozgat	5.512	418.500	1,32
40	İstanbul	538.968	15.840.900	3,40	81	Zonguldak	724	589.684	0,12
41	İzmir	149.756	4.425.789	3,38					

3.3. Dış Göçün Demografik Yapıya Etkisi

Şekil 29’da da görüldüğü gibi Suriyeli sığınmacılar Türkiye’nin hemen hemen bütün illerine dağılmıştır. Bu durum şehir ve kent yaşamında birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. İstanbul 538.968 kişi ile en çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan ilimizdir. Ankara’da ikamet eden Suriyeli sığınmacı sayısı ise 100.826’dır (Göç İdaresi, 2022i).

Şekil 29. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı (Göç İdaresi, 2022i).

Suriyeli sığınmacıların büyük bir çoğunluğu Türkiye’nin çeşitli illerine dağılmıştır. Yani şehirlerde, kasabalarda ve köylerde yaşamaktadırlar. Ülkemizdeki Suriyelilerin az bir bölümü ise geçici koruma merkezleri olarak belirtilen ve devlet tarafından finanse edilen yerlerde yaşamaktadır. Ülkemizde 5 ilde geçici koruma merkezleri bulunmaktadır. Osmaniye, Kilis, Kahramanmaraş ve Adana birer geçici koruma merkezine sahiptir Göç İdaresi, 2022). Hatay’da ise 3 adet geçici koruma merkezi vardır. Suriyeli sığınmacılar

genelde geçici koruma merkezleri yerine büyükşehirlerde yaşamaktadır (Göç İdaresi, 2022). Çünkü büyükşehirler iş olanakları, ulaşım imkanları ve yaşam koşullarının rahatlığı bakımından diğer yerlere göre daha avantajlıdır. Sığınmacıların kentlerde gruplar halinde yaşamaları, kentlerimizde pek çok sorun ve asayiş problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sığınmacıların %98 gibi büyük çoğunluğu zaten kalabalık olan şehirlerimize gelerek şehirdeki mevcut nüfus yoğunluğunu daha da arttırmıştır (Şentürk, 2020). Göç nedeniyle kentlerde hızlı bir nüfus artışı gözlenmiştir. Nüfus artışının bu denli hızlı olması plansız ve programsız bir kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Önemli bir ilave nüfusun şehirlere akın etmesi sonucunda, şehirlerde ev stokları yetersiz kalmış, bu durumda yeni yerleşim bölgelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kadar göç ile gelen nüfus ülke içine alınmıştır; ancak bu insanlara barınacak yeterli ve düzenli yerler inşa edilememiştir.

Göç olayının, ülke nüfusuna etkisine ilaveten, ülkemizde çevresel, toplumsal ve ekonomik birçok yansıması da olmuştur. Özellikle Suriyelilerin ülkemize yoğun ve kısa sürede gelmeleri, ülkemizde ev ve kira fiyatlarının olağan üstü artış göstermesine neden olmuştur. Türk vatandaşları satılık ve kiralık ev bulmakta zorlanmaya başlamıştır. Ayrıca, iş yaşamında da çeşitli olumsuz yansımalar söz konusu olmuştur. Patronlar ve işverenler daha fazla para ödeyecekleri Türk işçileri çalıştırmak yerine, düşük ücretlerle Suriyelileri işe almaya başlamışlardır. Bu durum, toplumda birçok sorun ve problemi beraberinde getirmiştir (Keleş, 2012).

Göç olgusu şehirlerde demografik yapının değişmesine ve yeni bir sosyal çevrenin oluşmasına neden olmuştur. Artık günümüzde kentlerde bireyselleşme düzeni hakimdir. Ancak, Suriyelilerin kitlesel göçü şehirlerde gettolaşmaya neden olmuştur. Genellikle kırsal düzenin hâkim olduğu yerlerden gelen sığınmacılar, şehirlerde çeşitli sorunlara neden olabilmektedir. Gettolaşma hareketleri, yeni göç dalgalarını da teşvik etmektedir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, sığınmacı ve göçmenlerin belli bir noktada gruplaşmasını engellemek amacıyla 'seyreltme' adlı yeni bir çalışmanın duyurusunu yapmıştır. Yabancı nüfusunun yoğun olduğu ve kümelenmelerin olduğu mahalle ve ilçelerde daha fazla yoğunlaşma olmamasını sağlamayı amaçlayan proje, yabancı nüfusun mahalle nüfusunun %25'ini aştığı yerlerde hayata geçirilecektir. Proje, sığınmacı ve göçmen nüfusunun çok fazla olduğu 16 şehri kapsamaktadır. Ayrıca 52 şehirde ve toplam 800

mahallede yabancılar için oturma izni verilmemesi de kararlaştırılmıştır. İstanbul iline bağlı Fatih ve Esenyurt ilçeleri de bu proje dahilinde yabancılar kapatılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 2022). Bu projenin hayata geçirilmesi durumunda, bir yerleşim yerinin demografik durumunun yabancılar lehine değişmesi ile ortaya çıkabilecek ülke çıkarları ve ülke milli güvenliği açısından tehlikeli bir durumun önüne geçilmiş olunacaktır.

Bazı siyasetçiler özellikle bu göç konusu hakkında son dönemde önemli açıklamalarda bulunmaktadır. Bu siyasetçilerden biri olan Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş, uzun zamandır Suriyeli sığınmacılar konusunda kamuoyunu bilgilendirmektedir. Son dönemde yaptığı açıklama ise şu şekildedir (Dünya Gazetesi, 2022):

Savaş, “Suriyeli sığınmacı nüfusu Hatay’da gün geçtikçe artmaktadır. Hatay’ın resmi nüfusu 1.671.000’dir. Hatay’da resmi rakamlara göre 500 bin civarında Suriyeli bulunmaktadır. Gayri resmi rakamlarda ise daha büyük rakamlar söz konusudur. Hatay’ın Reyhanlı ilçesinde yaşayan Türk nüfusu 98 bin 500’dür. Sığınmacı nüfusu ise 130 bin olarak gösterilmektedir. Sadece Reyhanlı ilçemizde yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı on iki ilçemizin nüfusunun üzerindedir. Suriyeli sığınmacıların doğum sayıları her geçen gün artmaktadır. Eğer bu durumun önüne geçilmezse Hatay’da gelecek yıllarda Suriyeli sayısı Türk sayısını geçecektir.” demiştir. Sığınmacıların Hatay’da bazı sektörleri elinde tuttuğunu belirten Savaş, “Özellikle tarım iş kolunda inanılmaz kayıplar yaşıyoruz. Hatay da tarım iş kolunda sigortalı çalışan kişi sayısı otuz altı bindi. Şu anda bu sayı dokuz bine indi. Tarım iş kolundaki insan kaybımız %74’ü bulmuş durumda. Taşımacılık sektöründe de inanılmaz düşüşler var. Taşımacılık sektörü son verilerde %38 daralmış durumda” demiştir. Demografi konusuna da değinen Savaş: “Demografik yapı bir ülke için stratejik öneme sahip bir konudur. Hatay’da 2019 yılından 2021 yılına kadar olan dönemde seçmen sayısı incelendiğinde, Suriyeli sığınmacı seçmen sayısında azımsanmayacak bir artış olmuştur. Bu dönem içinde Suriyeli seçmen sayısında %38’lik bir artış gerçekleşmiştir. Türk seçmenlerdeki artış ise bu dönemler içinde Suriyelilerin onda biri kadar gerçekleşmiştir. 2019 seçimlerinde oy kullanan Suriyeli seçmen sayısı on üç bindi. Şu anda ise 38 bin Suriyeli oy kullanabilir durumda. Hatay’ın Yayladağı ilçesinde de Suriyeli seçmen sayısında artış var. Suriyeli seçmen sayısı Yayladağı’nda %13’ten %19’a çıkmış durumda. Seçim konusu bir ülke için en kritik mevzudur. Yabancıların kısa süre içinde bu kadar nüfusa ulaşip,

ülkenin kaderini belirleyen seçimlerde söz sahibi olması ülke güvenliği açısından son derece tehlikelidir. Ülkemize bu kadar yabancıya adaptasyon süreci olmadan, bu kadar hızlı bir şekilde alınması son derece tehlikelidir. Çünkü yabancı nüfusunun hızlı artması demografik değişimler meydana getirmektedir. Hatay, İstanbul, Gaziantep, Kilis gibi şehirler demografik değişim tehdidi altındadır. Uluslararası yasalara ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti kanunlarına göre bu kişiler geçici koruma statüsündedir. Hükümet ise bu kişilere çok basit bir şekilde vatandaşlık vermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti vatandaşlığı almak bu kadar kolay ve basit olmamalı. Dünyanın hiçbir coğrafyasında ve hiçbir ülkesinde bu kadar kolay vatandaşlık veren bir yer daha yok. Ülkemizin bulunduğu konum stratejik açıdan ve konjonktür açısından çok hassas. Bu hassasiyet dikkate alınıp, ülke milli güvenliğini tehdit edecek adımlar atılmamalıdır” (Dünya Gazetesi, 2022).

3.4. Dış Göçün İşgücü Piyasasına Etkileri

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaştan bu yana Suriyeliler Türkiye işgücü piyasasında yer almaktadır. Türkiye’deki Suriyeliler geçici koruma statüsündedir ve sahip oldukları hak ve yükümlülükler 2014 senesinde faaliyete geçen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (YUKK) düzenlenmiştir. Kanunda belirtilen maddeler çerçevesinde Suriyelilerin çalışma izni alma hakları bulunmaktadır. Sığınmacıların işgücü piyasasına katılımlarını artırmak amacıyla kanuna bağlı kalınarak 2016 yılında Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmeliğin 29. maddesi, geçici koruma statüsündeki kişilerin işgücü piyasasındaki durumlarını düzenlemektedir. Yönetmeliğe göre, Suriyelilerin Türkiye’de çalışabilmeleri için çalışma izinleri olması gerekmektedir. Öte yandan Suriyelilerin kötü çalışma koşullarında ve asgari ücretle çalıştırılması konusunda sınırlamalar da bu yönetmelikte yer almaktadır. Dolayısıyla, yasal olarak geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere asgari ücretin altında ücret ödenmemesi hükmü bulunmaktadır. İşyerinde Suriyeli işgücü istihdam eden işverenler, yerel işgücüyle aynı şekilde prim ödemekle de yükümlü olmaktadır. Bu düzenlemeler kâğıt üstünde kayıt dışı istihdamı önlemek amacıyla önemli düzenlemeler gibi görünmektedir. Ancak Suriyelilerin güvencesiz bir şekilde ve düşük ücretlerle uzun saatler çalıştığı kamuoyunda sıklıkla tartışılan bir sorun olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 9'dan görüldüğü gibi, yabancıların çalışma izinleri yıllara göre artış göstermektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020). Bu istatistikler kayıt altına alınmış kişilere ait verilerden oluşmaktadır. Türkiye'de genel olarak işgücü piyasası içinde kayıt dışı bir alanın olduğu bilinmektedir. Suriyelilerin kayıt dışı istihdamında işverenlerin tutumu en önemli faktörlerdendir. Çünkü işverenler Suriyelileri kayıtlı çalıştırdıkları takdirde bu kişilerin işletmelere maliyetleri artmaktadır. Ayrıca, devletten yardım alan Suriyelilerin büyük bölümü kayıtlı çalıştıkları takdirde yardımlarının kesileceği korkusuyla kayıtsız çalışmaya razı gelmektedir. Suriyelilerin yer aldığı kayıt dışı sektörler arasında inşaat, ticaret, tarım, imalat başta gelmektedir. Suriyeli mülteciler en çok tekstil, deri, giyim ve ayakkabı gibi üretici sektörlerde çalışmaktadır (ILO Türkiye Ofisi, 2020). En çok bu sektörlerde kümeleşmiş olmalarının nedeni, sığınmacıların savaş öncesinde ülkelerinde de bu sektörlerde çalıştığını göstermektedir.

Tablo 9

Yıllara ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020)

Yıl	İzin Türü			Toplam
	Sabit-sürelili	Süresiz	Bağımsız	
2011	17.318	132	16	17.466
2012	32.191	79	9	32.279
2013	45.721	93	9	45.823
2014	52.197	95	3	52.295
2015	64.402	115	4	64.521
2016	73.410	115	24	73.549
2017	87.150	19	13	87.182
2018	115.826	4	7	115.837
2019	145.232	0	0	145.232
2020	123.574	0	0	123.574

Tablo 10'dan görüleceği üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2020 yılı istatistiklerine göre en çok çalışma izni alınan sektörler tekstil, gıda, giyim ve deri sektörleridir.

Tablo 10

Ekonomik faaliyet ve izin türlerine göre yabancılara verilen çalışma izin sayısı (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2020)

Faaliyet Kodu	Ekonomik Faaliyetler	İzin Türü			Toplam
		Sabit-süreli	Süresiz	Bağımsız	
1	Bitkisel ve hayvansal üretim ile avcılık ve ilgili hizmet faaliyetleri	308	0	0	308
2	Ormancılık ve tomrukçuluk	4	0	0	4
3	Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği	20	0	0	20
5	Kömür ve linyit çıkartılması	166	0	0	166
6	Ham petrol ve doğalgaz çıkarımı	6	0	0	6
7	Metal cevherleri madenciliği	56	0	0	56
8	Diğer madencilik ve taş ocakçılığı	260	0	0	260
9	Madenciliği destekleyici hizmet faaliyetleri	176	0	0	176
10	Gıda ürünlerinin imalatı	2.781	0	0	2.781
11	İçeceklerin imalatı	33	0	0	33
12	Tütün ürünleri imalatı	51	0	0	51
13	Tekstil ürünlerinin imalatı	5.359	0	0	5.359
14	Giyim eşyalarının imalatı	8.158	0	0	8.158
15	Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	1.819	0	0	1.819
16	Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı(mobilya hariç) saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek eşyaların imalatı	656	0	0	656
17	Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	630	0	0	630
18	Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	371	0	0	371
19	Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	82	0	0	82

Suriyeliler genelde kayıt dışı istihdamın çok olduğu sektörlerde çalışmaktadır. Kayıt dışı iş sektörlerinin en belirgin özellikleri arasında düşük ücret, uzun çalışma saatleri ve sabit gelir olmamasıdır. Kayıt dışı çalıştırılan Suriyeliler güvencelerinin olmaması nedeniyle yasal hiçbir haktan yararlanamamaktadır. Sığınmacıların büyük bölümü günlük yasal çalışma süresi olan 8 saatin çok çok üzerinde çalışmaktadır. Bu çalışma süreleri günde 11-12 saati bulmaktadır. Bu çalışma sürelerine rağmen, sosyal güvenceleri ve yasal statüleri olmadığından diğer kişilere göre oldukça düşük ücretler almaktadır. Bu nedenle Suriyelilerin genel olarak refah seviyeleri oldukça düşüktür (ILO Türkiye Ofisi, 2020).

Ülkemizdeki Suriyeliler, Türk işçilerini de etkilemektedir. Suriyeliler genellikle Türk halkının çalışmak istemediği ve talep göstermediği işlerde veya daha zor çalışma koşullarında çalışmaktadır. Bu durum, Türk işçilerinin iş bulmasını daha da zorlaştırmaktadır. Çünkü işverenler bir Türk işçi yerine aynı ücrete iki Suriyeli işçi çalıştırabilmektedir. Aynı zamanda işveren yasal güvencesi olmayan Suriyeli işçilerin sigorta ücretlerinden de kurtulmuş olmaktadır. İşverenlerin bu tutumu, Türk işçilerinin işsiz kalmasına veya daha zor iş bulmasına neden olmaktadır. İşverenlerin bu tutumu kendi açılarından bakıldığında ekonomik açıdan daha avantajlı görülmektedir: nihayetinde işverenler, Suriyeli sığınmacılara Türk işçilerden hem daha az maaş ödemekte, hem de sigorta masraflarını ödemek zorunda kalmamaktadır. Hem Suriyeli işçilerin olumsuz çalışma şartlarının iyileştirilmesi, hem de Türk işçilerin tercih edilmesinin teşviki için Suriyeli sığınmacıların kayıt altına alınması, yani yasal haklara sahip olmalarını sağlamak gerekmektedir. Bu sayede sığınmacılar da Türk işçiler ile aynı ücret tarifesinde ve aynı zamanda sigorta primleri ödenerek çalışma hayatında görünürlükleri olmuş olacaktır. Suriyeli sığınmacılara, diğer işçilere göre daha ağır ve angarya işler verilmemeli ve sığınmacılara ayrımcılık yapılmamalıdır (Taş vd., 2016). Suriyeli kadınların çalışma hayatına katılımı, erkeklere göre daha azdır. Erkekler, kadınlara göre ağır işlere uygun olduğundan işverenlerce tercih edilmektedir. Özellikle Suriye'deki iç savaşta kocalarını kaybeden kadın sığınmacılar, işin zorluğuna ve uzun çalışma sürelerine bakmaksızın her işte çalışmaktadır. Suriyeli kadın sığınmacıların lisan açısından yetersiz olmaları ve her işte kendini güvende hissedememeleri gibi sebeplerden dolayı iş hayatında tekstil ve tarım işleri gibi belirli sektörlerde yoğunlaşmışlardır. Suriyeli kadınlar mevsimlik işçi olarak Türkiye'nin dört bir yanında çalışmaktadır. Suriyeli kadınların çoğu sigortasız ve sağlıksız koşullarda ağır işlerde çalışmaya razı gelmek durumunda kalmaktadır (Barın, 2015).

Suriyeliler ekonomik açıdan her alanda olduğu gibi enflasyonu da etkilemiştir. Suriyeli sığınmacılar nedeniyle pek çok sektörde talep oldukça artmıştır. Talebin artması enflasyonun artması demektir. Özellikle Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirlerde, diğer şehirlere göre enflasyon daha yüksektir (Üstün, 2016).

3.5. Suriyeli Sığınmacıların Mesleklerine Göre İşgücü Piyasasına Etkileri

Dünya Bankasının hazırladığı raporda, sığınmacıların ülke ekonomisini ve yerli halkın ekonomik durumunu olumsuz etkilediği açıkça belirtilmiştir. İşgücü piyasasında Suriyeli sığınmacıların yer alamsından en çok kadınlar ve eğitim seviyesi düşük olan kesim etkilenmiştir. Ülkemizdeki sığınmacılar daha ziyade okuma yazma bilmeyen veya eğitim seviyesi düşük kişilerden oluşmaktadır (Ceritoğlu vd., 2017). Sığınmacılar, Türklere göre daha düşük ücretler karşılığında ve sigortasız çalışmaya razı gelebildiklerinden, işverenlerce de çoğu zaman tercih edilmektedir. Suriyeli sığınmacıların ülkemize göç etmesi, istihdamı düşürmüş aynı zamanda işsizlik oranının da azalmasına yol açmıştır. Dünya Bankası raporunda bu durum üniversite öğrenci sayısının artması ve Suriyeli sığınmacıların yerli halkın çalıştığı kayıt dışı sektörlerde iş piyasasını ele geçirerek, yerli halkın işini elinden alması olmak üzere iki sebep bağlamında açıklanmıştır. Böylece, Türk vatandaşları kayıtlı ve yasal sektörlerle yönelmiştir (Carpio ve Wagner, 2015).

AFAD istatistiklerine göre, göçmenlerin meslek grupları Tablo 11’de verilmiştir (AFAD, 2017). Buna göre, herhangi bir mesleği olmayan Suriyeli sığınmacı sayısı hem kamp içinde, hem de kamp dışında oldukça fazladır. Kamp içindeki Suriyeli erkek nüfusunun %68,40’ının herhangi bir mesleği bulunmamakta; kadınların ise %90,30’unun herhangi bir mesleği bulunmamaktadır. Mesleği olmayan fazla sayıdaki sığınmacının ekonomik açıdan Türkiye Cumhuriyeti Devletine uzun vadede yük olması söz konusu olabilir. Kamp dışındaki durum kamp içine göre biraz daha iyi sayılabilir: kamp dışındaki erkeklerin %39’unun ve kadınların %61,10’unun mesleği bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Suriyeli sığınmacı kadınların mesleki durumu hem kamp içinde, hem de kamp dışında erkeklere göre daha kötüdür. Kamp içinde bulunan erkek nüfusunun meslek grupları incelendiğinde; ofis çalışanı, devlet memuru, ordu mensubu vb. meslekleri önceden icra etmiş çeşitli meslek grubunda olan insanlardan oluştuğu görülmektedir (AFAD, 2017)

Tablo 11

Kamp içinde ve kamp dışında yaşayan Suriyelilerin mesleklerinin cinsiyete göre dağılımı (AFAD, 2017)

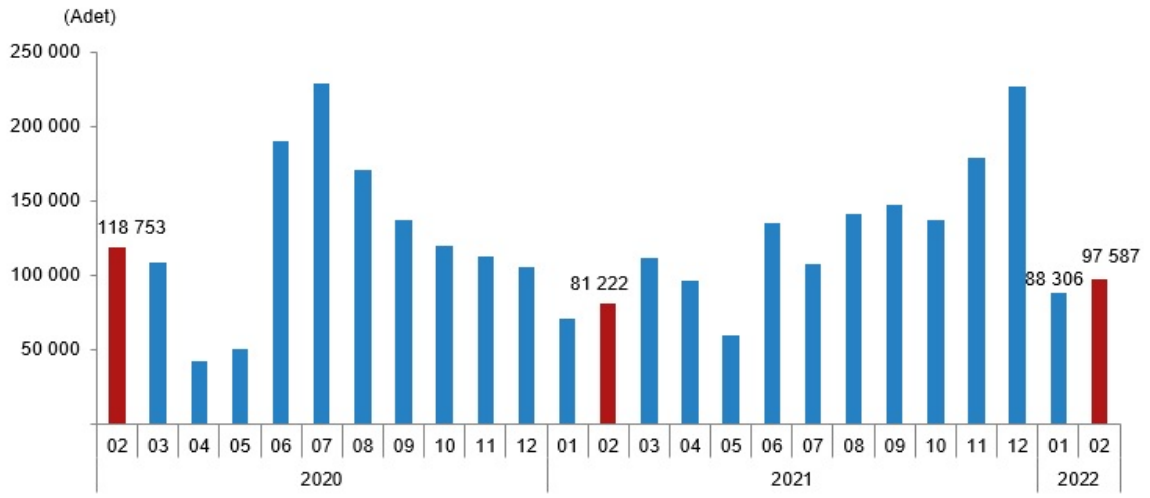
Meslek Grubu	Kamp İçi (%)			Kamp Dışı (%)		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Mimar/Mühendis/Müteahhit	0,60	0,20	0,40	1,10	0,70	0,90
Devlet Memuru	9,00	7,30	8,20	1,00	0,50	0,80
El İşçiliği	8,20	0,50	4,50	41,80	34,10	38,00
Herhangi Bir Mesleği Yok	68,40	90,30	79,00	39,00	61,10	49,90
Ofis Çalışanı	0,50	0,30	0,40	3,30	1,10	2,20
Operatör/Şoför	2,40	0,00	1,20	1,20	0,00	0,60
Ordu Mensubu	2,10	0,00	1,10	0,30	0,00	0,20
Sağlık Çalışanı	0,30	0,20	0,20	0,50	0,60	0,60
Tarım ve Hayvancılık	2,40	0,00	1,20	1,60	0,70	1,10
Zanaatkar	6,20	1,20	3,80	10,20	1,20	5,80
Toplam	100	100	100	100	100	100

Suriyeli sığınmacılar 2011 yılında Suriye’de iç savaşın yaşanması sonucu kaçarak Türkiye’ye geldiler. Bu durum son derece dramatiktir. Kaos ve savaş; Orta Doğu coğrafyasının hiç değişmeyen iki olayıdır. Sığınmacılar belki ülkelerinde rahat koşullarda ve refah seviyesi yüksek bir şekilde yaşamıyorlardı. Ancak kendi topraklarında ve ülkelerinde yaşadıkları için mutlulardı. Türkiye’de insanlar, Suriyeli sığınmacıların işlerini elinden aldığını düşünmektedirler. Bu düşünce kısmen de doğrudur. Çünkü Suriyelilerin işverenler tarafından ucuz iş gücü olarak görülmesi Türk işçileri rahatsız etmiştir. İşverenler sığınmacıların dezavantajlı bu durumunu fırsata çevirerek Türk işçiler yerine daha düşük maaş ile sigortasız bir şekilde Suriyeli sığınmacıları işe almıştır. Türkiye’nin hemen hemen her yerinde gözlenen, Suriyeli sığınmacıların Türkiye piyasasında bu kadar rahat ve kolay iş bulmalarının temel nedeni Türklere göre daha ucuza çalışmalarıdır. Ayrıca Suriyelilerin, her alanda Türklerin yerini alması istihdam oranlarını bir hayli düşürmüştür. İşsizlik oranları bu nedenle artmıştır (Lordoğlu, 2015). İstanbul başta olmak üzere büyükşehirlerde özellikle tekstil ve inşaat sektörlerinde Suriyeliler, Türk çalışanların yerlerini almıştır. Tekstil ve inşaat sektörleri; çalışma saatleri uzun ve kas gücü gerektiren sektörlerdir. Türklerin bu sektörlerde çalışmayı çok tercih etmemesi ve Suriyelilere göre yüksek ücretler talep etmesi bu sektörlerin Suriyeliler tarafından domine edilmesine neden olmuştur. Ucuz işgücü, işverenlerin Suriyelileri tercih etmesindeki en büyük nedendir (Danış, 2016; Kaya ve Kırac, 2016).

Firmalar arasında ucuz iş gücü bağlamında haksız rekabet yaşanmaktadır. Bunun en temel sebebi, bazı firmaların yasalara uymayarak kaçak ve sigortasız işçi çalıştırırken; diğer firmaların sigorta giderleri nedeniyle görece masraflı kabul edilebilecek kayıtlı işçi çalıştırmasıdır. Bu durum firmalar arasında haksız rekabet oluşmasına neden olmaktadır (ORSAM, 2015). Bu durumun bir benzeri de esnaflar arasında yaşanmaktadır. Suriyelilerin açtığı dükkân ve işletmelerde vergi levhası olmadan sigortasız işçi çalıştırılmaktadır. Oysa Türk esnaflar hem vergi vermekte, hem de işçisinin maaş ve sigortasını yatırmaktadır. Bu durum maliyet açısından Suriyeliler lehine haksız rekabet oluşmasına neden olmaktadır (Üstün, 2016).

3.6. Emlak Piyasasının Mevcut Durum Değerlendirmesi

İnsanların en temel ihtiyaçlarından biri barınma ihtiyacıdır. Ancak günümüzde konut, insanların ekonomik durumunun ve yaşam kalitesinin en önemli göstergesi haline gelmiştir (Jiboye, 2009). Bu nedenle Türkiye’de ev sahibi olmak hemen hemen herkesin istediği bir olgudur. Özellikle Türkiye’de son yıllarda yapılan inşaat hamleleri konut sektöründe önemli bir büyüme kat edilmesine neden olmuştur. Şekil 30’da aylara göre konut satışları gösterilmektedir.

Şekil 30. Türkiye’de 2020 Şubat -2022 Şubat arası konut satışları, (TÜİK, 2022g).

Türkiye’de konut satışları, konut fiyatları yüksek seyretmesine rağmen iyi durumdadır. 2022 yılının Şubat ayında konut satışları, 2021 yılının Şubat ayına göre %20,1 oranında yükseliş göstermiştir ve 2022 yılı Şubat ayında 97.587 konut satılmıştır (TÜİK, 2022). İl bazında konut satışları incelendiğinde, İstanbul ili 18.752 konut satışı ile ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, 2022g). Türkiye’de nüfus artış hızına paralel olarak, yeterli sayıda ilave konut yapılmaması nedeniyle talep karşılanamamaktadır.

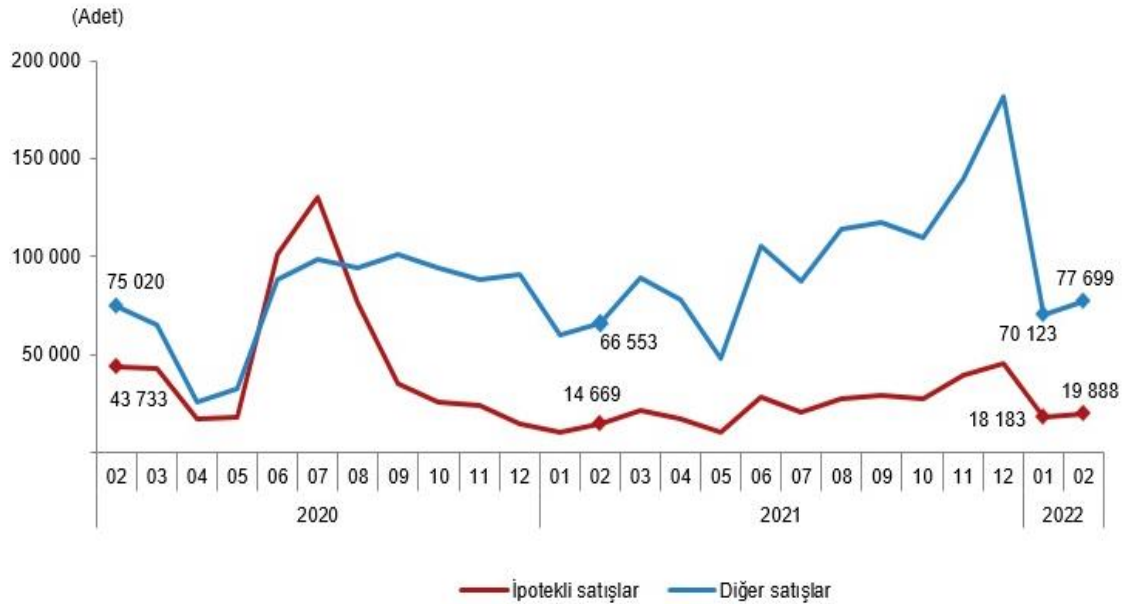
Tablo 12’de konut satış şekline ve durumuna göre 2021 ve 2022 yıllarında satılan güncel konut sayısı verilmektedir (TÜİK, 2022g). Buna göre, 2022 yılının ilk iki ayında, 2021 yılının ilk iki ayına göre konut satışları %22,5’lik artış göstermiştir ve 2022 yılının ilk iki ayında toplam 185.893 konut satılmıştır. İpotekli konut satışlarına baktığımızda ise, geçen yıla göre artış olduğu görülmektedir. İpotekli konut satışı, banka kredisi kullanılarak

alınan konutlar için söz konusu olmaktadır. 2022 yılının Şubat ayında, 2021 yılının Şubat ayına göre ipotekli konut satışlarında %35,6'lık bir yükseliş görülmektedir. 2022 yılının Şubat ayında toplam ipotekli konut satışı 19.888'e ulaşmıştır. İpotekli konut satışlarının, diğer konut satışlarına göre daha az olmasının temel sebebi bankalardaki kredi faizlerinin son yıllarda oldukça yüksek olmasıdır. Bu yüzden, banka kredisi kullanarak ev almak zorlaşmıştır. Şekil 31'de satış şekline göre Şubat 2020'den itibaren aylık konut satışı verilmektedir (TÜİK, 2022g). Buna göre, Şubat 2022'de diğer konut satışları, ipotekli konut satışlarından oldukça fazladır. 2022 şubat ayında diğer konut satışları, 2021 yılı şubat ayına göre %16,7 yükseliş göstermiştir.

Tablo 12

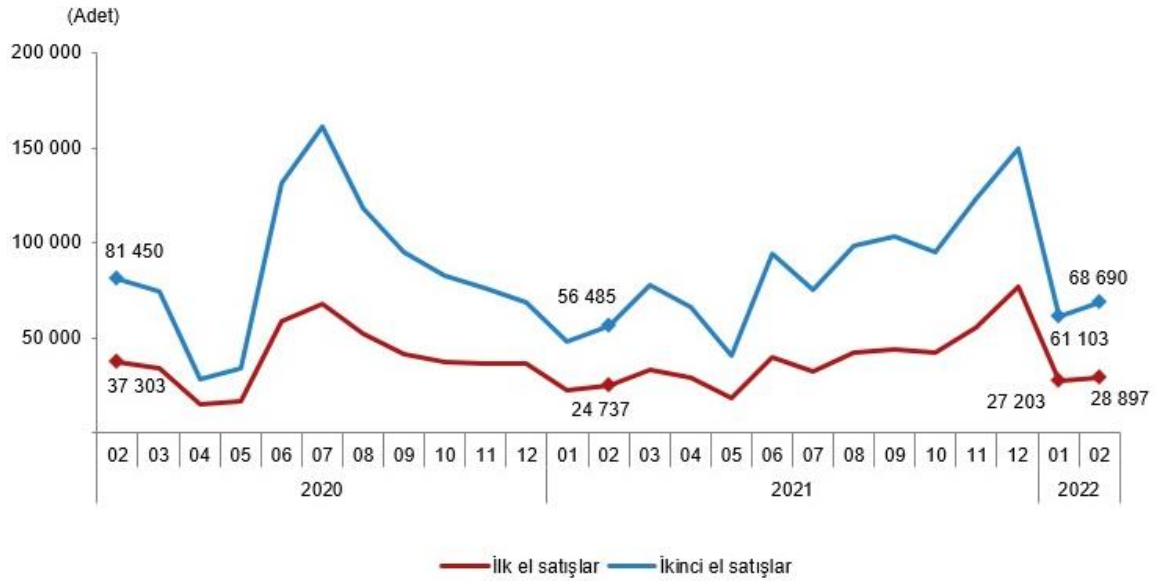
Konut satış şekline ve durumuna göre satılan konut sayısı (TÜİK, 2022g)

	Şubat			Ocak - Şubat		
	2022	2021	Değişim (%)	2022	2021	Değişim (%)
Satış şekline göre toplam satış	97 587	81 222	20,1	185 893	151 809	22,5
İpotekli satış	19 888	14 669	35,6	38 071	25 401	49,9
Diğer satış	77 699	66 553	16,7	147 822	126 408	16,9
Satış durumuna göre toplam satış	97 587	81 222	20,1	185 893	151 809	22,5
İlk el satış	28 897	24 737	16,8	56 100	47 005	19,3
İkinci el satış	68 690	56 485	21,6	129 793	104 804	23,8

Şekil 31. Satış şekline göre Şubat 2020'den itibaren aylık konut satışı (TÜİK, 2022g).

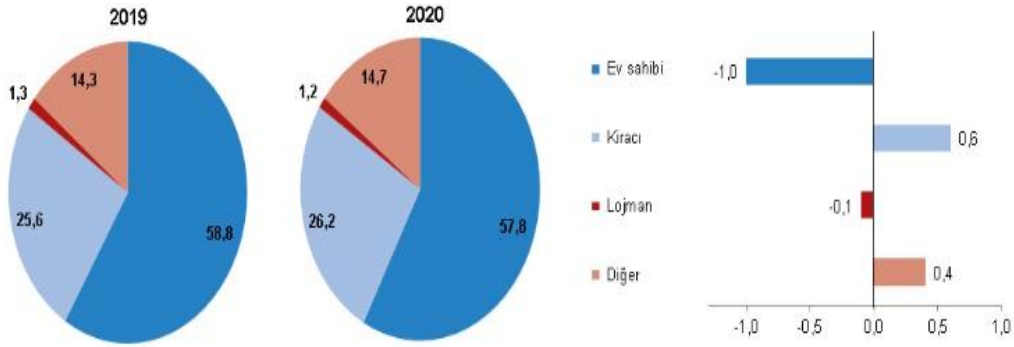
Tablo 12 ve Şekil 32’den de görüldüğü gibi, 2022 yılının Şubat ayında ilk el konut satışları, ikinci el konut satışlarının gerisinde kalmıştır. 2022 yılı şubat ayında ilk el konut satışı, 2021 yılı şubat ayına göre %16,8’lik bir artış göstermiştir. 2022 yılının Şubat ayında toplam 28.897 ilk el konut satılmıştır (TÜİK, 2022g). İlk el konut satışlarının toplam satışlar içinde bu kadar düşük kalmasında, inşaat maliyetlerinin çok fazla olması nedeniyle ev fiyatlarının astronomik rakamlara ulaşması gösterilebilir. Ayrıca, yabancıların ülkemizde ev talebinin olması da konut fiyatlarını arttıran bir başka etkidir. Konutların sınırlı sayıda üretilmesi ve talebin fazla olması arz-talep dengesizliği yaratmış bu da ilk el (sıfır) konut fiyatlarının artmasına neden olmuştur. İkinci el konut satışları, ilk el konut satışlarına göre daha fazladır. 2022 yılının Şubat ayında ikinci el konut satışları, 2021 yılının şubat ayına göre %21,6’lık bir artış göstermiştir. 2022 yılının Şubat ayında toplam 68.690 ikinci el konut satılmıştır. İkinci el konut satışlarının toplam satışlar içindeki yüzdesi %70,4 kadardır (TÜİK, 2022).

Şekil 32. Satış durumuna göre (ilk el ve ikinci el) aylık konut satışı (TÜİK, 2022g).

Ülkemizde son yıllarda konut sahipliği oranında da azalma görülmektedir. Buna karşın, kiracı oranı ise artmaktadır. Bunun en temel sebebi insanların kazançlarının konut sahibi olacak kadar artış göstermemesidir. Şekil 33’te 2019 ve 2020 yıllarında konut sahipliği oranı (%) verilmektedir (TÜİK, 2021). Türkiye’de son yıllarda ekonomik göstergeler kötüleştiği için konut sahiplik oranlarında da paralel olarak düşüşler meydana gelmiştir. 2020 yılında konut sahiplik oranı, 2019 yılına göre %1,0 azalmıştır. 2020 yılında

konut sahiplik oranı %57,8 olmuştur. Konut sahipliği azalırken, kiracı oranı ise artmaktadır. 2020 yılında kiracı oranı, 2019 yılına göre %0,6 artmıştır (TÜİK, 2021). Ev sahipliği oranındaki düşüş son yıllarda ekonomik göstergelerin bozulduğuna işaret etmektedir.

Şekil 33. 2019 ve 2020 Yıllarında konut sahipliği oranı (%) (TÜİK, 2021).

Göç, konut talebini belirleyen demografik faktörlerden biridir. Özellikle Arap Baharının yaşandığı 2011 yılından itibaren ülkemize inanılmaz bir göç dalgası oluşmuştur. Milyonlarca Suriyeli sığınmacı Türkiye'ye giriş yapmıştır. Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sığınmacılar için ilk etapta sınıra yakın bölgelerde kamplar kurularak sığınmacılar bu kamplara yerleştirilmiştir. Ancak gelen sığınmacı sayısı artarak devam edince Suriyeli sığınmacılar artık kamp dışına yani şehirlere dağılmaya başlamıştır (Orhan ve Gündoğar, 2015). Bu durum ülkemizde pek çok sektörü etkilemiştir. Bu sektörlerin başında konut sektörü gelmektedir. Türkiye'ye yaşanan bu göç dalgası konut piyasasında talebi arttırmış, arzın yeterli olmadığı konut sektöründe bu durum nedeniyle konut fiyatları hızla yükselmeye başlamıştır.

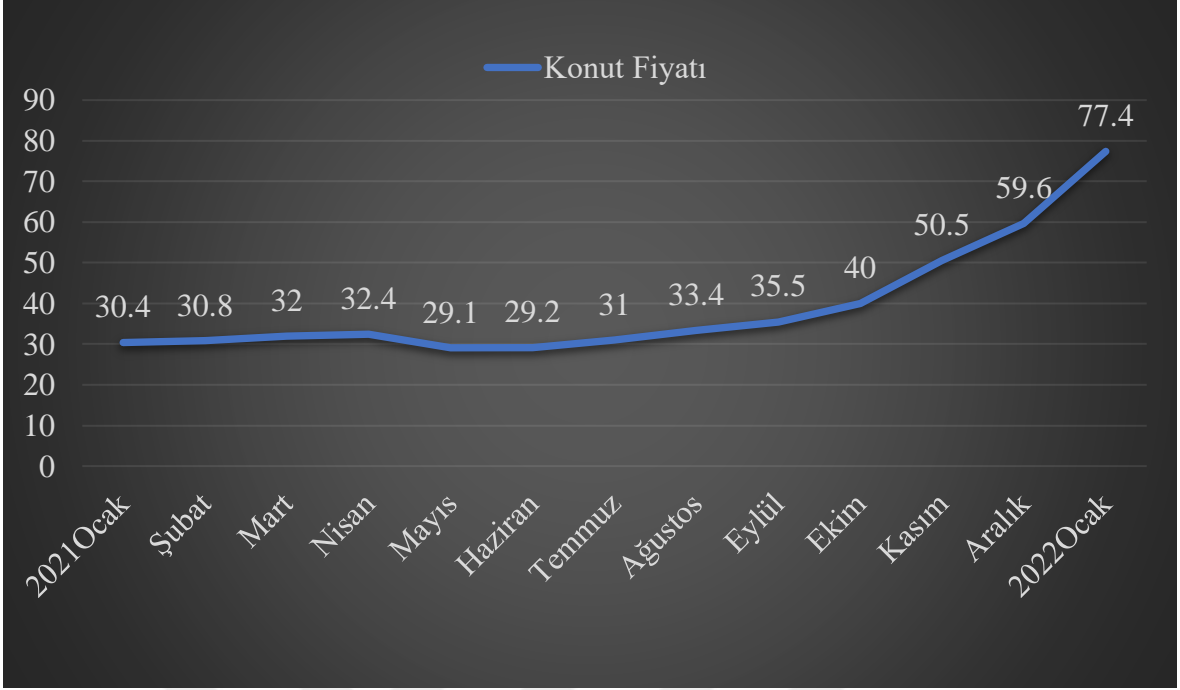
Türkiye'de milyonlarca Suriyeli zor yaşam şartları altında ve ülkenin çeşitli şehirlerinde hayatlarını idame ettirmektedir. Birleşmiş Milletlerin (BM) hazırladığı raporda bu duruma dikkat çekilmiştir. Şekil 34'te BM'nin hazırladığı güncel haritada Türkiye'deki Suriyelilerin şehirlere göre dağılımı verilmektedir (UNHCR, 2022). Buna göre, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Ankara ve İstanbul'da yaklaşık 300 bin civarında Suriyeli yaşamaktadır. Ayrıca, Konya, Kayseri ve Kocaeli gibi illerimizde de azımsanmayacak kadar Suriyelinin yaşadığı görülmektedir. Suriyelilerin daha ziyade büyük şehirlerde yaşadıkları haritada açıkça görülmektedir. Bunun en temel sebebi, büyükşehirlerde iş imkanlarının fazla olması ve hayat standartlarının diğer illere göre görece iyi olmasıdır.

UNHCR Turkey:
Provincial Breakdown of Syrian Refugees in Turkey
as of 17 March 2022

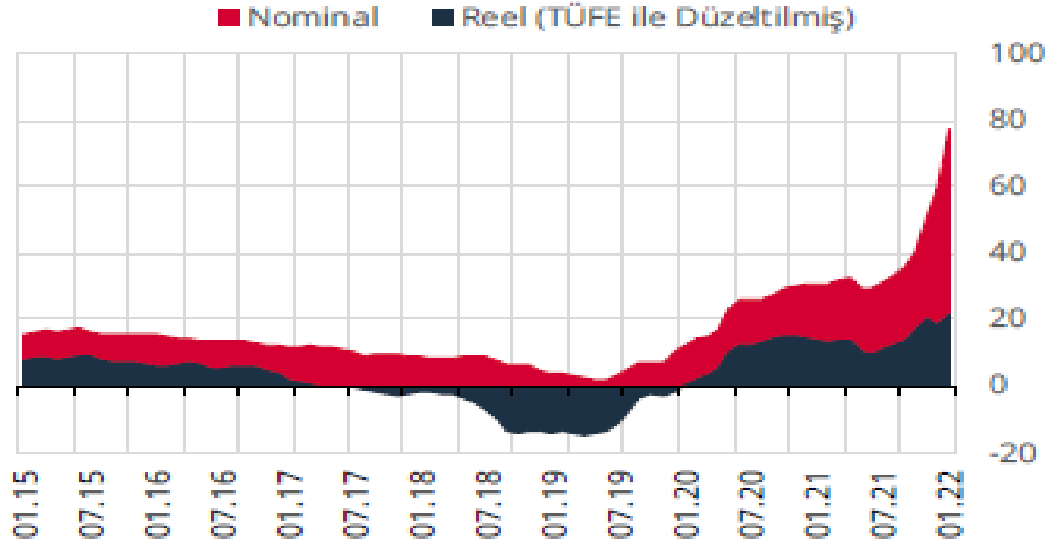
Şekil 34. Türkiye'deki Suriyelilerin şehirlere göre dağılımı (UNHCR, 2022).

Kilis, Şanlıurfa ve Gaziantep son göç dalgasından önce oldukça sakin ve huzurlu şehirler olarak bilinirken; bu illerimizde Suriyeli nüfus arttıkça, kiralık ve satılık ev talebi de artmaya başlamıştır. Bu talebin karşılanması noktasında ise kiralık ve satılık ev fiyatlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Konut fiyatlarındaki artışın bir diğer sebebi de özellikle son iki yıldır konut arzındaki azalma ve inşaat malzemesi fiyatlarındaki artıştır. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesindeki şehirler ile üç büyük kentteki mülteci sayısındaki artış, konut fiyatlarının oldukça artmasına neden olmuştur. Büyük iller bazında İstanbul her zaman olduğu gibi konut fiyat artışında başı çekmektedir. Şekil 35'te Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının 2021 - 2022 dönemine ait aylık konut fiyat endeksi verilmektedir (TCMB, 2022d). Buna göre, konut fiyatları çok hızlı bir şekilde artmaktadır. TCMB verilerine göre, konut fiyat endeksi 2022 yılının Ocak ayında %77,4 oranında artmıştır. Aylık bazda bakıldığında ise, konut fiyatları Ocak 2022'de bir önceki aya göre %17,8 oranında artış ile en yüksek aylık artış oran değişimini göstermiştir.

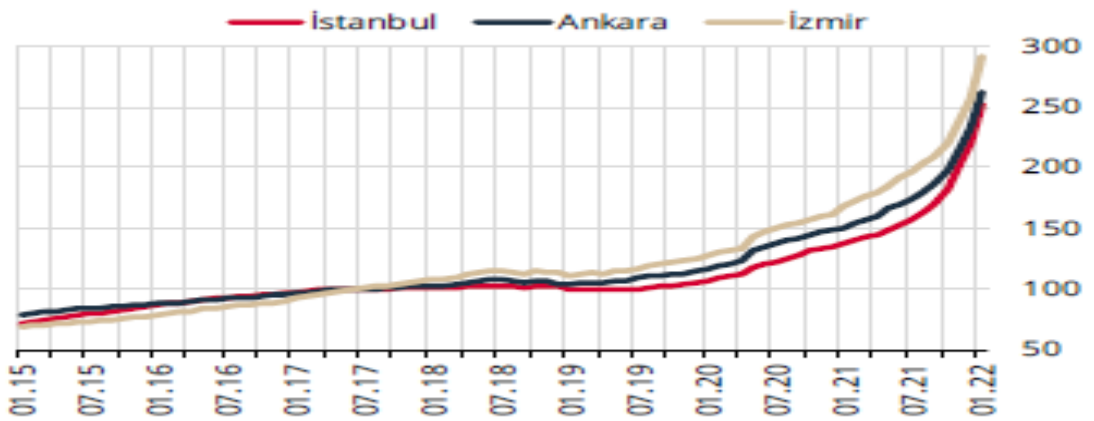
Şekil 35. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının (TCMB) 2021-2022 dönemine ait aylık konut fiyat endeksi (TCMB, 2022d).

Şekil 36'da Ocak ayı konut fiyat endeksi (yıllık % değişim) verilmiştir (TCMB, 2022e). Buna göre konut fiyat endeksi değerleri, bir önceki yılın aynı ayına göre nominal olarak %77,4 oranında artış göstermiştir. Aynı şekilde konut fiyat endeksinde reel olarak ise %21,2 oranında artış gözlemlenmiştir.

Şekil 36. Konut fiyat endeksi (yıllık % değişim) (TCMB, 2022e).

Şekil 37'de Ocak 2022 itibariyle İstanbul, Ankara ve İzmir İlleri için konut fiyat endeksi gösterilmektedir (TCMB, 2022f). Buna göre, Türkiye'nin üç büyük ilinde konut fiyatları hızlı bir yükseliş göstermektedir. Bunun en temel sebebi, konut arzının düşmesi ve inşaat malzemesi fiyatlarının hızlı yükseliş göstermesidir. Bir diğer önemli sebep de ülkemize gelen kontrolsüz göç dalgası ile konut arzının ilave talebe yetişememesidir.

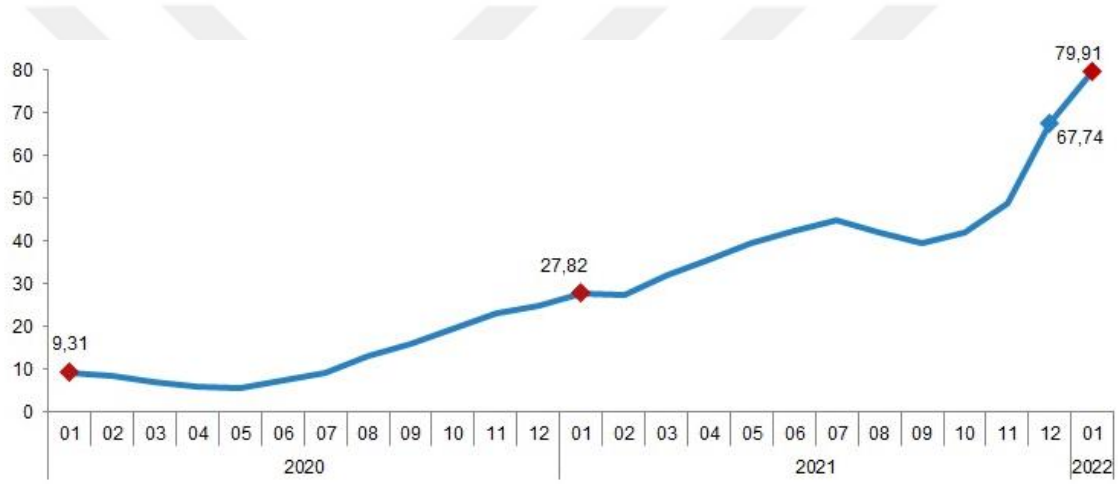

Şekil 37. İstanbul, Ankara ve İzmir İlleri için konut fiyat endeksi (TCMB, 2022f).

Konut fiyatlarının artışında göç önemli bir faktör olmakla beraber, tek sebep değildir: Özellikle son yıllarda inşaat maliyetlerindeki yüksek artış, konut fiyatlarını doğrudan

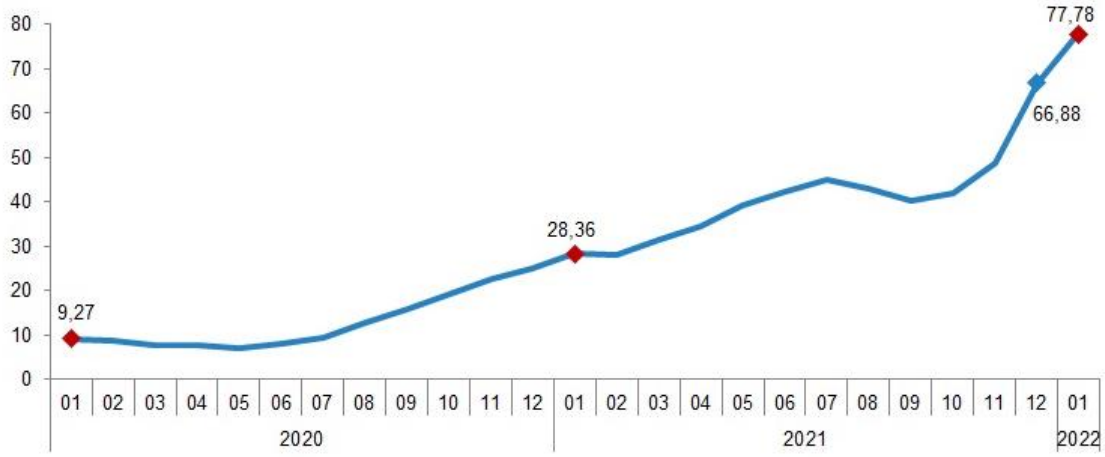
etkilemiştir. İnşaat maliyetlerindeki artışın sebebi ise dolar kurundaki artıştır. Doların artması özellikle inşaat demiri, çimento ve hazır beton gibi malzemelerin fiyatlarını doğrudan etkilemektedir.

Şekil 38’de 2020 yılından itibaren inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%) verilmektedir (TÜİK, 2022). Buna göre, inşaat sektöründe maliyetler 2020 yılının Haziran ayından bu yana hız kesmeden artmaktadır. Bunun en temel sebebi Türkiye’de dolar kurunun o dönemden itibaren hızlı bir şekilde artmasıdır. TÜİK’in her ay düzenli olarak açıkladığı aylık veriler, bir önceki aya göre daha da yükselmektedir. İnşaat maliyetleri 2022 Ocak ayında, 2021 yılının Ocak ayına göre %79,91 oranında yükseliş göstermiştir (TÜİK, 2022).

Şekil 38. 2020 yılından itibaren inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%), (TÜİK, 2022h).

Şekil 39’da 2020 yılından itibaren bina inşaatı maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%) verilmektedir (TÜİK, 2022h). İnşaat malzemesi fiyatlarının artması, doğal olarak bina inşaatı için harcanan meblağları da arttırmıştır. 2022 yılının Ocak ayına dair bina inşaatı maliyeti, 2021 yılı Ocak ayına göre %77,78 oranında yükseliş göstermiştir (TÜİK, 2022h). İnşaat sektöründeki bu maliyet artışları vatandaş olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü konut inşaatını gerçekleştiren müteahhitler bu maliyet artışlarını ev satış fiyatlarına yansıtmaktadır. Bu nedenle özellikle son iki yıldır konut fiyatları inanılmaz derecede artış göstermiştir.

Şekil 39. 2020 yılından itibaren bina inşaatı maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%) (TÜİK, 2022h).

Şekil 40'ta 2020 yılından itibaren bina dışı yapılar için inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%) verilmektedir (TÜİK, 2022ı). İnşaat maliyetlerinin artması bina dışı yapıların da inşaat maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Bina dışı yapıların maliyetleri 2022 yılının Ocak ayında, 2021 yılının Ocak ayına göre %87,22 oranında yükseliş göstermiştir (TÜİK, 2022ı). Bu tablo bize Türkiye'de konut fiyatlarının önümüzdeki yıllarda da artmaya devam edeceğini göstermektedir.

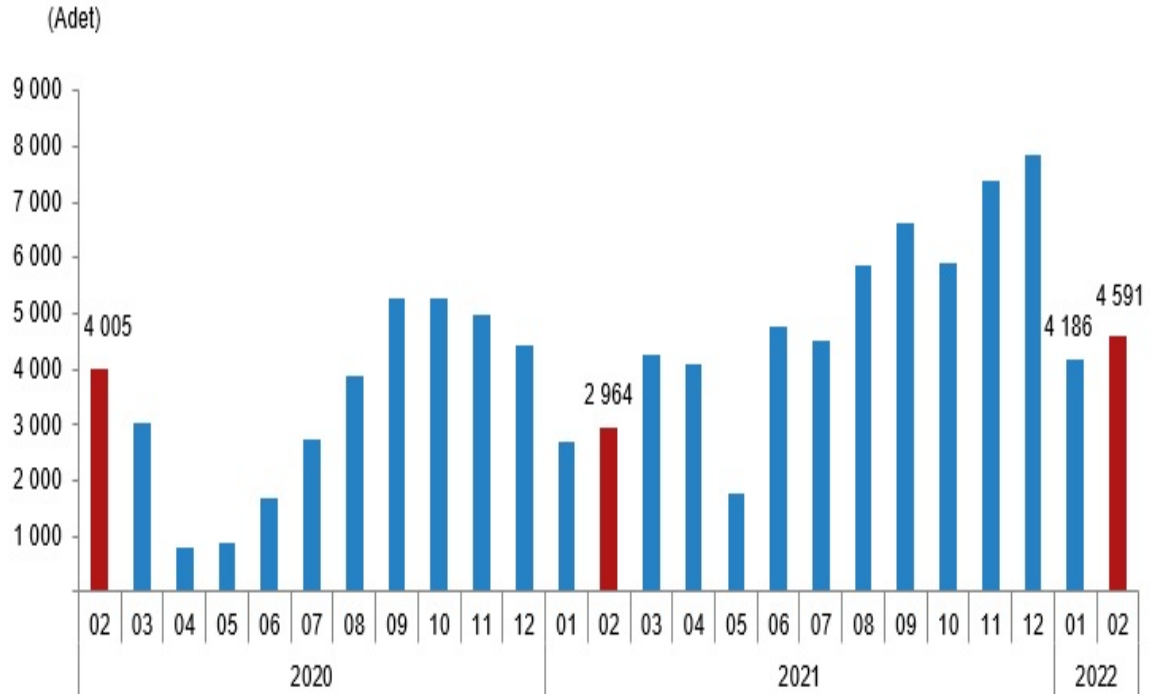

Şekil 40. 2020 yılından itibaren bina dışı yapılar için inşaat maliyet endeksinin yıllık değişim oranı (%), (TÜİK, 2022ı).

3.7. Yabancıların Konut Satış Piyasasındaki Yeri

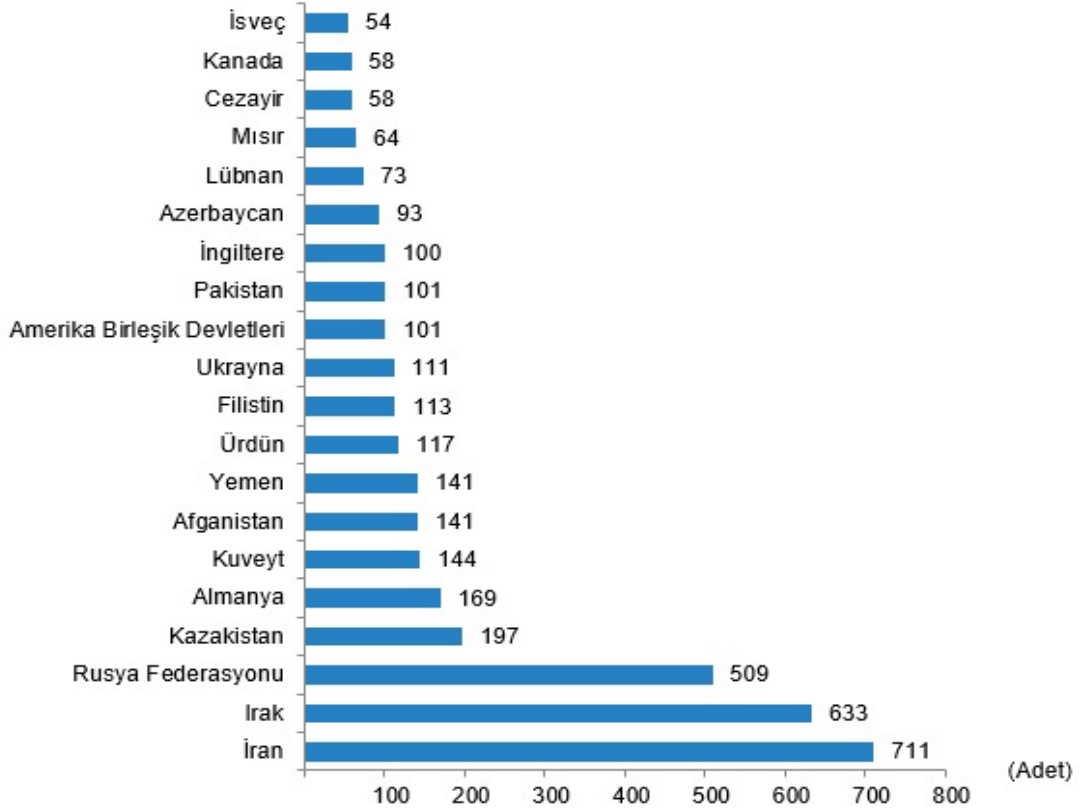
Türkiye’de son yıllarda yabancılara satılan konut miktarında hızlı bir artış göze çarpmaktadır. Bunun en temel sebebi, konut sahipliği karşılığında yabancılara vatandaşlık verilmesidir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak, yabancılara Türkiye’de konut almaya teşvik eden en büyük nedendir. Ayrıca, son yıllarda dolar kurunun Türkiye’de hızla yükselmesi, ev alma konusunda yabancılara teşvik etmektedir. 2022 yılının Şubat ayı verilerine bakıldığında, 2021 yılının Şubat ayına göre yabancılara satılan konutlarda %54,9’luk bir yükseliş göze çarpmaktadır. 2022 yılının Şubat ayında yabancılara toplam 4.591 konut satılmıştır. Yabancılara konut satılan iller arasında başı İstanbul ili çekmektedir. 2022 yılının Şubat ayında İstanbul’da yabancılara 1.958 konut satılmıştır (TÜİK, 2022).

Şekil 41’de 2020 yılından itibaren yabancılara yapılan aylık konut satışı verilmektedir (TÜİK, 2022i). Buna göre, yabancı ülke vatandaşları 2022 yılının ilk iki ayında Türkiye’den toplam 8.777 konut almışlardır (TÜİK, 2022i).

Şekil 41. 2020 Yılından itibaren yabancılara yapılan aylık konut satışı (TÜİK, 2022i).

Şekil 42’de uyruklara göre ülkemizde en çok konut satışı yapılan 20 ülke verilmektedir (TÜİK, 2022i). Buna göre, yabancılara konut satışı uyruklara göre sıralandığında, 2022 Yılı’nın Şubat ayında en çok konut İran, sonra Irak ve üçüncü sırada Rusya Federasyonu vatandaşlarına satılmıştır.

Şekil 42. 2022 Şubat ayında Uyruklara göre en çok konut satışı yapılan 20 ülke (TÜİK, 2022i).

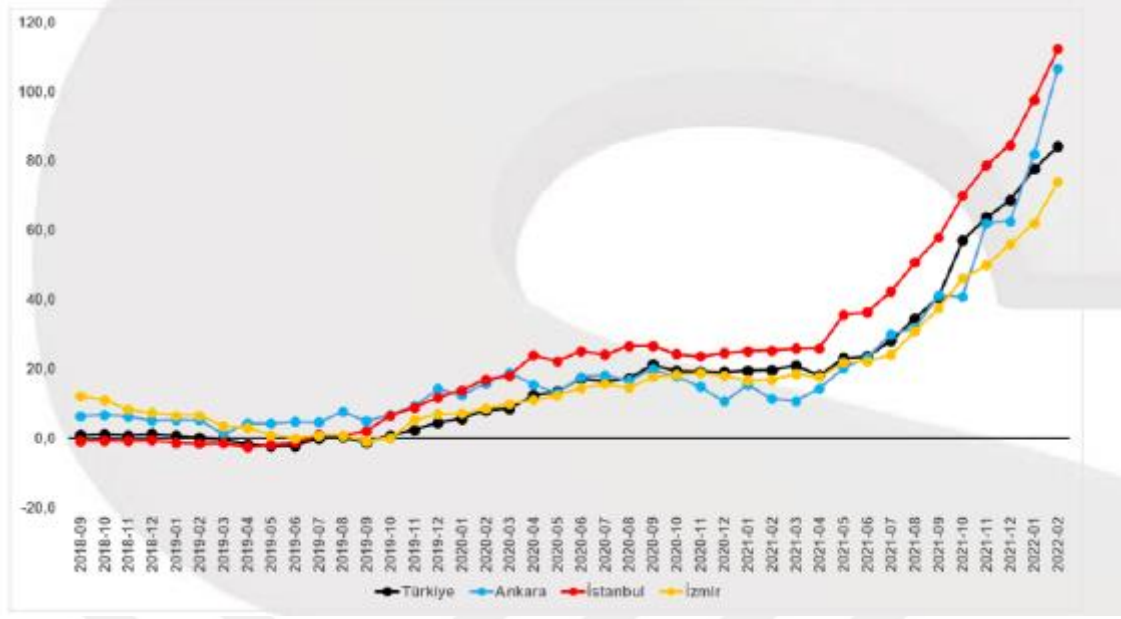
Ülkemizde yabancı ülke vatandaşlarına konut satışları son yıllarda artış göstermektedir. Bu durumun en temel sebebi Türk vatandaşlığı için istenilen gayrimenkul değerinin 18 Eylül 2018’de Resmi Gazetede yayımlanan “Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile 1 milyon dolardan 250 bin dolara indirilmesidir. Bu yönetmeliğe göre 250 bin Amerikan doları değerinde gayrimenkul alan kişi 3 yıl süre ile satın aldığı gayrimenkulü elden çıkarmadığı takdirde kendisi ve tüm ailesi Türk vatandaşı olabiliyor (Resmi Gazete, 2018). Bu durum ülkemizde konut piyasasına zarar vermektedir. Özellikle Türk vatandaşları ve kamuoyu bu durumdan oldukça rahatsızdır. Başvuru sahibi yabancılardan vatandaşlık için herhangi bir

entegrasyon sınavı veya yeterli düzeyde Türkçe bilme şartı aranmamaktadır. Bu duruma gelen kamuoyu tepkisi, 250 bin dolar şartının 400 bin dolara çıkarılmasında etkili olmuştur (Resmi Gazete, 2022). Bu uygulama nedeniyle Türkiye’de yabancılara konut satışı ciddi oranda artmıştır. Sadece konut satın alarak bir yabancının Türk vatandaşlığı hakkı kazanması çağımızın modern koşullarında tek başına yeterli olması beklenmemlidir. Bu duruma en kısa sürede önlem alınması gerekmektedir. Vatandaşlık şartları sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik şartlar gözetilerek tekrar düzenlenmelidir.

3.8. Yabancıların Kiralık Konut Piyasasındaki Yeri

Türkiye Cumhuriyeti’ndeki sığınmacı yoğunluğu her geçen gün artmaktadır. Suriyeli sığınmacıların 2011 yılında Arap baharıyla birlikte ülkemize giriş yapmaları bu göç dalgasının yoğunluk bakımından başlama fitilini ateşlemiştir. İlk etapta ülke yetkilileri tarafından azami 100 bin sığınmacının “kırmızı çizgimiz” olduğu açıklamaları yapılmasına rağmen, ülkemize giriş yapan Suriyeli sığınmacı sayısı 5 milyonu bulmuştur. Bunun yanında son yıllarda Afganistan ve Pakistan’dan da sığınmacılar ülkemize giriş yapmaya başlamıştır. Sığınmacı sayısının ülkemizdeki hızlı artışı, özellikle emlak piyasasını konut satışları bakımından olumlu, konut fiyatlarının artması bağlamında ise Türk vatandaşlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezinin (BETAM) 2022 yılının Mart ayında yayınlanan ve Şubat ayı verilerini içeren raporuna göre, kira fiyatlarındaki yükseliş tüm hızıyla devam etmektedir (BETAM, 2022). Rapora göre: konut kira fiyatları tüm Türkiye’de yükseliş eğilimini sürdürmektedir. Bir önceki yıla göre kira fiyatlarındaki yükseliş %84,2’e ulaşmıştır. 2021 yılının Şubat ayında Türkiye’de konutların m² kira fiyatı 16,3 TL iken; 2022 yılının Şubat ayında 30 TL’ye çıkmıştır.

Şekil 43’te Türkiye geneli ve üç büyük ilde bir önceki yılın aynı ayına göre cari kira fiyatı değişimi (%) verilmektedir (BETAM, 2022a). Türkiye’nin en büyük üç ili olan İstanbul, Ankara ve İzmir’de kira fiyatları yükselmiştir. İstanbul’da Ocak ayına göre kira fiyatlarındaki yıllık artış %14,6, Ankara’da %24,7 ve İzmir’de ise %12 oranındadır.

Şekil 43. Türkiye geneli ve üç büyük ilde bir önceki yılın aynı ayına göre cari kira fiyatı değişimi (%) (BETAM, 2022a).

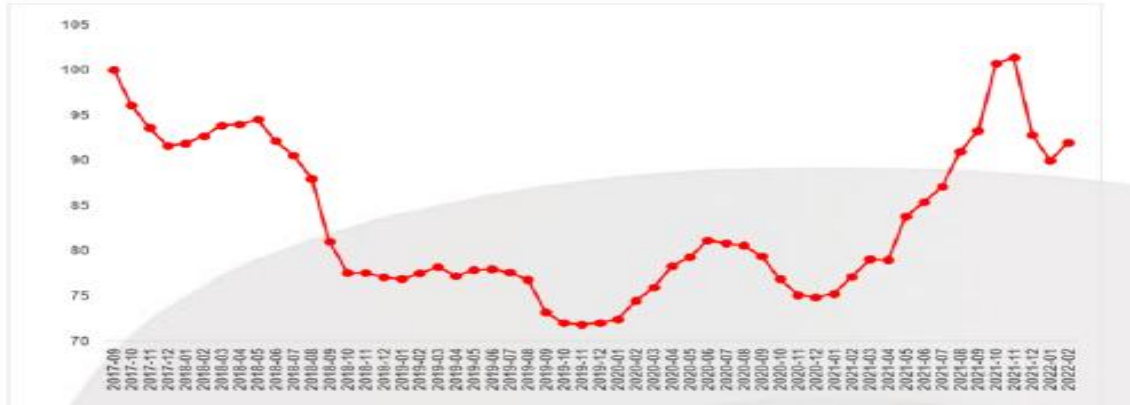
Tablo 13’te yıllık kira artışlarının en yüksek ve en düşük olduğu iller verilmektedir (BETAM, 2022b). Türkiye genelinde yıllık kira artışı %84,2’dir. Büyükşehirler baz alındığında, kira artış büyüklükleri farklılık göstermektedir. Kira artışlarındaki yükseliş dikkate alındığında, en büyük artışlar sırasıyla Antalya, İstanbul ve Ankara’da olmuştur. En düşük artışlar ise yine sırasıyla Van, Mardin ve Kahramanmaraş’tadır. İstanbul’da yıllık kira artışı %112,3’tür.

Tablo 13

Yıllık kira artışlarının en yüksek ve en düşük olduğu iller (BETAM, 2022b)

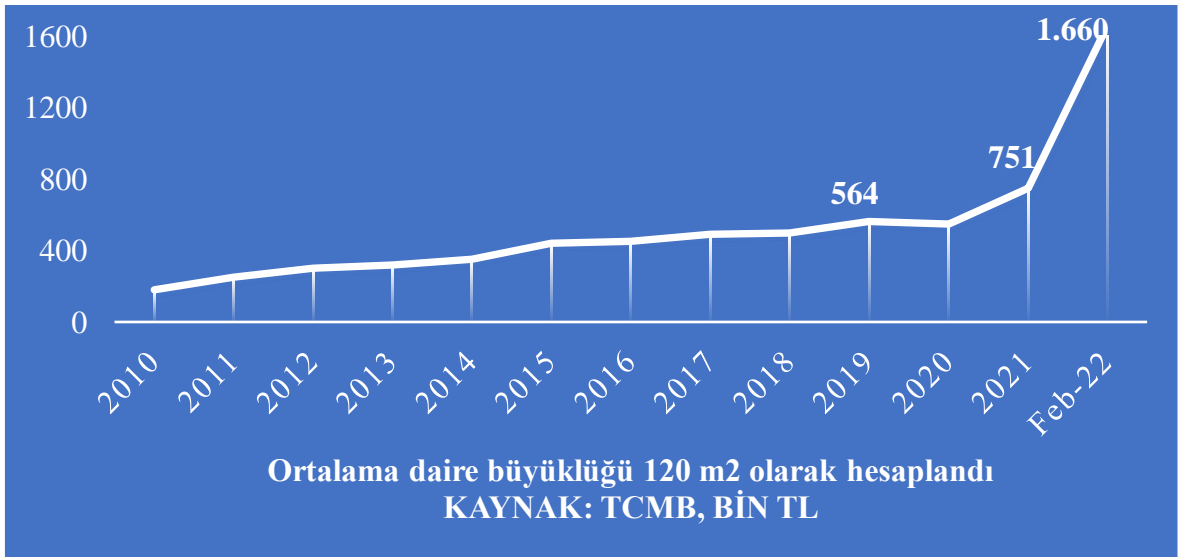
İl	Şubat 2021 m ² Fiyatı	Şubat 2022 m ² Fiyatı	Yıllık Cari Kira Artışı (%)
Türkiye Ortalaması	16,3	30,0	84,0
Antalya	16,7	37,0	122,0
İstanbul	23,1	49,0	112,3
Ankara	11,6	24,0	106,7
Mersin	12,1	24,0	98,2
Kocaeli	10,1	19,0	88,1
Denizli	11,8	16,0	35,8
Trabzon	8,2	11,0	34,5
Van	10,5	14,0	33,6
Mardin	7,6	10,0	31,6
Kahramanmaraş	11,7	14,0	20,0

Reel kira fiyatları ocak ayına göre yükseliş eğilimini sürdürmüştür (BETAM, 2022c). Şekil 44'te de görüldüğü gibi reel kira endeksi, 2022 Şubat ayında 2022 Ocak ayına göre iki puan artış göstermiştir. Kira fiyatları 2017'deki referans noktaya göre ise 8 puan aşağıdadır.

Şekil 44. Türkiye genelinde reel kira endeksi (2017 Eylül=100), (BETAM, 2022c).

Suriyeli sığınmacılara ilaveten, özellikle Orta Asya ülkeleri olan Afganistan, Pakistan ve Bangladeş gibi ülkelere gelen sığınmacılar da ülkemize son yıllarda artarak giriş yapmaktadır. Halihazırda bu durumun önüne somut olarak geçilememiştir. Kaçak yollarla ülkemize giren sığınmacıların büyük bir kısmı İstanbul, Ankara, İzmir, Konya ve Bursa gibi büyük şehirlere gitmektedir. Buralarda emek yoğun işlerde çalışan bu kişiler barınma ihtiyacı için konut talebine gereksinim duymaktadır. Bu talep son yıllarda ciddi artış gösterdiği için, talebin karşılanması aşamasında Türk vatandaşları kiralık ev bulmakta zorlanmaktadır. Mevcut kiralık ev stoğunun yetersiz olması, kira fiyatlarında da artışa yol açmıştır. Sığınmacılar özellikle tuttıkları evlerde kalabalık bir hançalkı ile (çekirdek aileden daha geniş) kaldıkları için, yüksek kiraları ödeyebilmektedirler. Bu durum özellikle büyük şehirlerde ev sahipleri için fırsata dönüşmüş durumdadır. Sadece kira fiyatları değil, konut satış fiyatları da sığınmacı ve mülteciler nedeniyle inanılmaz bir şekilde yükselmiştir. Şekil 45'te de görüldüğü gibi İstanbul'da ortalama konut fiyatı 1,6 milyon TL'yi aşmıştır (TCMB, 2022g). Bu durum, Türk halkını konut sahibi olabilme ihtimalini azaltmaktadır. Son aylarda Rusya-Ukrayna arasında çıkan savaş neticesinde, bu ülkelere gelen Ukrayna ve Rusya vatandaşları da konut fiyatlarında artışa neden olmuştur. Bu kişiler özellikle ülkemizin sahil kesimlerindeki şehirlerde kira ve ev fiyatlarının normalin üstünde yükselmesine neden olmuştur. Bu durumun önüne geçilmesi için Türkiye'ye göç akışı bazı şartlar ile düzenlenmeli ve ülkeye yasa dışı yollarla gelen kişiler sınır dışı edilmelidir.

Şekil 45. İstanbul'da ortalama konut fiyatının 2010 yılından bu yana değişimi (TCMB, 2022g).

Türkiye'ye göç akışını durdurmanın pek çok yolu olabilir. Öncelikle, Türkiye sığınmacılar ve mülteciler için cazibe merkezi olmaktan çıkarılmalıdır. Sığınmacıların ülkeye girişi ve sonrasında sürekli ikamet etmesi çeşitli şartlara bağlanmalıdır. Şekil 46'da da görüldüğü gibi, 250 bin dolarlık mal sahipliği karşılığında Türk vatandaşlığı sağlanması gibi reklamların yapılması, ülkeye gelen yabancı yoğunluğunu da arttırmaktadır. Benzeri reklamlara konu olan uygulama Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının duygularını zedelemektedir.

Şekil 46. Atatürk Havalimanı'nda 250 bin dolarlık mal sahipliğine karşılık Türk vatandaşlığı sağlandığını gösteren reklam afişi (31.01.2019).

3.9. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti Devletine Maliyeti

Arap Baharı ile birlikte pek çok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesi savaş ve iç karışıklıkların ortasında kalmıştır. Bu ülkelerden biride Suriye'dir. Suriye Türkiye'nin komşusu olduğu için diğer ülkelere göre ülkemizi daha çok etkilemiştir. Suriye'deki savaşla birlikte 3,5 milyondan fazla insanın Türkiye'ye geldiği bilinmektedir (Anadolu Ajansı, 2022b). Türkiye bu insanlara açık kapı politikası uyguladı. Ülkemize, Suriye'den gelen bu kişilere geçici koruma statüsü verildi. Ayrıca bu kişilerin bütün ihtiyaçları için devlet

hazinesinden milyarlarca dolar para harcanmıştır (Recep Akdağ, 2017). Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacılar için harcanan paralar, ülkenin birçok önemli sorununu çözmeye kullanılabilir ve ülke ekonomisinin büyümesine yönelik yatırımlara tahsis edilebilirdi. Ancak sığınmacılar için harcandı. Ümit Özdağ'ın 5 Aralık 2017 tarihinde dönemin Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın açıklamalarına dayandırdığı harcamalar aşağıdaki gibidir (Anadolu Ajansı, 2017):

- Afet ve acil durum yönetim başkanlığı: 5 milyar 586 milyon TL
- Güvenlik ve kamu düzeni hizmetleri: 9 milyar 228 milyon TL
- Sağlık hizmetleri: 16 milyar 30 milyon TL
- Eğitim hizmetleri: 15 milyar 489 milyon TL
- Belediyecilik hizmetleri: 17 milyar 527 milyon TL
- Türk Kızılay'ı çeşitli vakıflar ve dernekler: 2 milyar 58 milyon TL
- Belediyeler tarafından düzenlenen kampanyalar: 312 milyon TL
- Kampların amortisman maliyeti: 1,5 milyar TL
- Göç idaresi genel müdürlüğü 780 milyon 807 bin TL
- Vatandaşlarımızdan yardım olarak dağıtıldığını düşünülen: 11 milyon TL
- Fırat Kalkanı bölgesinde: 1 milyar 630 milyon TL
- Sıfır noktasındaki insani yardım: 2 milyar 228 milyon TL
- Toplam 84 milyar 880 milyon 534 bin TL, o günün parası ile 30 milyar 285 milyon 573 bin ABD doları harcanmıştır.

Başbakan yardımcısı Recep Akdağ'ın 2017 yılında yaptığı açıklama bu verileri doğrular niteliktedir (Anadolu Ajansı, 2022). Recep Akdağ, Suriye'deki iç savaşın başladığı 2011 yılından 2017 yılına kadar çeşitli kalemlerde birçok harcamanın Suriyeliler için yapıldığını açıkça belirtmiştir. Bu harcamaların içinde AFAD'ın yaptığı harcamalar, belediyelerin yaptığı harcamalar, eğitim ve öğretim için yapılan harcamalar, sağlık ihtiyaçları için yapılan harcamalar gibi birçok farklı alanda harcama kalemleri mevcuttur. Akdağ, ayrıca şu ifadeleri de kullanmıştır:

"Kızılay'ın yaptığı harcamalar, belediyelerin yaptığı harcamalar, kamplarda yapılan yiyecek ve içecek harcamaları, göç idaresi genel müdürlüğünün yaptığı harcamalar, çeşitli vakıf ve yardım kuruluşlarının yaptığı harcamalar Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hazinesi üzerinde çok büyük maliyetler oluşturmuştur. Toplam maliyet 84 milyar 880 milyon 541 bin

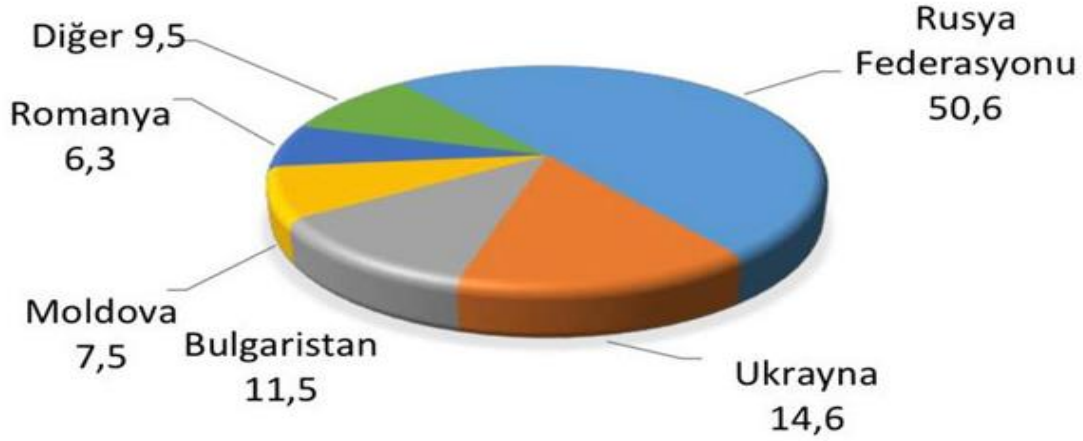
TL (Anadolu Ajansı, 2017). Benzer şekilde, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriyeliler için harcanan paralar hakkında 2019 yılında Budapeşte'de yaptığı bir konuşmada "Suriyeliler için yaptığımız toplam harcama 40 milyar doları bulmuştur" ifadesine yer vermiştir.

Suriyeliler için yapılan harcamalar tek seferde değil, yıllar içinde ve pek çok ihtiyaç kalemi için harcanmıştır. Bu harcamalar ulaşım, sağlık ve barınma vb. gibi pek çok ihtiyaç kalemi için harcanmıştır. AB ise Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için 6 milyar Euro'luk bir yardım yapmıştır. Bu yardım, Türkiye'nin öz kaynaklarından yaptığı harcamaların yanında küçük kalmaktadır. Türkiye Cumhuriyetine, Suriyeli sığınmacıların ekonomik yükü her geçen gün artmaktadır. Bu durumun en kısa zamanda etkin bir çözüme ulaştırılması gerekmektedir.

3.10. Son Yıllarda Türkiye ve Dünyada Artan Gıda Enflasyonunun Sığınmacılar ve Türk Vatandaşları Üzerindeki Etkisi

2020 yılı ve 2021 yılı dünya açısından son derece sıkıntılı yıllar olarak tarihe geçmiştir. Pandeminin ortaya çıkması tüm dünya dengelerini sarsmış ve dünya genelinde olağanüstü koşullar ve günlük hayatı kısıtlayıcı tedbirler oluşmuştur. 2022 yılında pandeminin etkisi azalırken, Şubat 2022'de Rusya ordusu Ukrayna topraklarına askeri müdahalede bulunmuştur. Bu durum nedeniyle dünyada tekrar olağan üstü koşullar hüküm sürmeye başladı. Bu savaş dünyada pek çok mal tedarik zincirinin aksamasına neden olmuştur. Bu durum doğalgaz ve petrol gibi enerji ürünlerinin fiyatlarının tavan yapmasına neden olmuş ve gıda maddelerine ulaşımı zorlaştırmıştır (Dünya, 2022). Tüm dünyada artan enerji fiyatları diğer sektörleri de zincirleme bir şekilde etkilemiş ve küresel açıdan yine bir kaos durumu oluşmuştur. ABD'de enflasyon Mart 2022'de son 40 yılın rekorunu kırarak %8,5 oranına yükselmiştir. Aynı şekilde ABD'de gıda fiyatları %8,8 oranında pahalılaşmıştır (BBC Türkçe, 2022). Enflasyon Avrupa ülkelerinde de benzer şekilde yükselmiştir. Türkiye diğer pek çok ülkeye göre bu durumdan daha fazla etkilenmiştir. Ülkemiz açısından bu etkilerin olumsuz olmasının temel nedenleri ise; özellikle petrol ve doğalgaz gibi enerji maddelerini ithal ettiğimiz için maliyet artışlarından çok etkilenmemiz ve dünyanın en büyük ayçiçek yağı ithalatçısı ülke konumunda olmamızdır (Dünya, 2022).

Şekil 47’de Türkiye’nin 2020/2021 yıllarında ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler verilmektedir (Dünya, 2022). Buna göre Türkiye ayçiçeği ithalatının önemli bir kısmını Rusya ve Ukrayna’dan yapmaktadır. Savaş ortamı Türkiye’nin bu ülkelere karşıladığı ayçiçek yağı ithalatını sekteye uğratmıştır. Savaş ortamı uluslararası ölçekte yağ fiyatlarını da olumsuz etkilemiştir. Yağ fiyatlarının tonu uluslararası piyasalarda 2000 doların üzerine çıkmıştır (Yıldırım, 2022). Bu kaos durumunun etkisiyle sıvı yağ fiyatları Türkiye’de tavan yapmıştır. Şekil 48’de de görüldüğü gibi tarımsal girdi enflasyonu tarım alanındaki büyük sorunu kanıtlar niteliktedir.

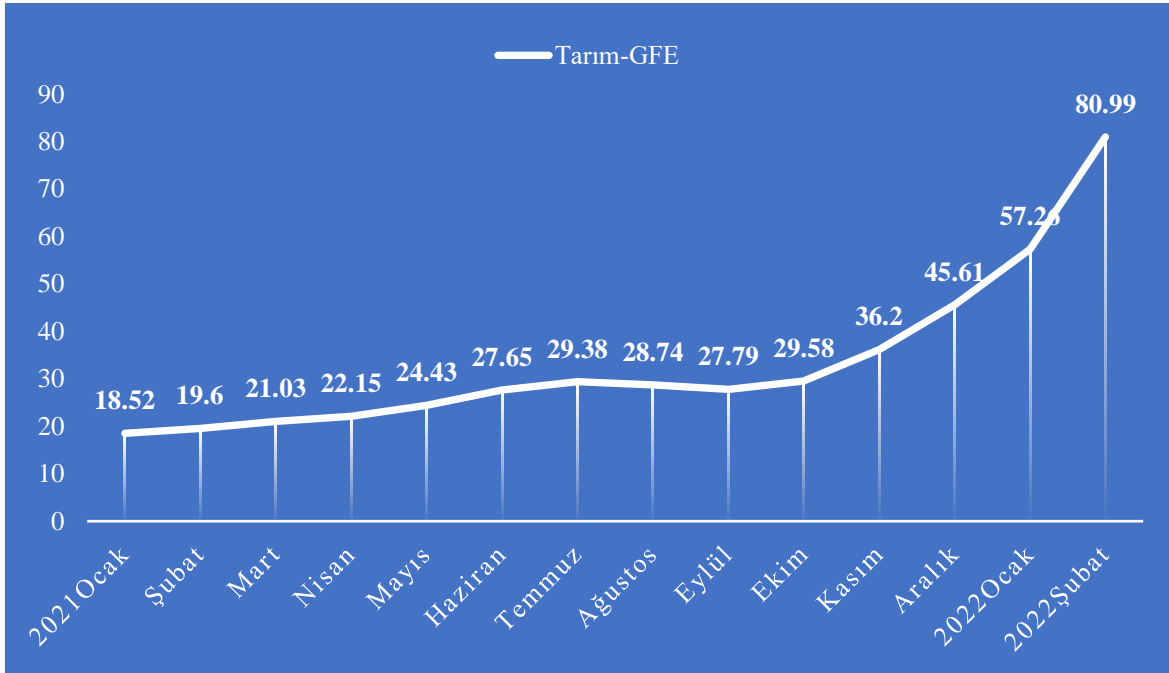
Şekil 47. Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2020/21,%), (Dünya, 2022).

Tarım ürünlerindeki fiyat artışı tüm dünya insanlarını olumsuz etkilemiştir. Ancak bu durumdan Türkiye diğer ülkelere göre daha fazla etkilenmiştir. Tarım-GFE, yani tarımsal girdi fiyat endeksi 2016 yılından beri oluşturulan bir endekstir. Şekil 48’de ülkemizdeki tarımsal girdi fiyat endeksi (%) verilmektedir (TÜİK, 2022j). Bu endeks 2022 yılı şubat ayında rekor yükseliş kaydetmiştir. Tarımsal girdi fiyat endeksi 2022 yılı Şubat ayında yıllık bazda rekor yükseliş kaydederek %80,99 olmuştur (TÜİK, 2022j).

Gıda fiyatlarındaki bu yükseliş sadece Türkiye’ye özgü değildir. Bu kaos durumu küresel gıda fiyatlarında yeni rekorların gelmesine neden olmuştur. BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)’nun, 1990 yılından beri açıkladığı gıda fiyat endeksi 2022 Mart ayında şubat

ayına göre %12,6'lık bir yükselişle 159,3 puana yükseldi. Bu endeksin hesaplandığı günden bu yana ortaya çıkmış en yüksek seviyedir (Bloomberg HT, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşı, tüm dünyada gıda tedarikinde sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle buğday ve ayçiçeği gibi tarım ürünlerinin önemli bir kısmının üretimi Rusya ve Ukrayna'da yapılmaktadır. Bu ülkeler arasında yaşanan savaş ve Rusya'nın Ukrayna'ya ait limanları ele geçirmesi sonucu, buradaki gıda ürünlerinin diğer ülkelere ulaşması zorlaşmıştır. FAO'nun açıkladığı hububat fiyat endeksi 2022 Mart ayında, Şubat ayına göre %17,1 artmış ve 170,1 puan olmuştur. Bu 1990 yılından beri açıklanmaya başlayan hububat fiyat endeksi için rekor bir seviyedir. Hububat fiyatlarındaki yükselişin en temel sebebi gıda tedarik zincirinin bozulmasıdır (Bloomberg HT, 2022).

Şekil 48. 2021 Ocak-2022 Şubat arası tarımsal girdi fiyat endeksi (%), (TÜİK, 2022j).

Türkiye'nin özellikle son yıllarda tarım sektörüne yeterince yatırım yapmaması, gıda krizinden en çok etkilenen ülkeler arasına girmesine neden olmuştur. Özellikle Türkiye'de hayat pahalılığı, ekonomik olarak geliri düşük yerli halk ve sığınmacılar tarafından iyice hissedilir olmuştur. Halkın alım gücü azalmıştır. Ekonomik refah açısından olumsuz sayılabilecek bu durum düşük ücretlerle ve sigortasız çalışan sığınmacılar için daha da kötü bir durum haline gelmiştir. Şekil 49'da da görüldüğü gibi ilk kez 2004 yılında hazırlanmaya

başlayan tüketici güven endeksi, 2022 Nisan ayında %67,3 ile tarihinin en düşük seviyesine gerilemiştir. TÜİK ve TCMB'nin ortak çalışması ile hazırlanan mevsimsel etkilerden bağımsız bir şekilde yürütülen tüketici güven endeksi 2022 Nisan ayında, Mart ayına göre %7,3 oranında azalmıştır (TÜİK, 2022k).

Tüketici güven endeksindeki bu düşüş Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da ekonomiye olan güveninin azaldığını açıkça göstermektedir. Küresel çapta emtia ve gıda fiyatlarının artışı bu güvensizliğin temel sebebidir. Ancak bu durumun oluşmasındaki daha önemli bir neden ise Türkiye'nin diğer dünya ülkelerine göre bu enerji ve gıda krizinden daha fazla etkileniyor oluşudur.

Şekil 49. 2004-2022 Şubat arası tüketici güven endeksi grafiği (%), (TÜİK, 2022k).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç, insanlık tarihi boyunca hemen hemen her zaman gerçekleşmiş bir olgudur. İnsanlar daha iyi bir yaşam hayaliyle, güvenliklerinin olmaması, kıtlık, iç savaş, siyasi istikrarsızlık, terör olayları ve kuraklık gibi nedenlerle evlerini terk ederek bu yer değiştirme hareketini gerçekleştirmektedir. Göç, bugünün dünyasında tüm ülkelerin karşı karşıya olduğu bir sorundur. Türkiye’de bu durumdan nasibini alan ülkelere biridir. Tarihsel süreçlere baktığımızda ülkemiz ilk mülteci sorunuyla, 1980’lerde Afganistan ve Irak’ta meydana gelen savaştan kaçan insanların Türkiye’ye gelmesiyle tanışmıştır. Soğuk savaş döneminde Afganistan üzerinde yürütülen ideolojik ve askeri savaş ülke ekonomisinin bozulmasına ve yaşam standartlarının düşmesine neden olmuştur. Bu durum, insanları göç gibi farklı arayışlara sürüklemiştir. Irak’ta da benzer durumlar yaşanmıştır. Özellikle 2011 yılında ‘Arap Baharı’ ile ortaya çıkan ve daha sonra tüm Orta Doğu coğrafyasına yayılan iç savaş hareketleri komşumuz olan Suriye’yi de etkilemiş ve milyonlarca Suriyeli insanın ülkemize göç etmesine neden olmuştur. Körfez Savaşıyla birlikte, Irak’ın kuzeyinde askeri ve siyasi olarak bir otorite zafiyeti yaşanması bölgede ekonomik, siyasi ve güvenlik açısından kargaşaya yol açmış, bu durumda halkın göç etmesine neden olmuştur. Bu savaşlar ve siyasi belirsizlikler sonucunda açlık ve ekonomik sıkıntılar çeken birçok Afgan ve Iraklı ülkelerini terk ederek Türkiye’ye giriş yapmıştır. Ancak asıl sıkıntılı süreç Arap Baharı ile ortaya çıkmıştır. Libya, Irak ve Suriye gibi ülkelere meydana gelen ayaklanmalar ve çatışmalar sonucunda kitlesel mülteci akınları oluşmuştur. Arap Baharı sonucunda ülkemiz, cumhuriyet tarihi boyunca karşılaşmadığı bir kitlesel göçe maruz kalmıştır. Türkiye’ye, Suriyeden gelen ilk sığınmacı girişi 2011 yılında gerçekleşmiştir ve yıllar içinde katlanarak devam etmiştir. Halihazırda ülkemizde kayıtlı ve kayıt dışı olmak üzere toplam kaç milyon sığınmacının olduğu tam olarak bilinmemektedir. Suriye krizine kadar Türkiye mülteciler ve sığınmacılar için bir geçiş güzergahıyken; Suriye’den kısa zamanda milyonları bulan göç dalgası Türkiye’yi transit ülke konumundan çıkarmıştır. Türkiye’ye giriş yapan milyonlarca Suriyeli sığınmacı ülkenin hemen hemen bütün illerine dağılmış durumdadır. Türkiye Cumhuriyeti Hazinesinden bu sığınmacılar için milyarlarca dolar para harcanmaktadır.

5 Mart 2020 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından Rusya’da yapılan toplantı ile yeni bir mutabakata varılmıştır (Euronews, 2020). Bu mutabakatla birlikte, İdlib’deki 3,5 milyon kişinin barınma, yiyecek-içecek, giyim, elektrik, su ve güvenlik gibi ihtiyaçlarının tamamı Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından karşılanmaktadır. Ülkemizdeki milyonlarca sığınmacıya ilaveten, İdlib ve Suriye’nin birçok bölgesindeki insanların masrafları da Türkiye Cumhuriyeti Devleti Hazinesi ile karşılanmaktadır. Türkiye’nin Suriye politikası başından beri yanlış ilerlemiştir. 2011 yılında Arap Baharı ile başlayan süreç Suriye’ye sıçradığında Türkiye’nin yapması gereken açık kapı politikasından ziyade, sınır güvenliğini en üst noktaya taşıyarak hudutlarımızdan içeriye girişlerin kontrol altına alınmasıdır.

Suriyeli sığınmacılardan sonra Orta Asya’dan gelen mülteci sorunu son yıllarda ülkemizi tehdit eder hale gelmiştir. Orta Asya’dan gelen mülteci ve sığınmacılar ülkemizin uzun yıllardır gündeminde olan bir problemdir. Afganistan’da uzun yıllardır süren siyasi istikrarsızlık, terör olayları ve çatışmalar Afgan göçünün en önemli sebepleridir. Özellikle 2021 yılında Taliban’ın hükümeti devirerek ülke yönetimini ele geçirmesi Türkiye’ye göç dalgasını hızlandırmıştır. Taliban’ın geçmişte yaptığı uygulamalar Afgan vatandaşlarının hala hafızasında yer almaktadır. Taliban’ın yaptığı zulümlerden korkan Afganlar ülkeyi terk etmeye başlamıştır. Afganistan’dan çıkan kişiler önce İran’a, daha sonra da Türkiye’ye giriş yapmaktadır. Türkiye-İran sınırında güvenlik önlemleri alınsa da göç dalgası hız kesmeden devam etmektedir. Özellikle ülkemize kaçak giren kişilerin kendi ülkelerinde herhangi bir suça karışıp karışmadıkları bilinmemektedir. Ayrıca Türkiye’ye kaçak yollarla giren bu kişiler arasında terör örgütü mensubu kişilerin de olabileceği gerçeğini unutmamak gerekir.

Sığınmacı ve mülteci sorunu, Türkiye’nin gündemine bir anda girmemiştir. Bu sorun uzun zamandır ülke gündeminde üst sıralarda yer almaktaydı. Ancak ülkemiz için kırılma noktası özellikle 2015-2016 yılları olabilir. Bu yıllarda sığınmacıların ve mültecilerin ülkemiz üzerinden özellikle AB üyesi ülkelere geçişleri inanılmaz bir şekilde artmıştır (IOM, 2022). Türkiye’de göç nedeniyle sosyal, kültürel, ekonomik ve milli güvenlik açısından yaşanan ve dünya tarafından dikkate değer bulunmayan problemler, Avrupa halkı bu sığınmacı ve mülteciler ile kendi ülkelerinde karşılaşmaya başlayınca dünya gündeminde önem kazanmaya başlamıştır. AB ülkelerinde kayıt dışı sığınmacıların gözle görülür derecede artmasına paralel olarak, AB ülkelerinden göçmenlerin ülkelerindeki

yoğunluğunun artmasının önüne geçilmesi yönünde bir kamuoyu baskısı yapılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasında 2016 yılında bir mutabakata varıldı. Mutabakatın uluslararası ve AB hukukuna uygunluğu, ortaya koyduğu çözüm şekli ve başarı ihtimali başından beri tartışılmaktadır. Mutabakat kapsamında, Türkiye'ye sağlanacak maddi destek karşılığında, Türkiye üzerinden AB'ye yönelen mültecilerin durdurulması hedeflenmiştir. Bu anlaşmanın diğer bir ayağında ise Türk vatandaşları için vize serbestisi ve üyelik müzakerelerinin canlandırılması gibi Türkiye lehine olabilecek bazı hususlar yer almıştır. Mültecilerin Avrupa'ya geçişinin engellenmesi karşılığında Türk vatandaşlarına Avrupa'da vizesiz seyahat hakkı tanınmasının sağlanacağı duyurulmasına karşın bu durum halihazırda vuku bulmamıştır. Ayrıca, anlaşmanın önemli bir diğer kısmı ise 1'e 1 kuralı ile geri kabul kısmıdır. Bu çerçevede Türkiye'den AB ye geçecek Suriyeliler geri gönderilecek, ancak geri gönderilen her bir Suriyeliye karşılık belirlenen başka bir Suriyeli Türkiye'den AB'ye yerleştirilecektir. Türkiye ile AB arasında yapılan mutabakat Avrupa'ya yönelik mülteci akınını durdurmuştur. Avrupa'ya geçişler hemen hemen durma noktasına gelmiştir. Bu anlaşmanın kazananı milyonlarca göçmenden kurtulan Avrupa olmuştur. Türkiye ise vize serbestisinden faydalanamamıştır. Ayrıca Avrupa'ya geçiş yapmış olan Suriyeli mültecileri de geri kabul anlaşması çerçevesinde ülkeye tekrar geri almıştır. Bu yüzden ülkemizdeki mülteci ve sığınmacı sayısının 8 milyonu bulduğu yönünde haberlere rastlamak mümkündür (Cumhuriyet, 2022).

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye maliyeti her geçen gün artmaktadır. Bu maliyet 10 yılda 60 milyar doları bulmuştur. Bu tutarın içinde eğitim, sağlık, altyapı, sosyal yardım, belediyecilik hizmetleri, güvenlik, göç idaresi genel müdürlüğü giderleri, AFAD giderleri, Kızılay giderleri gibi yüksek bütçe gerektiren kalemler bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 2022 yılının Mayıs ayı itibariyle 50.614'tür (Göç İdaresi, 2022). Diğer kişiler ise ülkenin her yerine dağılmış bir şekilde barınmadan yoksun veya uygun olmayan şartlar altındaki ev veya dükkanlarda yaşamaktadır. Özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeliler çalışmak zorunda kaldıklarından buldukları illerde işsizliğe sebep olmaktadır. Suriyelilerin büyük kısmı kayıt dışı çalıştığından devleti vergi gelirleri bağlamında büyük zarara uğratmaktadır. Aynı zamanda genellikle benzer işi yapan Türk işçilerden daha ucuza çalıştıkları için işverenler tarafından tercih edilmektedir. Bu durum işsizlik sorununu da beraberinde getirmektedir. Ekonomik açıdan ve toplum arasında huzursuzluğa yol açarak şehirlerdeki çevre güvenliğini de tehdit etmektedir. Özellikle bazı

illerde bu kalabalık göçmen gurupları toplumsal çevreyi güvenlik ve huzur bakımından tehdit etmektedir. Kilis, Hatay gibi illerde nüfus yoğunluğu bakımından Suriyeli mültecilerin hızla artması, o illerin demografik yapısını değiştirmektedir. Önlem alınmazsa bu durum kısa süre içerisinde Türkiye için milli güvenlik sorunu haline gelebilir.

Sığınmacı ve mülteci sorunu ivedilikle nasıl çözüme kavuşturulabilir? Bu sorunun çözümü, problemi genel hatlarıyla tam olarak ortaya koyup sorun karşısında ülke olarak topyekün ve sistemli bir mücadeleye girişmekle mümkün olabilir. Bu bağlamda verilebilecek çeşitli öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İlk etapta yapılması gereken, sınır güvenliğinin tam olarak sağlanması ve sınırdan düzensiz geçişlerin önlenmesidir. Özellikle Türkiye'nin doğu ve güney sınırlarının güvenliği çok önemlidir. Ülkemize girişte göç yollarına bakıldığında, kaçakçılık faaliyetleri en çok doğu ve güney sınırlarımızda olmaktadır.
- Özellikle Suriye ve İran sınırına örülen duvarlar kaçak geçişleri engellememiştir. Sınırlardan geçişler tüm hızıyla devam etmektedir. Bu durumun önüne geçmek amacıyla hudutlarda güvenlik gücümüzü arttırmamız gerekmektedir. Caydırıcılığı önlemek amacıyla, yasal düzenlemelerle kaçakçılık faaliyetlerinde bulunan kişilere ağır cezalar verilmelidir.
- AB-Türkiye arasındaki ilişkiler her iki tarafın çıkarları doğrultusunda yeniden gözden geçirilmeli ve güven temelinde yeni anlaşmalar yapılmalıdır. Özellikle geri kabul anlaşması Türkiye tarafından feshedilmeli ve Türkiye anlaşmadan tek tarafı olarak çekilmelidir. AB ile iki tarafında kazançlı çıkacağı bir anlaşma üzerinde uzlaşma sağlanmalı ve Türkiye'deki mevcut mülteci yoğunluğunun bir kısmı AB ülkeleri tarafından paylaşılmalıdır. Bu konuyu AB ülkelerinin ilk başta kabul etmesi zor gözükse de gerekli diplomatik ilişkiler, stratejik güç ve ekonomik bazı ilişkilerle bu durum Türkiye'nin lehine çevrilebilir. Türkiye'nin bu konuyu halletme konusunda istekli ve kararlı olduğunu göstermesi gerekir. Bu kararlılık iç kamuoyuna ve dış ülkelere gösterildiği taktirde sorun çözüme kavuşturulabilir.
- Sığınmacı ve göçmen sorununun en önemli ayaklarından birisi de Suriye konusudur. Suriye meselesi çözülmeden Türkiye'deki sığınmacı ve göçmen sorununu kalıcı olarak çözmek mümkün değildir. Bu sebeple Suriye topraklarında istikrarın sağlanması şarttır. Suriye devleti ile görüşmeler başlatılmalı ve bir an önce her iki tarafında uzlaşma sağladığı bir sistem üzerinde mutabık kalınmalıdır.

- Bir diğer önemli husus ise sınırlarımızı kaçak yollarla geçip ÷lkemize giren ve ÷lkemizde yaşamlarını sürdüren yabancılara ne olacağı konusudur. Bu konu kanunlarımız çerçevesinde çözümlenmelidir. Kaçak yollarla giren herkes tıpkı Avrupa devletlerinde olduğu gibi sınır dışı edilmesi gündeme gelebilir. Ayrıca ÷lkemize yasa dışı yollarla girip burada kalan insanlar, buraya gelmek isteyen diğer kişilere örnek olmakta ve gelmeyi planlayan kişilere de yol göstererek göçün artışını teşvik etmektedir.
- ÷lkemizde bir yabancı 250 bin dolar değerinde ev aldığında kendisi, eşi ve tüm çocukları Türk vatandaşı olabilmek için başvuru yapabiliyordu. Yasa ile 250 bin dolarlık meblağ 400 bin dolara çıkarılarak güncel olarak uygulamada değişikliğe gidildi. Bu uygulama ÷lkemizdeki konut piyasasını Türk vatandaşları nezdinde olumsuz etkilemektedir. Yabancıların ÷lkemizdeki konutlara ilgi göstermesi, konut fiyatlarını arttırması, Türk vatandaşlarının ev almasını zorlaştırmaktadır. Bu uygulamaya son verilerek Türk vatandaşlığı başvurusunda belirli bir meblağdaki konut sahibi olunması dışında, sosyo-kültürel koşulların uygunluğunu içeren entegrasyonun sağlandığını gösteren birtakım göstergeler de dahil edilmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti, güçlü bir devlettir ve göç konusunda keskin sınırları çizilmiş stratejiler izlenerek belli bir hedef doğrultusunda yürünürse başarı kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acer, Y.; Kaya, İ. ve Gümüş, M. (2010). *Türkiye'nin iltica stratejisi*. Ankara: USAK Yayınları.
- AFAD, (2014a). Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü. 216 s.
- AFAD, (2020). Afet Yönetimi Kapsamında 2019 Yılına Bakış ve Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri.
- Akgür, Z.G. (1997), *Türkiye' de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlikler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No 201, Başbakanlık Basımevi.
- Aktel, M., Kaygısız, Ü. (2018). "Türkiye'de Göç Yönetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604.
- Aktürk, E. (2005). Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi: Sebepleri ve Çözüm Önerileri, *Ekev Akademi Dergisi*, 23.
- Altuğ, O. (1999), "Kayıt dışı Ekonominin Boyutları (1997)," Erciyes Üniv. İİBF Dergisi, 15, s.257.
- Anadolu Ajansı (AA), (2017), Suriyeliler için harcanan toplam para miktarı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>, (Erişim Tarihi, 24.03.2022)
- Anadolu Ajansı (AA), (2022a). Avrupa Bölgesi Göç ve Sağlık Yüksek Düzeyli Toplantısı (Erişim tarihi: 01.05.2022).
- Anadolu Ajansı (AA), (2022b), Suriye'deki iç savaş 11. yılını geride bıraktı, (Erişim Tarihi, 16.08.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ic-savas-11-yilini-geride-birakti/2534367>
- Asar, A. (2004), *Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları*, Emek Ofset, Ankara.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, (2021), <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-ara-degerlendirmesi-ab-destegi-bolgedeki#>

- Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*. 1, 2. Temmuz - Aralık. 10-56.
- BBC Türkçe, (2022), Enflasyonun ABD’deki son durumu, (Erişim tarihi: 13.05.2022), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61083163>
- BETAM, (2022a), (Türkiye ve üç büyük ilde bir önceki yılın aynı ayına göre cari kira fiyatı değişimi (%),ErişimTarihi,19.04.2022), <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2022/03/sahibindex-kiralik-konut-piyasasi-gorunumu-mart-2022/>
- BETAM, (2022c), Türkiye genelinde reel kira endeksi (2017 Eylül=100), (Erişim Tarihi, 19.04.2022), <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2022/03/sahibindex-kiralik-konut-piyasasi-gorunumu-mart-2022/>
- BETAM, (2022b), Yıllık kira artışlarının en yüksek ve en düşük olduğu iller, (Erişim Tarihi, 19.04.2022), <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2022/03/sahibindex-kiralik-konut-piyasasi-gorunumu-mart-2022/>
- Bilgivitri, (2021), Türkiye’nin Komşuları ve Başkentleri Haritası. (2021, 28 Aralık). <https://bilgivitri.com/turkiyenin-komsulari-ve-baskentleri/>
- Bloomberg HT, (2022), Küresel gıda fiyatlarında yeni rekor, (Erişim Tarihi, 20.04.2022), <https://www.bloomberght.com/kuresel-gida-fiyatlarinda-yeni-rekor-2303818>
- BloombergHT, (2021), Merkez bankalarının swap dahil net rezervleri (Erişim Tarihi, 02.04.2022), <https://www.bloomberght.com/turkiyerezervkonusundabenzerkelerden-ayrisiyor-2278778>
- BloombergHT, (2022), TCMB’nin Brüt ve Net Rezervi (Erişim Tarihi, 02.04.2022), <https://www.bloomberght.com/tcmb-nin-rezervlerindeki-gerileme-suruyor-2302920>
- Carpio, X. ve Wagner, M. (2015). “The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market Policy” (Policy Research Working Paper 7402), World Bank Social Protection and Labor Global Practice Group.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998), *The Age of Migration*, Mcmillan, London.

- Ceritoğlu, E. Yunculer, H.B.G., Torun, H., Tumen, S. (2015). The Impacts of Syrian Refugees on Natives' Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-experimental Design. Central Bank Report. Ankara.
- Cumhuriyet (2022). Seyreltme projesinin ayrıntıları: 16 il Suriyelilere kapatıldı, <https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/seyreltme-projesinin-ayrintilari-16-il-suriyelilere-kapatildi-1909986>
- Cumhuriyet, (2022), Türkiye'deki demografik dönüşüm: Gelenler, (Erişim Tarihi, 13.08.2022), <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiyedeki-demografik-donusum-gelenler-1899199>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2020), Ekonomik Faaliyetlere ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı. [https://www.cs.gb.gov.tr/istatistikler / calismahayatiistatistikleri/resmiistatistikprogrami/yabancilarin-calisma-izinleri/](https://www.cs.gb.gov.tr/istatistikler/calismahayatiistatistikleri/resmiistatistikprogrami/yabancilarin-calisma-izinleri/)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2020), Yıllara ve İzin Türlerine Göre Yabancılara Verilen Çalışma İzin Sayısı <https://www.cs.gb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/yabancilarin-calisma-izinleri/>
- Danış, Aslı Didem, (2004), Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye, *Birikim*, No: 184–185, s: 216–224.
- Demir, Y. (2012). Türkiye'de Göç Hareketliliği: Sivas Örneği, Yayınlanmamış Çalışma.
- Devellioğlu, F. (2006), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 23. Baskı, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, (2022). AB ile yürütülen vize serbestisi diyalogu, (Erişim tarihi: 12.05.2022), https://www.ab.gov.tr/ab-ile-yurutulen-vize-serbestisi-diyalogu_51819.html
- Dunya, (2022). Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2020/21, %), (Erişim Tarihi, 22.04.2022), <https://www.dunya.com/ekonomi/savas-ithalati-durdurdu-turkiye-yagsiz-kalabilir-haberi-650729>
- Dünya, (2022), Savaşın petrol fiyatlarına etkisi, (Erişim Tarihi, 11.04.2022), <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rusyanin-saldirgan-hamleleriyle-yukse-petrol-fiyatları-arasındaki-paralellik-dikkati-cekiyor>.

- EFT (2020). *Unlocking youth potential in South Eastern Europe and Turkey: Skills development for labour market and social inclusion*. European Training Foundation. https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/202010/youth_in_seet.pdf.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Teşkilatı (OECD), (2009). *Uluslararası Göç: Küreselleşmenin İnsani Yüzü*. <http://www.oecd.org/insights/43569201.pdf>, 05.10.2015 22.29
- Ekşi, A. (2002), “Sığınmacı ve Göçmelerde Psikopatoloji”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3, 215-221.
- Ensonhaber, (2019), Atatürk Havalimanı ’da 250 bin dolara Türk vatandaşlığı satıldığını gösteren reklam afişi (31.01.2019), (Erişim Tarihi, 20.04.2022), <https://www.ensonhaber.com/ic-haber/ataturk-havalimaninda-turk-vatandasligi-reklam>
- Erdoğan, M.M. (2019). *Türkiye’deki Suriyeli mülteciler*. Ankara: Konrad Adenauer StiftungDerneği. <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/aca9d377035f37c4982c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464> (Erişim Tarihi: 01.07.2020)
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M., (2009), *Türkiye’de Afet Yönetimi*, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 147-164.
- Euronews, (2020), “Erdoğan ile Putin uzlaştı: İdlid’de ateşkes başladı” (Erişim tarihi: 13.08.2022), <https://tr.euronews.com/2020/03/05/kozler-moskova-dacumhurbaska-n-erdogan-ile-rusya-lideri-putin-bir-araya-geliyor>
- Fidan H. ve Genç S. (2013), *Kayıt Dışı İstihdam Ve Kayıt Dışı İstihdama Etki Eden Mikro Faktörlerin Analizi: Türkiye Özel Sektör Örneği*, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (9).
- Gencer, T.E. (2017). *Göç ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 838-851.
- Geyik, S. (2018). *Göç ve Afganlar “İstikrarlı mülteciler”*. *Göç Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 128-159.

- Göç İdaresi (2022a). “Yakalanan Düzensiz Göçmenler Grafiği”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022b). “Uluslararası Koruma Başvurusu Yapan İlk Üç Uyruk Grafiği”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022c). “Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı Grafiği”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022d). “Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı Grafiği”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022e). “Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı Grafiği”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022f). “Göç İdaresi Başkanlığının Yaptığı Harcamalar”, (Erişim Tarihi, 11.05.2022) <https://www.goc.gov.tr/faaliyet-raporlari>
- Göç İdaresi (2022g). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Koruma Merkezlerine Göre Dağılımı”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022h). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı”, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim Tarihi: 13.03.2022)
- Göç İdaresi (2022i). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Göç İdaresi (2022j). “Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı”, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (Erişim tarihi: 13.03.2022).
- Günaydın, D., Çetin, M. (2015). Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyici-leri: Ampirik Bir Analiz, *Pamukkale Üniversitesi SBE Dergisi*, 22, 17-34.
- Haber3, (2022), Suriyeliler için harcanan para <https://www.haber3.com/guncel/politika/iste-kalem-kalemturkiyeninsuriyelilericin-harcadigi-para-haberi-5066665>

- IMF, (2021), IMF tahmini: Dünyanın en büyük ekonomileri (2022), (Erişim Tarihi, 24.03.2022)
- IMF, (2021), Türkiye ile benzer ülkelerin merkez bankası rezervlerindeki nominal değişim (Erişim Tarihi, 01.01.2022)
- IMF, (2021), Ülkelerin sahip olduğu brüt uluslararası rezerv (Erişim Tarihi, 01.01.2022),
- IOM, (2022), Yunanistan'dan Türkiye'ye göç (Erişim Tarihi, 13.08.2022), <https://turkiye.iom.int/tr/turkiyede-goc>
- İçduygu, (2005), Transit Migration in Turkey, s. 6.
- Jiboye, A.D., (2009), "The Challenges of Sustainable Housing and Urban Development in Nigeria", *Journal of Environmental Research and Policies*, 4(3), 23-27.
- Kadın ve Demokrasi Derneği, (2015). Gaziantep'teki Sığınmacı Kadınlara ve Ailelerine Yönelik Sosyal Uyum Araştırma Raporu.
- Kadioğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri; Kadioğlu, M. Ve Özdamar, E., (editörler), "Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri"; s. 1-34, JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, Ankara.
- Kadioğlu, M. (2011). *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek* (2.b.). İstanbul: T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yay.
- Kadioğlu, M. (2017), *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek*, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Kadioğlu, M., (2008), Küresel iklim değişikliğine uyum stratejileri. Kar Hidrolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı 27-28 Mart 2008 Erzurum, DS_ 8. Bölge Müd. Yay., 69-94.
- Karpat, K. H. ve Sönmez, A. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm: kırsal göç, gecekondular ve kentleşme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kaya, A. ve Kırış, A. (2016). İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere Yönelik Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu. Hayata Destek Derneği.
- Keçici, M. (1994). Doğal Afetlerde Bulaşıcı Hastalıklar ve Çevre. *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı İle Belediyeler Dergisi*, 24-47.

- Keleş, R. (2012). Kentleşme politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, Mübeccel (1998), *Kentleşme Yazıları*, Ankara: Bağlam Yayınları
- Kırbaşı, S. (2012) *Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi, Yolsuzluk, Siyasetin Finansmanı*, Phoneix Yayınevi, Ankara.
- Kırdar, Murat, Saraçoğlu, G. Şirin D., İç Göç, Bölgesel Yakınsama Sorunu Ve Ekonomik büyüme: Türkiye Örneği Working Paper, Discussion Paper, Turkish Economic Association, No. 2012/75, Provided In Cooperation With: Turkish Economic Association, Ankara.
- Kirişçi, K. (2003). The Question of Asylum and Illegal Migration in European Union-Turkish Relations. *Turkish Studies*, 4 (1): 79-106.
- Kirişçi K, (2007), "Border Management and EU-Turkish Relations: Convergence or Deadlock", CARIM Research Reports 2007/03, European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Italy, 2007, (Border Management), s. 23.; http://www.eui.eu/RSCAS/ETEXTS/carim-rr_2007_03.pdf, (01.02.2008).
- Koç, T., M. Türkeş ve V. Çalışkan (2005), "Çanakkale Kar Fırtınası Afetinin Sosyal ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi", *Sivil Savunma*, 181, 5-10.
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, 44(1), 29-44.
- OECD & ILO (2020). *Helping disadvantaged youth: progress and policy action towards the Antalya G20 youth goal*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-ddg_p/documents/publication/wcms_742291.pdf.
- OECD (2021b), OECD Ülkelerinde 15-29 Yaş Arası Erkeklerde İstihdam, Eğitim ve Öğretimde olmayan Gençler (NEET), (Erişim Tarihi, 22.03.2022), <https://data.oecd.org/youthin a c/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>

- OECD (2021a), OECD Ülkelerinde 15-29 Yaş Arası İstihdam, Eğitim ve Öğretimde olmayan Gençler (NEET), (Erişim Tarihi,22.03.2022),<https://data.oecd.org/youthinac/youthnotinemploymenteducationortrainingneet.htm>
- OECD (2021c), *OECD Ülkelerinde 15-29 Yaş Arası Kadınlarda İstihdam, Eğitim ve Öğretimde olmayan Gençler* (NEET), (Erişim Tarihi, 22.03.2022), <https://data.oecd.org/youthinac/youth-notinemploymenteducationortrainingneet.htm>
- OECD (2022), OECD Ülkelerinde 15-24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik Oranı, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm#indicator-chart>
- Orhan, O. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. (ORSAM Rapor No:195), Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) - TESEV, Ankara.
- Orhan, O. ve Sabiha Şenyücel G. (2015), “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri”, *ORSAM Yayını*, Rapor No: 195, Ankara: Ocak 2015.
- Orhan, O., Gundoğar, S.S., (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Rapor No: 195, Ankara.
- Otoajanda, (2022), Motorin ve benzinin son 6 ayda'ki hızlı yükselişi (Erişim Tarihi, 06.04.2022), <https://www.otoajanda.com/akaryakit-fiyatlari-uctu-bir-maasla-kac-litre-benzin-alabilirsiniz/>
- Ozturk, S., (2015), Suriye'den Gocun Etkileri, GSA 2015 Global'i Yaşamak Uluslar Arası Konferansı, Roehampton Üniversitesi, Londra, İngiltere.
- Resmi Gazete, (2018). Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (18 Eylül 2018 ve Karar Sayısı: 106).
- Resmi Gazete, (2022). Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (13 Mayıs 2022 ve Karar Sayısı: 5554).
- SGK, (2022a). Yıllar itibariyle Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%) (Erişim Tarihi 23.03.2022), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari

- SGK, (2022b). Bölgelere Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%), (Erişim Tarihi 23.03.2022), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari
- SGK, (2022c). İktisadi Faaliyet Koluna Göre Kayıt Dışı İstihdam Oranları (%), (SGK, Erişim Tarihi 23.03.2022), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlari
- Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. 75 Yılda Köylerden Şehirlere. İstanbul, (Şubat 1999), <http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=sirkeci> 14.08.2015 16.21
- Şentürk, C. (2020). Türkiye şehirlerinde Suriyeli göçmenler. Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı.
- T.C Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması.
- Taş, Y., Küçükkoğlu, M. ve Menteşe, B. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-274.
- TCMB, (2022a), (TCMB'nin rezervlerinde'ki değişim, Erişim Tarihi, 10.08.2022) <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/4687>
- TCMB, (2022b), Merkez bankası rezervlerinin önemi, (Erişim Tarihi, 10.08.2022), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Rezerv+Yonetimi>
- TCMB, (2022c), Merkez bankası rezervi nelerden oluşur, (Erişim Tarihi, 10.08.2022), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Sikca+Sorulan+Sorular/Doviz+Kuru+Politikasi+ve+Rezerv+Yonetimi/>
- TCMB, (2022d), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Ocak ayna ilişkin konut fiyat endeksi (Erişim Tarihi, 16.03.2022)

- TCMB, (2022e), Konut Fiyat Endeksi (Yıllık % Değişim), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Konut+Fiyat+Endeksi/>
- TCMB, (2022f), Konut Fiyat Endeksi (3 Büyük İl), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Konut+Fiyat+Endeksi/>
- TCMB, (2022g), İstanbul'da ortalama konut fiyatı (Erişim Tarihi, 20.04.2022), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Konut+Fiyat+Endeksi/>
- TÜİK, (2021), Konut sahipliği (%) 2019, 2020, 2021 (Erişim Tarihi, 24.04.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-37404>
- TÜİK, (2022a), Doğum sayısı ve toplam doğurganlık hızı, 2001-2021 (Erişim tarihi: 21.05.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=DogumIstatistikleri202145547&dil=1> Doğum oranlarının ekonomik duruma bağlı olduğunu gösteren tablo (TÜİK)
- TÜİK, (2022b), Kaba doğum hızı, 2001-2021 (Erişim tarihi: 21.05.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2021-45547&dil=1>
- TÜİK, (2022b), Toplam doğurganlık hızının en yüksek ve en düşük olduğu 10 il, 2021 (Erişim tarihi: 21.05.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2021-45547&dil=1>
- TÜİK, (2022c), İşgücü İstatistikleri, Ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Ocak-2022-45644>
- TÜİK, (2022d), TCMB faizi ile TÜFE arasındaki fark grafiği (Erişim Tarihi, 06.04.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Fiyat-Endeksi-Mart-2022-45792>

TÜİK, (2022e), TÜFE ile ÜFE arasındaki farkı gösteren grafik (Erişim Tarihi,06.04.2022),
[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yurt-Ici-Uretici-Fiyat-Endeksi-Mart-2022-45852#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Y%C4%B0%2D%C3%9CFE%20\(2003%3D100,%64%2C30%20art%C4%B1%C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yurt-Ici-Uretici-Fiyat-Endeksi-Mart-2022-45852#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Y%C4%B0%2D%C3%9CFE%20(2003%3D100,%64%2C30%20art%C4%B1%C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti).

TÜİK (2022f), 2021 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları Açıklandı
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=AdreseDayaliNufusKayitSistemi-Sonuclari202145500#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,252%20bin%20172%20ki%C5%9Fi%20oldu>.

TÜİK, (2022f), Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı, 2007-2021,
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=AdreseDayaliNufusKayitSistemiSonuclari202145500#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=T%C3%BCrkiye'de%20ikamet%20eden%20n%C3%BCfus,252%20bin%20172%20ki%C5%9Fi%20oldu>.

TÜİK, (2022g), Konut Satış Sayısı, (Erişim Tarihi, 11.04.2022),
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>

TÜİK, (2022g), Satış durumuna göre konut satışı, (Erişim Tarihi, 11.04.2022),
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>

TÜİK, (2022g), Satış şekline göre konut satışı, (Erişim Tarihi, 11.04.2022),
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>

TÜİK, (2022g), Türkiye’de 2020 Şubat-2022 Şubat Arası Konut Satışları, (Erişim Tarihi, 11.04.2022),
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>

TÜİK, (2022h), Bina inşaatı maliyet endeksi yıllık değişim oranı (%),
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Insaat-Maliyet-Endeksi-Ocak-2022-45622>

TÜİK, (2022h), İnşaat Maliyet Endeksi Yıllık Değişim Oranı (%)
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Insaat-Maliyet-Endeksi-Ocak-2022-45622>

- TÜİK, (2022i), Bina dışı yapılar için inşaat maliyet endeksi yıllık değişim oranı (%), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Insaat-Maliyet-Endeksi-Ocak-2022-45622>
- TÜİK, (2022i), Uruklara göre en çok konut satışı yapılan 20 ülke, (Erişim Tarihi, 13.04.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>
- TÜİK, (2022i), Yabancılara yapılan konut satışı, (Erişim Tarihi, 13.04.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri-Subat-2022-45674>
- TÜİK, (2022j), Tarımsal girdi fiyat endeksi (%), (Erişim Tarihi, 24.04.2022), [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Subat-2022-45774#:~:text=Tar%C4%B1m%2DGE'nde%20\(2015,%36%2C85%20art%C4%B1%20C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarımsal-Girdi-Fiyat-Endeksi-Subat-2022-45774#:~:text=Tar%C4%B1m%2DGE'nde%20(2015,%36%2C85%20art%C4%B1%20C5%9F%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti)
- TÜİK, (2022k), Tüketici güven endeksi grafiği (Erişim Tarihi, 22.04.2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tuketici-Guven-Endeksi-Nisan-2022-45806>
- Türk Dil Kurumu, (2005), <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Tabipleri Birliği (TTB), (2016). Savaş, Göç ve Sağlık Raporu. Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara.
- UNHCR, (2022), Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar, (Erişim Tarihi, 01.07.2022), <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>
- UNHCR, (2022), Türkiye'deki Suriyelilerin Şehirlere Göre Dağılımı <https://www.ecoi.net/en/countries/turkey/maps/>
- United Nations International Strategy For Disaster Reduction (UNISDR). (2009). *Terminology on Disaster Risk Reduction*. Geneva: United Nations International Strategy For Disaster Reduction.
- Üstün, N. (2016). *Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar Öneriler*. Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü Araştırma Raporu. Konya

- Wikipedia, (2022), Kayıt dışı ekonominin tanımı, (Erişim tarihi: 21.05.2022), https://tr.wikipedia.org/wiki/Kay%C4%B1t_d%C4%B1%C5%9F%C4%B1_ekonomi
- Wikipedia, (2022), Merkez bankalarının görevi, (Erişim Tarihi, 04.08.2022), https://tr.wikipedia.org/wiki/Merkez_bankas%C4%B1
- Wikipedia, (2022). Ülkelere göre GSYİH (milyon ABD doları), (Erişim Tarihi, 24.03.2022), https://tr.wikipedia.org/wiki/Nominal_GSY%C4%B0H_de%C4%9Ferlerine_g%C3%B6re_%C3%BClkeler_listesi
- Worldbank, (2022). Türkiye Cumhuriyeti Devleti Milli Geliri, (Erişim Tarihi, 04.08.2022), <https://data.worldbank.org/country/TR?locale=tr>
- Yeniçağ, (2022a), Başakşehir İlçe Nüfus Müdürlüğünden Bir Görsel (Erişim tarihi: 01.05.2022), <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/sessiz-degil-goz-gore-gore-iscal-suriyeliler-vatanimiza-ortak-ediliyor-530977h.htm>
- Yeniçağ, (2022b), Reyhanlı İlçe Nüfus Müdürlüğünden Bir Görsel (Erişim tarihi: 01.05.2022), <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkiyedeki-suriyeli-nufusu-katlanarak-artiyor-son-9-islemin-1-tanesi-turk-5i-yeni-dogum--491638h.htm>
- Yereli A.B., Karadeniz O., *Kayıt Dışı İstihdam*, Odak Yayınevi, Ankara, 2004, s. 7
- Yıldırım, A.E. (2022). Türkiye'nin ayçiçeği ithalatı yaptığı ülkeler (2020/21, %), (Erişim Tarihi, 22.04.2022), <https://www.dunya.com/ekonomi/savas-ithalati-durdurdu-turkiye-yagsiz-kalabilir-haberi-650729>
- Zhang, H., Zhang H. & Zhang, J. (2015). Demographic age structure and economic development: Evidence from Chinese Provinces. *Journal of Comparative Economics* 43, 170–185.

EKLER

EK 1. Suriyeli Sığınmacılar İçin Harcanan Toplam Gider Kalemleri

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

İsim SOYİSİM :
Doğum Yeri :
Doğum Tarihi :

EĞİTİM DURUMU

Ön Lisans Öğrenimi :
Lisans Öğrenimi :
Yüksek Lisans Öğrenimi :
Bildiği Yabancı Diller :

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

a) Yayınlar

- 1) SCI
- 2) Diğer

b) Bildiriler

- 1) Uluslararası
- 2) Ulusal

c) Katıldığı Projeler

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

İLETİŞİM

E-posta Adresi :

ORCID :